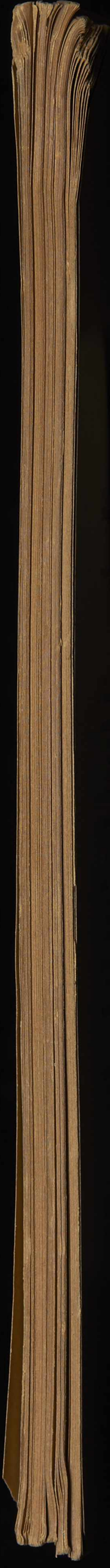
Renwall Hyödylliset ja wahingolliset linnut Suomessa.

Kansanwalistus-seuran kirjasia. 95.

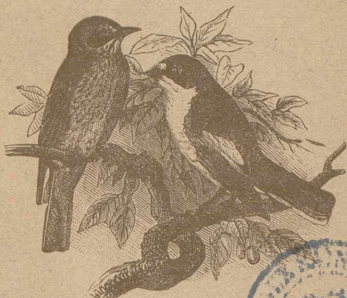
22 wuosik. 1:nen wihko.

Hyödylliset ja wahingolliset

Linnut Suomessa.

Kirjoittanut

Thorsten Renwall.

E. KORTMAN

N:o 95. Helsingissä, 1896.

Hyödylliset ja wahingolliset

Linnut

Suomessa.

Kirjoittanut

Thorsten Renwall.

Helsingissä,
Kansanwalistus-seuran kustantama.

Helsingissä,
Suomalaisen Kirjallisuuden-Seuran kirjapainossa, 1896.

Esipuhe.

Kirjoittaessaan teosta, joka täten annetaan yleisön käsiin, on tekijä kauan epäröiden punninnut millä tawoin parhaiten woisi tehdä selkoa hyödyllisistä ja wahingollisista linnuistamme, jättämättä pois jonkun tahi joitakuita tärkeitä asianhaaroja. Wihdoin on kirjottaja kuitenkin huomannut parhaaksi wain lyhykäisyydessä mainita sekä ruoaksi kelpaawat lintulajit, että nekin lajit, joiden hyödyllisyydestä tai wahingollisuudesta yleisöllä on ylipäänsä oikea käsitys. Sitä wastoin on täydellisemmin käsitelty lajeja, joiden taloudellisesta merkityksestä, kirjottajan mielestä wallitsee tawalla tai toisella wäärä käsitys niiden kansalaistemme keskuudessa, joihin lintujen toiminta etukädessä koskee, nimittäin maanwiljeliöiden. Samoin käsitellään myöskin perinpohjaisemmin niiden hyödyllisten lintujen elämää ja toimintaa, jotka saadaan pesimään keinotekosiin pesiin eli n. s. pesimispönttöihin. Erityisessä luwussa puhutaan sitte näiden pesimispönttöjen walmistamisesta ja ylöspanosta y. m. pääasiallisesti Holmgrenin mukaan.

Tämmöinen on muutamin sanoin työn suunnitelma.

Mitä muuten sisältöön tulee on kirjottaja, missä oma kokemus ei ole riittänyt, nojautunut etewien linnuntuntijain, esim. Brehmin, Holmgrenin, v. Wrightin, Palmènin y. m. lausuntoihin.

Lintulajien latinalaiset nimet owat A. J. Melan „Suomen luurankoiset" nimisen teoksen mukaan.

Mitä taas lahkojakoon tulee on mainittawa että kirjottaja, tohtori J. E. W. Boas'in mukaan (seuraten hänen „Lærebog i Zoologien" Kjøbenhavn 1888), on yhdistänyt kyyhkyslinnut ja kirskulinnut samaksi lahkoksi.

Kirjottaja ymmärtää hywin, että sekä aineen käsitteleminen, että työn suunnitteleminenkin woi antaa aihetta muistutuksiin, mutta jos hänelle wain onnistuu entistä enemmin kääntää yleisön huomio hyödyllisiin lintuihimme, on tämän kirjasen tarkotus saawutettu.

Tekijä.

Maan päällä asuwien, noin 10,000 nousewien lintulajien joukossa on useampia, jotka ihmisille owat hywinkin tärkeitä. Tässä suhteessa woi erottaa kahdellaisia lintuja: hyödyllisiä ja wahingollisia.

Hyödyllisten lintujen ihmisille tekemä hyöty on useammissa tapauksissa wälillistä laatua, ne kun häwittäwät sellaisia haitallisia eläimiä, jotka wahingoittaen ja häwittäen tuhoawat kaswullisuutta wainioilla, niityillä ja metsissä. Rikkaruohoja noukkimalla tekewät wain muutamat harwat lajit suoraan hyötyä ihmiselle. Näiden lajien ohessa on taas toisia, joiden liha on warsin hywänmakuista; toisilla taas on hienot ja pehmeät höyhenet tahi kauniin wäriset sulat, jonka kautta nämä tawallaan owat ihmiselle suoranaiseksi hyödyksi, j. n. e.

Sitä paitsi on olemassa sellaisia lajeja, jotka owat ihmiselle osaksi hyödyllisiä, osaksi wahingollisia, waikkei wielä warmuudella tiedetä mikä puoli heidän toiminnastaan pääsee woitolle, ja wielä sellaisiakin, jotka eläwät eläimistä, jotka tuntuwat olewan ilman sanottawaa merkitystä ihmisen taloudelle. Nämä linnut owat ihmiselle wähemmän tärkeitä.

Näiden hyödyllisten ja wahingollisten lintujen toiminnan selwittämiseksi mainitsen muutamia esimerkkiä.

Keski-Afrikassa elää warislintujen heimoon kuuluwa, jotakuinkin laulurastaan kokoinen lintu, jota sanotaan „madonnokkijaksi". Tämä lintu seuraa milloin näillä tienoilla asustawia suuria puhwelihärkä- tai elehwanttilaumoja, milloin yksinään elelewiä sarwikuonoja, milloin taas kesyjä kameleja. Kaikille näille eläimille on tämä lintu suureksi siuna-

ukseksi. Afrikan paahtawan kuumassa ilmanalassa on tietysti paljo suuremmassa määrässä kuin meillä jos jonkinmoisia paarmoja ja kärpäsiä, jotka owat suureksi rasitukseksi imettäwäisille eläimille. Juuri näitä werenhimoisia kaksi-siipisiä käyttäwät madonnokkijat yksinomaan rawintonaan. Niinkuin jokainen luultawasti tietää, on meidänkin maassamme sellaisia paarmoja, jotka panewat munansa raawaskarjan nahan alle ja näistä munista syntyy toukkia, jotka eläwät eläimien nahan alla ja muodostawat nuo paiseentapaiset pahkurat, joita usein näkee raawaiden selässä ja kupeissa. Samantapaisia paarmoja on Afrikassakin ja juuri näiden toukkia mainitsemamme madonnokkija warsin taitawasti wetää esiin piilopaikoistaan, jonka kautta willi-eläimet, joiden seurassa mainittu lintu etupäässä oleksii, pääsewät suurista ja tuskaa tuottawista waiwoista. Esteettömästi saa tämä lintu sentähden wapaasti liikkua äkäisen ja hurjaluontoisen afrikalaisen puhwelihärän ruumiilla ja harras ystäwyys wallitseekin madonnokkijan ja tämän suuren nelijalkaisen wälillä. Lähestywän wihollisen huomaa lintu heti ja päästää silloin kimakan warotushuudon. Ystäwä puolestaan ymmärtää heti mitä huuto merkitsee ja ennenkuin metsästäjä woi edes ajatella ampumista, tai leopaardi, Afrikan tiikeri, hypähdystä, pakenee puhweli jo täyttä laukkaa kaukana aawikolla.

Afrikassa on tawattoman runsaasti myrkyllisiä käärmeitä, jotka owat sekä ihmisille että eläimille kauhuksi. Niiden ihmisten luku, jotka siellä wuosittain kowia tuskia kärsien kuolewat käärmeiden pistoksista, nousee warmaankin tuhansiin ja yhtä warmaa on, että tämä luku olisi wielä paljo suurempikin, jos ei ihmisellä olisi ystäwä, jonka yksinomaisena toimena on kaikellaisten, sekä myrkyllisten että myrkyttömien käärmeiden häwittäminen. Tämä Afrikan werraton aarre on petolintu „sihteeri“ nimeltään, jonka elämästä luonnontutkia Levaillant muun muassa lausuu seuraawasti: „Lintu rohkenee mennä waarallisimpienkin käär-

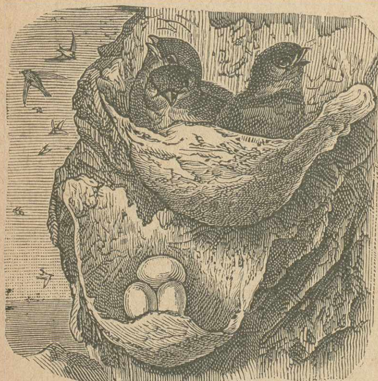
meiden kimppuun ja niiden paetessa ajaa se niitä takaa sellaisella nopeudella, että näyttää ikäänkuin se pitkin maata liitäen liikkuisi eteenpäin. Kun se sitte on saawuttanut käärmeen ja tämä tekee wastarintaa, ja kähisten ja puhisten puhaltaa niskansa paksuksi, lewittää lintu toisen siipensä, pitää sen kilpenä jalkojensa suojana, lyödä sipasee toisella

Sihteerilintu.

päällesyöksywää käärmettä, hypähtelee edestakaisin ja tekee mitä omituisimpia liikkeitä. Toiseen siipeensä se sallii käärmeen yhä pistelewän ja siten lannistaa se wihollisensa woimat, toisella taas se lyömistään lyö sen tuperruksiin, wiskelee sitä ilmaan nokallaan, purasee sen niskan rikki, repii sen palasiksi ja syö sen wihdoin suuhunsa joko kokonaan tahi palapalalta.

Sundasaarilla, pitkin Bengalin lahden itäistä rannikkoa, Ceylonilla, Siamissa, Cochinkiinassa ja Kiinan lähellä olewissa seuduissa on pääskyslaji, jota sanotaan **salanganiksi**. Nämä linnut rakentawat pesänsä jyrkimmille kallioille tahi wuorenrotkoihin, joihin on mitä waikein pääsö. Pesän kehä on tehty omituisesta harmahtawan walkosesta aineesta, mutta kauan oltiin epätietoisia siitä, mitä tämä aine oikeastaan oli. Nykyjään on kuitenkin saatu selwille, etenkin luonnontutkija **Lamaurauxin** kautta, että rakennusaineena on käytetty erästä meressä kaswawaa lewäkaswia, jonka linnut ensin nielewät ja sitten ylenantawat sylen ja ruuansulatusnesteiden kostuttamana. Tämä sekotus kowettuu äkkiä ilmassa, jonka tähden se soweltuu mainion hywin näille linnuille pesän rakennusaineiksi. Näitä pesiä, jotka ulkomuodolleen owat aiwan meidän pääskyspesiemme näköisiä, käytetään Kiinassa ruokana, pidetäänpä wielä parhaimpana herkkunakin, jonkatähden niistä maksetaan suuret summat. Warsin hywät tulot saakin sentähden henkilö, jonka maalla asustaa salangani-siirtokunta. Luonnontutkia **Pouchet** mainitsee että eräskin henkilö, joka Jawassa omisti tällaisen pääskysrotkon, pesiä myymällä wuosittain sai päälle 50,000 hollandin guldenin (noin 100,000 suomen markan) tulot.

Salangani (Collocalia esculenta).

Wieläkin omituisemmalla tawalla on **hunajakäki** ihmiselle hyödyksi. Lintu elää Afrikassa, jossa se on lewinnyt eteläisimmästä niemekkeestä aina 16⁰ saakka pohjoisessa. Ulkomuodolleen on hunajakäki meidän tawallisen kotiwarpu-

semme näköinen eikä siis missään suhteessa näytä merkilliseltä, mutta sen elämäntawat owat sitä omituisempia. Lintu näet alituiseen etsiskelee willimehiläisten pesiä, sillä se on erittäin mieltynyt hunajaan. Mutta löydettyään pesän, täytyy sen wastaisekfi jättää se rauhaan, sillä samaten kuin linnut yleensä on sekin hywin arka mehiläisten pistoille. Hunajakäki ei siltä unohda pesää, se lähtee wain hakemaan wäkewämpää apulaista, sellaista, joka samaten kuin lintu itsekin on hunajaan suuresti mieltynyt. Tämä apulainen on — ihminen. Niin pian kuin lintu tapaa ihmisen näyttää se hywin lewottomalta ja kokee houkuttelemalla ja huutamalla wetää huomion puoleensa. Jos ihminen ymmärtää mitä lintu tarkottaa, tarwitsee hänen wain seurata sitä ja woi olla aiwan warma siitä että hunajakäki yhä houkutellen ja huudellen wie seuraajansa suoraan mehiläispesälle. Afrikassa on tullut tawaksi antaa linnulle palkkioksi ne mesikennot, joissa poikaset owat walmistumaisillaan ja jotka hunajakäestä owat erinomaisia makupaloja.

Uudessa Seelannissa tapaa wieläkin papukaijan, jota sanotaan nestorpapukaijaksi. Kun europalaiset ensin asettuiwat saarelle asumaan, oli tämä lintu warsin yleinen ja se käytti rawintonaan kukkien mettä, hyönteisiä, hedelmiä ja marjoja. Mutta europalaiset toiwat maahan mukanaan kotieläimiä ja muiden muassa lampaita. Jonkun ajan kuluttua huomattiin ikäwä muutos nestorpapukaijan elämäntawoissa. Ensin se halukkaasti alkoi nokkia kuiwamaan pantuja lammasnahkoja ja warastella suolattawaksi esille pantuja lihapalasia. Makuun päästyään alkoi se pian hätyytellä eläwiäkin lampaita. Teräwällä ja wahwalla nokallaan nokki se reiän lampaan selkään aina munuaisiin saakka, joihin se oli erittäin mieltynyt. Heikko ja tuhma lammasraukka ei millään keinoin woinut karkottaa tätä kiusaajaansa. Lintua ruwettiin sitte wainoomaan niin innokkaasti, että se nykyjään on melkein sukupuuttoon häwinnyt.

Miltei yksinomaan Molukeilla eli Ryytisaarilla kaswaa maustimena tunnettu muskottipähkinä. Kun alankomaalaiset 1700-luwulla weiwät nämä saaret porttugalilaisilta, päättiwät he sallia muskotin wiljelystä wain parilla pienellä Molukkisaarella. Siten luuliwat näet mieliään myöten woiwansa nostaa tämän halutun maustimen hintaa. Niin tapahtuikin. Waikkei näihin saakkaa wielä milloinkaan oltu saatu muskottipuuta kehittymään muskottipähkinästä, antoiwat alankomaalaiset joka tapauksessa warowaisuuden wuoksi muskottipähkinäin useampia kuukausia olla kalkkiwedessä, ja sen jälkeen kowassa kuumuudessa, jotta niiden itäwäisyys häwiäisi ennen kuin joutuiwat kauppaan. Nytpä luuliwat onnistuneensa aikeissaan, mutta miten käwikään! Niillä Molukkisaarilla, joissa puut oli perinpohjin häwitetty, alkoi pian kyllä muskottiwesoja ilmestyä kaikkialla. Missä nuo oliwat kotoisin? Alankomaalaiset luuliwat aluksi tätä salakuljetuksen seuraukseksi, mutta wihdoin keksittiin todellinen syy. Molukeilla elää, näet, n. s. muskottikyyhkynen ja tämä oli kauan ollut kiusaksi asukkaille, koska se söi muskottipähkinöitä. Nytpä huomattiin että muskottipähkinä, jota näihin saakka wiljelyksen kautta ei saatu itämään, iti warsin helposti kuljettuaan muskottikyyhkyn ruuansulattimien läpi ja että luonto oli määrännyt juuri tämän linnun muskottipuun lewittäjäksi. Alankomaalaiset oli pakko heittää häwittämisaikeensa

Nestorpapukaija (Nestor meridionalis).

sikseen ja muskottipähkinä lewisi samalla tawoin kuin ennenkin luonnollisessa kotimaassaan.

Useimmat niinkutsutut pikkulinnut maassamme owat — niinkun tuonnempana tulemme näkemään — hyödyksi ihmiselle. Ne harwat, jotka tekewät wahinkoa, eiwät ole suuremmasta taloudellisesta merkityksestä. Toisin on esim. Amerikassa. Siellä tekee pieni, peipposlinkuihin kuuluwa, guttarama niminen lintu tuhojaan Etelä-Amerikan ja etenkin Brasilian orangi-, banani- ja guave-istutuksissa ja wielä pahemmin tuhoaa Pohjois-Amerikassa eräs toinen niinikään peipposiin kuuluwa lintu sikäläisiä riisiwainioita.

Mainittuamme nämä esimerkit ulkomaan lintumaailmasta, ryhdymme nyt kotimaisiin lintuihin. Näistä tulemme laajemmin käsittelemään 1:o ne hyödylliset lajit, jotka saadaan pesimään keinotekoisiin pesiin, ja 2:o ne lintulajit, joiden hyödystä tai wahingollisuudesta on olemassa wäärät käsitykset suuremmassa tai wähemmässä määrässä.

Woimme jakaa linnut kolmeen suureen ryhmään aina sen mukaan kuinka kehittyneitä pojat syntyissään owat. Tästä, näet, kaikkien lintujen elämä ja toiminta suureksi osaksi riippuu määrättynä wuoden aikana. Niinpä esim. täytyy lintujen, joiden pojat syntywät sokeina, alastomina ja awuttomina, rakentaa lämpimiä ja pehmeitä pesiä, tahi muulla tawoin hankkia niille tarpeellista suojaa, esim. ontoissa puissa tai kannoissa. Siitä seuraa että näiden lintujen, kaiken aikaa kun pojat owat pesässä, täytyy etsiä ruokansa wain pesän läheisyydessä olewalta alueelta. Ne linnut sitäwastoin, joiden pojat syntywät untuwapeitteisinä ja näkewinä sekä heti woiwat liikkua ja juoksennella, eiwät tarwitse yhtä taidokkaasti rakennettuja pesiä, waan maakuoppakin antaa niille riittäwän suojan. Ja koska poikaset heti woiwat seurata emäänsä ruoanhakuun, woi tämä pesimisenkin aikana liikkua laajemmalla alalla kuin edelliseen ryhmään kuuluwat linnut.

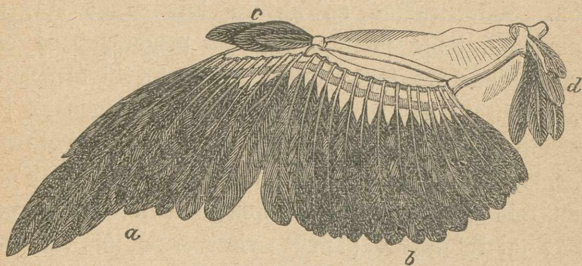
I.

Ensimmäiseen ryhmään panemme kaikki ne linnut, joiden poikaset munasta päästyään owat sokeita, alastomia ja awuttomia ja joita wanhemmat syöttäwät pesässään aina siihen saakka kunnes oppiwat lentämään. — Useimmiten on niillä oma pesä, jonka itse owat rakentaneet onttoihin puihin, kiwiraunioihin, puupinoihin j. n. e. tahi kiinnittäneet puiden oksahankoon tahi tehneet maahan. Pesät rakennetaan juurista, ruohonkorsista, warwuista, sammalista, y. m. ja sisäpuolelle pannaan pehmitykseksi höyheniä, karwoja, willoja, katajanhawuja j. n. e. Ulkomuodolleen woi pesä olla hywin erilainen. Puiden oksahankaan kiinnitetyt pesät owat huolellisesti, usein todella taidokkaastikin eri aineista punottuja ja muodolleen tawallisesti kuppimaisia, harwemmin kukkaron muotoisia, (niinkuin esim. pyrstötiaisen ja kuhankeittäjän). Maassa pesiwät lintulajit rakentawat enimmäkseen myöskin kuppimaisia pesiä. Näiden joukossa on kuitenkin sellaisiakin, joiden pesä on muodolleen palleromainen ja warsin taidokkaasti tehty, (niinkuin esim. koskikaran ja peukaloisen); toiset taas rakentawat uunimaisia pesiä, joissa on kupeessa suurenpuoleinen aukko, (niinkuin esim. tynnyrilintu ja uunilintu). Yksinkertaisemmin rakennettuja pesiä tekewät ne linnut, jotka pesiwät ontoissa puissa, kiwiraunioissa, rakennuksien nurkissa, puupinoissa j. n. e. Näiden lajien pesät owat enemmän tai wähemmän huolettomasti kokoonkyhätyt ruohonkorsista, juurista y. m. ja munien aluksena on höyheniä, jouhia, niiniä ja muita

pehmeitä aineita. — Kuuluu tähän osastoon kuitenkin sellaisiakin lintuja, jotka eiwät rakenna pesiä minkäänlaisia, niistä wain yksi laji (kehrääjä) pesii maahan, toiset taas (käenpiika ja tikat) sitä wastoin onttoihin puihin. Yksi ainoa lintu (käki) panee munansa toisten lintujen pesiin.

Ensimmäiseen alaosastoon kuuluwat laululinnut, kiipijät ja kirskulinnut.

Jos näistä ensin otamme puheeksi **laululinnut**, niin kuuluu tähän suureen ryhmään miltei kaikki meidän n. s.

Linnunsiipi.
a) käsisulat, b) kyynässulat, c) peukalonsulat, d) olkasulat,

pikkulinnut sekä muutamia keskikokoisia, wieläpä muutamia suuriakin lajeja, esim. eräät warislintuihin kuuluwat.

Niin erilaisilta kun nämä linnut ensi silmäykseltä näyttäwätkin on niillä kaikilla yhteisesti seuraawat tärkeät tuntomerkit: Kankeita kyynässulkia, jotka yhdessä käsisulkien kanssa muodostawat warsinaisen siiwen, peittää ainoastaan yksi riwi suurempia sulkia eli n. s. „peitinhöyhenet". Nämä eiwät milloinkaan ulotu yli kyynässulkien puolta pituutta. Siiwenpeittäjien päällä on sitte useampia riwiä pieniä, pehmeitä höyheniä. Näiden lintujen jalkoja sanotaan istumajaloiksi, s. o. niissä on neljä warwasta, joista kolme warwasta kääntyy eteen-

päin ja yksi hywin kehittynyt taaksepäin; kaikki warpaat lähtewät samalta tasalta. Tähän kuuluwat linnut rakentawat pesänsä puiden oksille, onttoihin puihin tahi maahan.

Ken tahansa woi kesäisin lehtimetsissämme tawata linnun, joka on yleisin rastaiden heimossa nimittäin *räkättirastaan*; sen tuntee ikäwästä räkättäwästä äänestään ja seurallisuudestaan, jonka etenkin pesimisen aikaan huomaa. Samalla alueella woimme, näet, tawata niiden pesiä kymmenittäin warsin lähellä toisiaan, wieläpä toisinaan monta pesää samassa puussa. Ne muodostawat silloin niin sanotun siirtokunnan. Räkättirastas on yleinen koko Suomessa, aina Lapinmaan rajoille saakka. Wieläkin pohjoisempana Lapin rajojen sisäpuolella tapaa toisen, meillä hywin yleisen rastaan, nimittäin *laulurastaan* (Turdus musicus), jonka surunwoittoinen, ihana laulu elähyttää synkän wakawia kuusimetsiämme ja kolkkoja petäjäkankaitamme. Yhtä laajalle lewinnyt kuin laulurastaskin, on suurin rastaistamme, *roso-rastas* tai kulorastas (Turdus viscivorus), joka elää hawu- ja sekametsissä, mutta on kaikkialla jokseenkin harwinainen. Suomenlahden kalliorantamilta etelässä aina Jäämeren rannikoille saakka, siis koko maassamme tapaa rastaistamme pienimmän, *punasiipirastaan*, (Turdus iliacus) joka samaten kuin laulurastaskin oleskelee hawumetsissä. Etelämpänä on tämä rastas harwinaisempi, mutta pohjoisempana on se kaikista rastaista yleisin. Wielä on maassamme kaksi warsin harwinaista rastaslajia, toinen musta eli mustan harmaa *mustarastas* (Turdus merula) etelämmissä ja toinen, niin ikään musta, walkosepelkaulainen *sepelrastas* (Turdus torquatus) pohjoisimmissa osissa maatamme. — Kaikki nämä rastaslajit owat hyödyllisiä lintuja, jotka kesäisin eläwät hyönteisillä, madoilla, simpukoilla y. m. Syksyllä woiwat rastaat kuitenkin tehdä wahinkoa syömällä puu-

tarhoista hedelmiä ja marjoja. Talweksi muuttawat ylipäänsä kaikki rastaat maasta.

Rastaiden heimoon kuuluu myöskin mustahko, walkorintainen, omituinen koskikara (Hydrobata cinclus) joka kesällä elää Lapinmaalla tunturipurojen luona, mutta talweksi muuttaa Keski- ja Etelä-Suomeen. Wesilinnun lailla heittäytyy se kuohuwiin ja kylmiin aaltoihin, sillä se elää wesihyönteisistä, joita se talwisinkin etsiskelee koskista ja sellaisista wirtapaikoista, joissa wesi kylmänäkin wuoden aikana pysyy sulana. Näin omituisella, kaikkien muiden pikkulintusten elämän tawoista eriäwällä tawalla, etsii koskikara ruokansa. Jos tästä linnusta siis ei ole suuresti hyötyä ihmiselle, niin ei siitä ole wahinkoakaan.

Yllämainittuja lintuja hyödyllisempi ihmiselle on

Leppälintu (Luscinia phoenicurus).

Lepp'lintu, Leppäkerttu, Punapyrstö, Loukkisatakielinen (Muonio). Nimensä on lintu saanut punaisen wärinsä tähden, joka on samallainen kuin se, mikä saadaan lepänkuorista.

Koiras: päänlaki ja selkä tuhkaharmaat; otsa ja kapea juowa kulmilla walkeat; nokan tywi, posket ja kulkku mustat; rinta ja yläperä ruskeanpunaiset; watsa walkea; pyrstö ruskean punainen, paitsi kaksi keskimäistä sulkaa ruskeat; nokka ja jalat mustanpuoleiset.

Naaras on hywin toisennäköinen kuin uros. Päältä ruskeanharmaa; kulkku waaleanharmaa; eturinta kellertäwän harmaa; watsa walkea; yläperä ja pyrstö samallaiset kun uroksella.

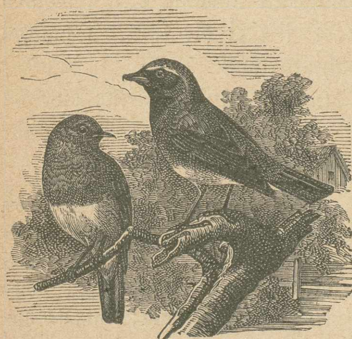
Pojat, joissa on waaleita täpliä, tuntee helposti ruskeanpunaisista pyrstösulistaan.

Munat, 5—9, owat wäriltään siniwihreät, enemmäkseen yksiwäriset, toisinaan ruskean täpläiset.

Leppälintu on maamme yleisimpiä pikku lintuja. Kesäisin se on lewinnyt Etelä-Suomesta aina Lapin Muonioon ja Utsjoelle saakka. Leppälintu elää sekä lähellä ihmisasuntoja, että kaukaisissa hawu- ja lehtimetsissä. Tiheitä hawumetsiä se kuitenkin tuntuu karttawan, waikka toisinaan sellaisissakin kuulee sen tuttujen äänien soiwan. Lehtimetsä se joka tapauksessa on leppälinnun mieleisin olopaikka. Ke-

wäisin warmaankin aina tapaat leppälinnun tällaisessa metsässä, etenkin jos siinä on pieniä aukeita heinikkopaikkoja, joissa kaswaa enemmän tai wähemmän tiheitä pajupehkoja. Myöhemmin kewäällä siirtyy se näiltä aukeilta paikoilta lehtimetsään, johon rakentaa pesänsä.

Leppälintu on liikkuwa- ja wilkasluontoinen, mutta samalla warsin arka lintu, joka etenkin poikaset kuorittuaan kaiket päiwää on hyönteisten ajossa. Silloin se tuskin ensinkään malttaa liwertää warsin miellyttäwää, mutta hieman surunwoittoista lauluaan, jota kewäillä alituiseen saa kuulla. Kewätlaulu onkin muuttunut wiheltäwäksi, wähemmän kauniiksi, hermostuneille ihmisille suoraan wastenmieliseksi kutsuäänekski, tämän tapaiseksi: hu-it, hu-it; hu-it, hu-it, kekech, kekech, jota se heti alkaa ratkuttaa, kun wain näkee jotain outoa. Se on näet tawattoman arka pojistaan ja niiden tähden pelkää kaikkia.

a) b)
a) Leppälintu (Luscinia phoenicurus) b) Punarintasatakielinen (Luscinia rubecula).

Leppälintu elää yksinomaan hyönteisillä, joita se pyytää sekä ilmasta että maasta ja tämän kautta on se warsin suureksi hyödyksi.

Maaseudulla kaikkialla on leppälintu kansalle hywinkin tuttu, sillä sekä laulunsa että etenkin uroksen korean höyhenpuwun kautta on se wetänyt huomion puoleensa ja on tullut warsin mieleiseksi kesäwieraaksi. Talweksi muuttaa se Pohjois- ja Keski-Afrikaan ja Intiaan.

Pesänsä rakentaa leppälintu enemmäkseen onttoihin puihin ja rakennusten nurkkiin, toisinaan myöskin kiwiaitoihin, kallionhalkeamiin, puupinoihin y. m. Pesä on jotakuin

huolettomasti kokoonkyhätty oljen- ja ruohonkorsista, juurista y. m. Sisustana on runsaasti jouhia ja untuwia.

Paitsi leppälintua on maassamme muitakin samaan sukuun kuuluwia lajia, kaikki tunnettuja laulunsa takia. Etewin kaikista on laulajamme Karjalan kankahilla, satakielinen (Luscinia philomela) jonka koruttoman harmaan höyhenpuwun alla piilee laululintusten kuningas. Wielä kuuluu tähän kaunis ja miellyttäwä punarinta-satakielinen (Luscinia rubecula) jonka huilunääniä ja liwerryksiä kuulee Etelä-Suomen hawumetsissä waloisina, lämpiminä kesäöinä wielä senkin jälkeen, kun kaikki muut laulajat jo owat lähteneet lewolle. Jos käy kesällä Lapissa tai Pohjois-Suomessa, woi olla warma siitä, että siellä purojen ja jokien warsilla kaswawissa pensaikoissa tapaa wielä erään tähän sukuun kuuluwan linnun, joka höyhenpukuunsa nähden on mitä kauniin koko maassamme, wilkkaan ja iloluontoisen sinirintasatakielisen (Luscinia suesica). Tawattoman miellyttäwällä laulullaan elähyttää tämä synkkien metsien ja erämaiden lemmikki niitä autioita seutuwia, jotka se on ottanut asuin-paikoikseen. — Kaikki nämä linnut eläwät hyönteisillä ja owat sentähden wain hyödyksi ihmiselle. — Se waan on ikäwää, ettei hän asuntojensa läheisyydessä saa wiihtymään kahta wiimeksi mainittua lintua, sillä molemmat ja etenkin sinirintasatakielinen, owat warsinaisia erämaanlintuja. Satakielisen sitä wastoin saa paremmin talttumaan, jos näet istuttaa tiheitä ja suuria pensaikkoja ja pehkoja ja, jos mahdollista, antaa alasrapisseiden lehtien olla paikoillaan maassa. Mustialan maanwiljelysopistossa, jossa on laajalta pensasistutuksia, on siten saatu satakielinen pesimäänkin. — Kaikki nämä linnut owat muuttolintuja.

Yhteydessä yllämainitun linturyhmän kanssa mainittakoon taskut, joita maassamme on kaksi lajia, pensastasku ja

kiwitasku. Mustaposkinen ruosteharmaan ja mustankirjawa pensastasku (Saxicola rubetra) on yleinen koko maassa ja oleskelee, niinkuin jo nimikin ilmaisee, pensastomailla, jossa se elää hyönteisistä. Jos liikut sellaisilla paikkakunnilla, saat warmaankin nähdä pensastaskun. Joka kesällä hewosella kulkee maantietä myöten pensaita kaswawien seutujen läpi, on warmaankin huomannut pienen linnun, joka pitkät matkat seuraa matkustawaista. Se lennähtää aina hiukan edelle ja aidalla odottelee hewosta. Ja kun on kohdalle saawuttu, häwiää se äkkiä, on näkymättömissä hetkisen ja ilmestyy taas aidalle hiukan tuonnempana. Tämä lintu se juuri on pensastasku. Toinen meikäläinen tasku on

Kiwitasku (Saxicola oenanthe).

Kiwisnakkuri; Raunioruntti; Hiistakki; Takk'hiitta; Rauniorutschka; Jisakki; Raunioraßtas; Jitasku. Kätgirastis (Lapissa).

Nimensä on lintu saanut kansalta osaksi olopaikkansa, osaksi kutsuäänensä mukaan.

Koiras: Päältä waalean tuhkaharmaa; rinta ruskeankellertäwä; watsa, ylä perä ja otsa walkea; siiwet ja posket mustat; poikki silmän kulkee leweä musta nauha.

Naaras: Wärit sekawampia, enemmän punerwan tuhkaharmaa; siiwet ja posket ruskeat ja saman wärinen on sekin nauha, joka kulkee poikki silmien.

Poikasilla on päässä ja kaulassa pieniä, ruskeankellerwiä täpliä sekä rinnalla tummia poikkiwiiwoja ja täpliä.

Munat, 5—9, owat hywin waalean siniwihreät, yksiwäriset. Kuitenkin woiwat tämän linnun munat, samaten kuin leppälinnunkin, joskus olla ruskeantäpläiset.

Linnun pituus on noin 16 sm. josta pyrstön osalle tulee 6 sm.

Samaten kuin edellinen laji on kiwitaskukin muuttolintu. Kesällä se on yleinen koko maassamme aina eteläisimmästä saaristosta Jäämeren rannikoille saakka.

Mitä kiwisempi ja wuorisempi seutu on, sitä runsaammin on siellä näitä lintuja. Koska ihminen, tekemällä kiwiaitoja — etenkin kiwikkomaiden ympärille — ja raken-

nuksien perustuksia wälillisesti on walmistanut kiwitaskulle sopiwia paikkoja pesän rakennusta warten, on tämä ruwennutkin ihmisen sekä wiljelyksen seuraajaksi. Wiljelyksien läheisyydessä on lintu sitä paitsi paremmassa suojassa wihollisilta ja löytää runsaammin rawintoa. Käytökseltään on se kuitenkin niinkuin erämaanlapsi ainakin, on näet, ihmistenkin läheisyydessä asuessaan yhtä arka kuin eläissään kaukana jylhän erämaan kolkoissa kiwiraunioissa ja louhikoissa.

Uroksen laulu kewäällä wetää puoleensa jokaisen luonnonystäwän huomion. Tosin nuo liwerrykset eiwät ole warsin kauniita, sillä niitä on wain muutama säe sekasin kutsu- ja sora-äänien kanssa. Mutta nuo säweleensä se laulaa liwertää kiireimmän kautta, ikäänkuin tahtoisi se mitä pikemmin jouduttaa kewätlauluaan loppuun, jotta sitte taas pääsisi alkamaan sitä uudestaan. Laulaissaan lintu tawallisesti nousee kaaressa ilmaan ja pitää silloin mustan pyrstönsä wiuhkaimen tapaan lewitettynä. Hetkisen kuluttua istahtaa se taas samalle kiwelle tahi kallionkielekkeelle, mutta tuota pikaa tekee se saman tempun uudestaan. Kun sitte urokset wihdoinkin owat saaneet kukin naaraksensa, etsiwät parit itselleen pesäpaikat ja laulu waikenee kohta kyllä kun huolenpito poikasista alkaa.

Kiwitasku on hywinkin lewoton, wilkas, iloinen, wikkelä ja seuraa arastelewa lintu. Se ei woi silmänräpäystäkään pitää ruumistaan aiwan hiljaa. Istuissaan se kaiket aikaa nyykäyttää päätään ja lekuttaa pyrstöään, samalla kun se aina wälillä liwertää tuota kauas kuuluwaa kutsumalauluaan: takk, takk, takkhii, takkhii, takk, takk. Tarkkanäköisillä silmillään huomaa kiwitasku jokaisen ilmassa lentelewän tahi maassa matelewan hyönteisen. Nuolen nopeudella kiitää se ohi-surisewan kärpäsen jälkeen; piilopaikoistaan esiintulewia kowakuorisia koppaa se taas kiinni juosten pitkin maata.

Kaikenmoiset pienemmät hyönteiset, hyttysistä alkaen aina suurimpiin kowakuorisiin saakka owat taskujen yksinomaisena ruokana, jonkatähden nämä linnut owatkin ihmisille

suurekfi hyödykfi. Jos niiden suuhun silloin tällöin sattuu luiskahtamaan joku hyödyllinenkin kowakuorinen, niin se onkin ainoa wahinko, minkä ne tiettäwästi tekewät.

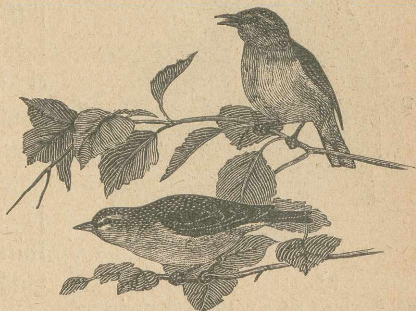
Talwekfi muuttaa kiwitasku Pohjois- ja Keski-Afrikaan ja Pohjois-Intiaan.

Niinkuin jo mainittiin, rakentaa se pesänsä pääasiallisesti kiwikasoihin, kiwiaitoihin, rakennusten kiwijalkaan y. m. sellaisiin paikkoihin, mutta toisinaan, waikka ei usein, löytää sen pesän turwekasoista, puupinoista, rakennusten nurkista, ontoista puista j. n. e. Pesä, joka on peräti huolimattomasti kokoon kyhätty, on ulkopuolelta tehty karkeammista ja hienommista ruohonkorsista ja sammalista. Tämän kuoren sisäpuolella on kerros hienompia juuria. Munien alla on aina untuwia, jouhia, willoja y. m.

Hawumetsiemme suurimpia hywäntekijöitä on pieni harmahtawanwihreä, keltasenkimaltelewasta päätöyhdöstään helposti tunnettu hippiäinen (Regulus cristatus). Kokonsa puolesta on se pienin linnuistamme. Elämäntapoihin ja hyödyllisyyteen nähden on se pääasiallisesti tiaisten kaltainen, joista tuonnempana tulemme puhumaan. Hippiäinen ei kuitenkaan tiaisten tawoin tee pesäänsä onttoihin puihin ja kantoihin, waan rakentaa sen rippumaan kuusen oksahankaan. Se on warsin taidokkaasti rakennettu ja on ulkomuodolleen pienen, hawenista ja naawoista tehdyn pallon näköinen.

Yhtä wähän kuin hippiäistä woi ihminen ripustamalla keinotekoisia linnunpesiä houkutella naapuristoonsa noita kauniita, hyödyllisiä ja miellyttäwiä **kerttusia**, sillä nämä tekewät pesänsä joko maahan tai pienempiin pensaisiin. Kaikissa erilaisissa metsäpaikoissa elää eri laulajia. Hawumetsässä elelee tynnyrilintu (Phyllopseustes collybita), jonka helposti tunnettu kutsumaääni: „tsi, tsi, tuil, tuil" sieltä yleisesti kesäisin soi wastaamme. Mäntymetsissä ja pensastoissa asuu hernekerttu (Sylvia curruca); tiheissä

ja laajoissa pensastoissa tapaa warmaan aina harmaakertun (Sylvia cinerea); tiheissä koiwikoissa taas tapaa toisinaan laulustaan kuuluisan, harwinaisen wihreäkertun (Phyllopseustes sibilatrix); lehtimetsissä on uunilintu (Phyllopseustes trochilus) warsin yleinen; sitä paitsi tapaa siellä mitä taitawimman kaikista laulajistamme, arkaluontoisen, wilkkaan ja kauniin kultarinnan (Chloropeta hippolais). — Lämpiminä, kirkkaina kesäiltoina soi puutarhoissamme, puistoissamme ja lehdoissamme lehtokertun (Sylvia hortensis) kirkasääninen ja heleä laulu. Wieläpä on järwillä ja wirroillakin omat laulajansa, sillä niiden kaislaakaswawilta rannoilta kuuluu kesäiltoina kaislakertun (Calamoherpe schoenobænus) omituinen, sorajawa ja karkea ääni. — Kaikki nämä linnut eläwät hyönteisillä, jonkatähden niiden merkitys luonnon taloudessa on suuri. — Istuttamalla tiheitä ja piikkiwaraisia pensaita suojaisiin ja rauhallisiin paikkoihin on ihmisen onnistunut houkutella läheisyyteensä niitä laululintusten lajeja, jotka elelewät pensastopaikoissa.

Uunilintu (Phyllopseustes trochilus).

Samalla tawoin kuin nämä yllämainitut linnut, owat paarmalinnutkin ihmiselle hyödyksi.

Harmaa paarmalintu (Muscicapa grisola).

Harmaa kärpäsenottaja; Harmaa kärpäissieppaaja; Kärwässyöjä.

Koiras: Päältä harmahtawa, tummat täplät päälaella; alta walkea; kaulassa ja rinnassa pitkin päin kulkewia harmahtawanruskeita täpliä; siiwet ja pyrstö harmaanruskeat, sulkien reunat waaleampia; koiwet mustanruskeat.

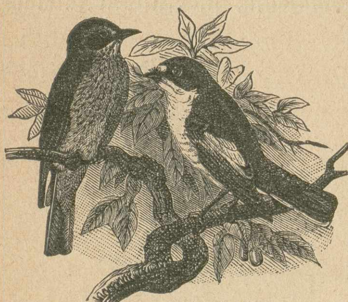
Naaras: Wärinsä puolesta pääasiallisesti urokſen näkönen.

Pojat: wanhempien näköisiä, päältäpäin wain owat walkeatäpläisiä, josta ne helposti tunteekin.

Munat owat waalean siniwihreät tahi wihertäwän waaleanharmaat; suurempia ja pienempiä punasenruskeita täpliä on tiheään, siniharmaita tähtiä sekä pilkkuja harwemmassa.

Linnun pituus on 14 sm. josta pyrstön pituus on 7 sm.

Harmaa paarmalintu on maassamme yleisemmin tawattawia lintuja. Talwisilta olopaikoiltaan, Sisä-Afrikasta palajaa se wasta myöhään tänne pohjolaan, joten se wasta noin toukokuun wiimeisinä tai kesäkuun ensimmäisinä päiwinä saapuu Suomeen. Tuota pikaa yhtywät ne sitte pariksi, jonka jälkeen ryhdytään pesän rakennuspuuhiin. Laulajaksi ei harmaasta paarmalinnusta ole. Se saa wain syntymään muutamia lyhyitä ja heikkoja, kirskuwia ja karkeita ääniä, joita se kuitenkin wäsymättömästi yhtä mittaa ratkuttaa. Samaten on myöskin sen hieno, wiheltäwä kutsu-ääni ist', ist' heikko ja mitätön werraten muiden lintujen kutsumaääniin. Tuskin se uros sentähden laulullaan woikaan miellyttää armastaan, waan koettaa se suositella sitä jonkinmoisella tanssilla, joka on jotakuinkin samallaista kuin kotiwarpusen hyppy. Ruumis tikkusuorana ja siiwet lerpallaan hyppelee se mielitiettynsä ympärillä, sikſi kun saa tämän heltymään.

a) Harmaa paarmalintu (Muscicapa grisola. b) Mustan kirjawa paarmalintu (Muscicapa atricapilla).

Niinkuin suhteellisesti suurista siiwistäkin woi päättää on harmaa paarmalintu hywä lentäjä. Wapaalta paikalta, puunoksalta, aidalta tai katon räystäältä kiitää se nuolen nopeudella jokaisen ohilentäwän hyönteisen kimppuun, sieppaa sen helposti ja warmasti suuhunsa ja palaa sitte entiselle

paikalleen tahi sen läheisyyteen odottelemaan uutta saalista. Ja kaiket päiwää on se näin saaliin pyyntihommassa. Tuskin milloinkaan lentää tuikaisee harmaa paarmalintu turhaan saaliinsa perään, sillä wain muutamien ristin rastin leijailewien perhosien näkee joskus pelastuwan sen kynsistä. Maahan tämä lintu laskeutuu wain poikkeustiloissa ja niinikään waroo se liikkumista puiden oksien ja lehdistön seassa. Paarmalintu usein istuissaan ja aina pesäpaikkaa etsiessään räpyttelee siipiään tahi „leikkaa" siiwillään, josta ominaisuudesta sen helposti woi tuntea sekin, joka ei ole warsinainen lintujen tuntija.

Harmaa paarmalintu on tawattoman saaliinhimoinen ja ahnas lintu, joka päiwä päiwältä suuhunsa sipaisee suuret määrät ilmassa liikkuwia hyönteisiä jos jonkinmoisia. Kaikista lentäwistä hyönteisistä jättää se rauhaan ainoastaan nuo pistimellä warustetut mehiläiset ja ampiaiset, joiden pistoille se tuntuu olewan yhtä arka kun ihminenkin. Koska harmaa paarmalintu joka päiwä tarwitsee hywinkin paljo rawintoa, woi sattua pitkällisten sateiden aikana, jolloin hyönteiset owat hitaampia ja liikkumattomia, että se saa kärsiä kowaa nälkää.

Ihmistä ei harmaa paarmalintu tunnu suurestikaan pelkääwän. Lehti- ja hawumetsistä, jotka owat sen warsinaiset olopaikat, ja joissa sitä wieläkin yleiseen tawataan, on tämä lintu, ei pakosta waan wapaaehtoisesti lähennellyt ihmisiä. Kun se joskus hyönteisiä ajaissaan sattuu tulemaan porstupiin tai huoneisiin, ei se tuosta kowinkaan hämmästy. Muut linnut sellaisissa oloissa tuon tuostakin lentää lekottawat kiinni olewaa ikkunaa kohden, mutta tämäpä ihan lewollisena jatkaa saaliin ajoa, jonka jälkeen se lennähtää ulos awonaisesta owesta. Saksalainen eläintutkija Naumann mainitsee esimerkin siitä kuinka täydellisesti harmaa paarmalintu woi perehtyä ihmiseen. „Pahankurinen poika", kertoo hän, „otti kerran pesästä wanhan naaraan ja neljä tuskin puolikaswuista poikaa ja wei ne

mukaansa asuinhuoneesen. Naaras oli tuskin saanut tutkituksi ikkunan ja huomanneeksi ettei sitä tietä pääsyt pakenemaan, kun se tyytyi kohtaloonsa ja alkoi pyydystellä kärpäsiä ja syötellä niitä poikasilleen, jota työtä se teki niin innokkaasti, että huone tuota pikaa oli kärpäsistä puhdas".

„Jotta ei emä poikineen tulisi nälkää kärsimään, kantoi poika pienen perheen naapuritaloon; sielläkin tupa piakkoin puhdistui kärpäsistä. Nytpä wietiin linnut toisen naapurin asuntoon ja sieltäkin häwisiwät kärpäset sukupuuttoon. Täältä wietiin linnut wielä kolmannen naapurin luo ja siten kulki paarmalintuperhe tuwasta tupaan kylässä, jonka asukkaat siten pääsiwät kiusallisista wieraistaan, noista wihatuista kärpäsistä. Minunkin kotiini tuotiin linnut wuoroonsa ja kiitollisuudesta hankin sitte niille wapauden. Runsaasta rawinnosta kaswoiwat pojat rutosti ja oppiwat pian itse ajelemaan kärpäsiä."

Pesänsä tekee harmaa paarmalintu mitä erilaisimpiin paikkoihin, mutta paikan etsimisessä se ei osota älykkäisyyttä rahtuistakaan. Päinwastoin saa usein hämmästyä sen typeryyttä tässä suhteessa. Niinpä näkee sen toisinaan tekewän pesänsä räystäskouruihin, joista ensimmäinen sade sen huuhtasee mukanaan, tai pyöreän pölkyn päähän, josta ensimmäinen kowempi tuulen puuska woi kiskasta sen irti. Metsissä tekee se pesän puiden koloihin, wanhojen puiden kuorihalkeamiin, kallionrakoihin j. n. e., lähellä ihmisasuntoja taas pesii se waikka mihin ja jos kuinkakin sopimattomiin paikkoihin. Metsissä on pesä kyhätty sammalista, naawoista, hienoista juurista y. m. ja sisustana on höyheniä, mutta ihmisasuntojen läheisyydessä käyttää lintu sitä paitsi saatawissa olewia teollisuustuotteita, niinkuin rihmoja, puuwilloja, paperia y. m. s.

Mustankirjawa paarmalintu (Muscicapa atricapilla).

Mustankirjawa kärpäsenottaja t. kärpäissieppaaja, Lippitiainen.

Koiras: Päältä musta; otsa walkea; kummassakin siiwessä suuri walkea täplä; alta puhtaasti walkea; nokka ja jalat mustat.

Naaras: Päältä harmahtawa kellanruskealla wiwahdukfella; otsassa ei ole walkeaa; kummassakin siiwessä waalea poikkitäplä; alta waaleanharmaa. Syksyin owat koiras ja naaras samannäköiset.

Pojat owat täplikkäät.

Munia on 5—7, siniwihreitä, täplättömiä. Leppälinnun munista, joiden näköisiä ne hywin owat, woipi ne paraiten muodostaan erottaa. Leppälinnun munat soukistuwat näet äkkiä toiseen päähän päin, mutta mustankirjawan paarmalinnun ainoastaan wähitellen, ja usein yhtäläisesti molempiin päihin päin, joten ne tulewat enemmän tai wähemmän kääminmuotoisiksi.

Linnun pituus on noin 13 cm.

Tätä siewää lintua ei ole aina meillä ollut, sillä Linnén aikoina oli se maassamme melkein tuntematon, eikä sitä Ruotsissakaan muualta tawattu kuin Skånesta. Täältä se kumminkin pian rupesi yhä enemmän lewiämään pohjoiseen päin, ja nykyjään on se tawattawissa ylt'ympäri maatamme, aina Muonion ja Imanteran lappiin saakka. Yleinen on se kumminkin ainoastaan Etelä-Suomessa, mutta harwenee kuta pohjoisemmaksi tullaan, niin että se Lapissa on jo sangen harwinainen.

Elintawoilleen on se hywin harmaan paarmalinnun kaltainen ja on sillä omituisuutena, samoinkuin tälläkin, räpyttää siipiään. Ahwatti kuin edellinenkin, häwittää se samalla tawalla päiwittäin suuren määrän hyönteisiä. Josko yhtäläisyydet täten käywätkin tuntuwiksi, niin eiwät erilaisuudetkaan ole wähäisiä. Kirjawa paarmalintu on arka ja warowa, oleskellen mieluimmin lehtometsissä, kaukana ihmisasunnoista. Hawumetsiä wälttää se kokonaan, luultawasti siitä syystä, että sen höyhenpuku hawumetsässä olisi kowin silmäänpistäwä. Päinwastoin kuin harmaa, on kirjawa paarmalintu metsän paraimpia laulajia. Tuomen alkaessa wihannoida, wirittää se jonkun puun latwasta woimakkaat, wienosti surumieliset, soinnukkaat säweleensä. Sen kutsuääni on wieno ja lyhyt: tsit, tsit, tsit. Muuttaessa kuuluu sillä sitäwastoin olewan toinen ääni, melkein kuin: tsret, tsret.

Pesänsä tekee kirjawa paarmalintu mieluimmin onttoon puuhun. Ulkomailla sanotaan sen kumminkin toisinaan pesiwän muihinkin paikkoihin, niinkuin puunjuurien wäliin, paksun oksan ja puunrungon käänteeseen, kattojen alle, tuuletustorwiin y. m. Silloin kuuluu pesä olewan miltei taidokasta tekoa. Tawallisissa oloissa se kumminkin on hywin yksinkertaisesti ja mutkattomasti tehty sammalista, kaswien juurista, lahosta puusta ja niinenkuiduista, jotka wiimemainitut myös owat munien alustana, joko yksin taikka höyhenien, karwojen y. m. kanssa sekoitettuina.

Kaikki ne pikkulinnut, joista tähän asti on puhetta ollut, owat joko suuremmassa tai wähemmässä määrässä hyödyllisiä ihmiselle. On niitä kuitenkin wahingollisiakin, josko ei aiwan samalla tawalla kuin ne amerikalaiset lajit, joista edellä olemme puhuneet, waan aiwan toisella lailla, kuten tulemme näkemään, kun nyt siirrymme lepinkäisiin.

Pienempi lepinkäinen (Lanius collurio).

Koiras: Päältäpäin tuhkanharmaa; selkä ja hartiat punaruskeat; silmäin seudun kautta kulkee leweä musta juowa; alta walkeahko; pojat mustanruskeat; siipien peitinhöyhenten ja kyynässulkien reunat punaruskeat; kaikki pyrstösulat mustanjuowikkaat.

Naaras: Päältä enemmän tai wähemmän ruskeahko; alta walkeahko, selwästi aaltomaisilla hienoilla poikkijuowilla kaulan, rinnan ja watsan molemmin puolin; pyrstö ruskea.

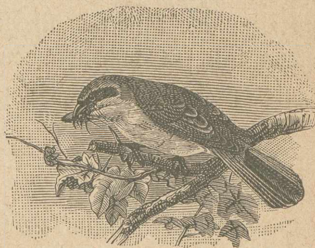
Pojat: Naaraan näköiset.

Munia on 4—6, waaleanharmaita wiheriänkeltaisenruskeilla ja tuhkanharmailla täplillä, taikka punertawanwalkean-keltaisia ruosteruskeilla ja tuhkanharmailla täplillä. Täplät yhtywät aina keskustan yläpuolella paksummassa päässä tiheään kiehkuraan.

Linnun pituus on noin 18 sm., josta pyrstön osalle tulee 7 sm.

Lepinkäinen on paraasta päästä tawattawissa ainoastaan Etelä-Suomessa; pohjoiseen päin harwenee se niin, että sitä ei enää ole olemassa Waasan ja Iisalmen tienoilla.

Lepinkäinen asustaa paraiten wiidakoissa, sekä puutarhoissa että myös luonnonniittyjen pensaikoissa. Mieluimmin hakee se okaisia pensaita, mutta, jollei sellaisia ole seutuwilla, tyytyy se myös muihin tiheisiin pensaikkoihin. Se on rohkea, lewoton lintu. Usein istuu se, lekuttaen alinomaa pyrstöänsä, jollakin yläwämmällä paikalla, josta se helposti woipi ympäristöään silmällä pitää. Oikeastaan lepinkäinen ei ole araksi sanottawa, mutta hywin warowa se on, ja warsinkin pitää se ihmisen joka liikettä erittäin epäiltäwänä. Jos kepillä sitä osottaa, syöksee se pystysuoraan maata kohti ja lentää sitten pitkin maata, kunnes on löytänyt paikan, jossa luulee olewansa turwassa. Kotwan saapi sitä nyt turhaan etsiä, sillä se pysyy wärwähtämättä piilopaikassansa.

Pienempi lepinkäinen (Lanius collurio).

Lepinkäinen pyytää etenkin hyönteisiä, joten se on hyödyksi, mutta sen ohessa on se pikkulintujen pahimpia wihollisia, tappaen ja syöden niiden poikasia. Eiwät täysikaswuiset linnutkaan aina ole turwassa sen hyökkäyksiltä, ja piiristään karkoittaa tai tappaa se jokaisen itseänsä pienemmän linnun. Kun senwuoksi jostakin puutarhasta tai puistosta, jossa ennen kesäiseen aikaan on kosolta pikkulintuja asustanut, nämä äkkiä selittämättömällä tawalla melkein sukupuuttoon häwiäwät, niin woipi pitää miltei warmana, että parisen lepinkäistä on siihen asettunut. Lepinkäinen on sentähden paikalla karkoitettawa, kun sen waan huomaa sijoittuneen puistoihin tai puutarhoihin taikka muihin paikkoihin, joihin on pesimispönttöjä pikkulinnuille pantu.

Talweksi muuttaa pienempi lepinkäinen Afrikaan, jossa se asustaa kahden puolen päiwäntasaajaa.

Lepinkäinen on maamme paraimpia „sekalaulajia". Tällä tarkoitetaan lintua, jonka laulussa paraasta päästä kuuluu ääniä ja säwelmia, jotka se on toisilta linnuilta oppinut ja joita se nyt matkii.

Pohjois-Suomessa ja Lapissa on paikka paikoin toinen laji samaa sukua tawattawissa, nimittäin isompi lepinkäinen (Lanius excubitor). Tämä laji on edellistä suurempi, ollen sen pituus noin 25 sm. Höyhenpuwultaan (päältä harmaansininen; alta walkea; siiwet ja pyrstö mustat; otsa walkeahko; silmäin seudun kautta leweä musta juowa), on se hywin tawallisen lepinkäisen näköinen, ja samallainen on se elintawoiltaankin. Suuruutensa wuoksi on isompi lepinkäinen kuitenkin wielä waarallisempi wihollinen pikkulinnuille kuin tawallinen lepinkäinen. Moni tutkija on nähnytkin sen pyydystäwän pikkulintuja ja haukan tawoin kantawan saaliinsa kynsissään.

Tiaisten heimoon luetaan meillä tawattawista linnuista, paitsi warsinaisia tiaisia, myös pari harwinaisempaa lintua, peukaloinen ja puukiipijä.

Hippiäisen perästä on peukaloinen (Anorthura troglodytes) pienin kaikista linnuistamme. Sen tuntee helposti lyhyestä pystystä pyrstöstään, jonka kautta se on hywin wasta pesästä lähteneen linnunpojan näköinen. Se on eloisa ja wilkas liikenteiltään sekä aina hywällä tuulella. „Talwen tuiskuissa ja kesän tuoksussa, sateella ja poudalla on se aina yhtä iloinen, tyytywäinen ja hilpeämielinen, laulaa ja liritttää", sanoo Holmgren. Peukaloinen on hyödyllisimpiä pikkulintujamme. Alinomaa on se pyydystämässä hyönteisiä, niiden koteloita ja toukkia, joita se etsii tiheimmistä pensaikoista ja jos jonkinlaisista piilopaikoista kaikkina wuoden aikoina, sillä peukaloinen ei muuta täältä pois talweksi.

Warsinaisista tiaisista on suurin

Pakastiainen (Parus major).

Talitiiainen, Talitiainen, Talitianen, Talitölkönen.

Koiras: Pää ja etupuoli kaulaa musta sinerwällä kiillolla ja molemmin puolin suuri kolmikulma walkea täplä, joka peittää posket ja ohimot. Niskassa waaleankeltainen täplä. Selkä ja hartiat ruskeanharmahtawanwiheriät. Ala-osat keltaset, kaulasta, rinnan ja watsan yli käywällä mustalla juowalla. Siiwet tummat winoon käywällä waaleankeltaisella poikkijuowalla. Pyrstö tumma siniharmailla reunasulkien ulkoreunoilla; otsan uloin osa osittain walkea. Nokka musta. Jalat lyijynharmaat.

Naaraalla eiwät wärit ole täysin yhtä kirkkaat kuin koiraalla. Musta juowa on kaitaisempi ja ulottuu harwoin koko rinnan yli.

Poikain wäri on wielä wähemmän kirkas kuin naaraan. Selkä ja hartiat harmaanwiheriät, posket kellahtawat; ala-osat waaleankeltaiset.

Munia on 6—14, wäriltään walkeita ruskeanpunaisilla täplillä ja pisteillä.

Linnun pituus on 13 sm., josta pyrstön osalle tule 6 sm.

Pakastiainen on yleinen Etelä- ja Keski-Suomessa. Pohjoiseen päin harwenee se harwenemistaan, mutta on kuitenkin säännöllisesti tawattawissa ainakin Ouluun ja Pudasjärwelle asti. Pohjoisempana on se satunnainen wieras.

Pakastiainen on yleisön paraiten tuntemia lintuja. Se kun asustaa täällä ympäri wuoden ja warsinkin talwisaikaan turwautuu asuttuihin paikkoihin, jossa sen moniwärinen höyhenpuku helposti pistää silmään walkeata lunta wasten, niin ei se ole woinut jäädä keltään huomaamatta.

Pakastiainen on erinomaisen utelias ja samalla saaliinhimoinen. Siitä johtuu, että se usein tekee mitä uhkarohkeimpia ja typerimpiä tekoja. Niinpä lentää se empimättä sitä warten asetettuihin ansoihin ja pauloihin; tunkeutuu arwelematta aittoihin y. m., missä se helposti joutuu kissan kitaan. Pakastiaista on arweltu tyhmäksi („tyhmä kuin tiainen", sanoo sananlasku), kun se siten panee itsensä alttiiksi silminnähtäwälle waaralle, mutta tämä

päätelmä on kumminkin wäärä. Jos se näet kerta huomaa, että sitä warten wiritetyt ansat todellakin owat waarallisia, jos siten esim. tawalliseen „tiaisloukkuun" tiaisen pää sattuu jäämään särwän ja kannen wäliin, niin wierii wiikkoja, ennenkuin ainoakaan lähitienoilla oleskelewista tiaisista enää menee niin waaralliseen satimeen, kuinka wiehättäwältä makupalalta talinokare linturaukalle näyttäneekin talwisaikaan, jolloin sen muona on jokseenkin saantasaaliilla.

Niin pieni kuin pakastiainen onkin, on se äärettömän urhoollinen, rohkea ja riidanhaluinen. Häkissä tappaa se jokaisen pienemmän linnun, minkä kynsiinsä saapi, siten, että se petolinnun tawoin iskee kyntensä toisen selkään ja sitten nokallaan muokkaa tätä, kunnes saapi hengen lähtemään. Talwisaikaan on pakastiainen ainoa pienempi lintu, joka uskaltaa tuolle kopealle kotiwarpuselle wastarintaa tehdä.

Saaliin saatuaan ei pakastiainen sitä paikalla syö, waan lentää saalis nokassa toiseen paikkaan, jossa se, pitäen saalista kynsin kiinni, ensin repii sen pieniksi paloiksi, jotka se sitten syöpi.

Talwi on oikeastaan se wuodenaika, jolloin pakastiaiset enimmäkseen asustawat kartanoiden seutuwilla, sillä kewään tullen hakee suurin osa niistä lehtoja ja wiidakkoja, siellä pesiäkseen. Usein kuitenkin tapaa jonkun parin, joka pesii rakennusten nurkkiin, puistoihin ja puutarhoihin. Koko pesimisajan pysyy pakastiainen piilossa kaikessa hiljaisuudessa, ja wasta syyskesällä, kun senwuotinen hautominen on loppuun saatettu, ja kun koko poikue kuleksii metsissä ja puistoissa, tulewat ne taas paremmin ihmisten ilmoille. Syksyisin lisääntywät nämä parwet toisinaan siten, että useampia poikueita ja toisiakin tiaislajeja yhtyy samaan joukkoon ja muodostaa n. k. tiaisparwia, jotka sitten pitkin talwea yhdessä kiertäwät maita mantereita. Mutta, kuten jo edellä mainittiin, lähestyy pakastiainen talwen tullessa mieluummin asuttuja seutuja, kuin se antautuu tiaisparwen lewottomaan ja rauhattomaan elämään.

Kewäällä ja kesällä elää pakastiainen melkein yksinomaan hyönteisistä, niiden munista ja toukista, ja aamusta iltaan saakka on se myötäänsä rawinnon etsinnässä. Talwella tulee se sitä wastoin paremmin kaikkiruokaiseksi, tyytyen kaikkeen mitä wain eläinkunnasta irti saa. Mutta silloinkin etsii se käsille joukon hyönteisiä, niiden koteloita ja toukkia niistä raoista ja rei'istä, joihin nämä talwipakkasta pakoon owat piiloutuneet.

Tiaisen laulussa, jonka kewäällä ja kewätkesällä saa kuulla, on selwiä, täyteläisiä wihellysääniä: tsitsi-daa, tsitsi-daa, ja monta muuta.

Pesänsä walmistaa pakastiainen etupäässä onttoihin puihin, mutta myöskin rakennusten nurkkiin. Toisinaan kuuluu se myös löydetyn muista rei'istä, kiwimuureista y. m. Pesä ei ole juuri taidokkaasti tehty. Itse runko on walmistettu olista, juurista ja sammalista. Sisäpuolelta on se werhottu karwoilla, willoilla, jouhilla ja höyhenillä.

Mustatiainen (Parus ater).

Koiraan ja naaraan höyhenpuku on samannäköinen, yhdistetty harmaasta, walkeasta ja mustasta. Hömötiaisesta, jonka näköön tämä wärinsä puolesta hywin on ja jonka kanssa se usein sekoitetaankin, woi sen helposti erottaa kahdesta harmahtawasta juowasta, jotka käywät poikittain tummain siipien yli. Näitä juowia ei hömötiaisella ensinkään ole.

Pojat owat wanhempiensa näköiset, mutta wärit näyttäwät likaisemmilta.

Munia on 6—10, wäriltään walkeahkoja, tummanruskeilla ja keltaruskeilla täplillä ja pisteillä, etupäässä paksumman pään ympärillä.

Pituus on noin 10 sm.

Mustatiainen on pienin kaikista tiaislajeistamme ja on meillä kaikkialla harwassa tawattawissa; kenties on se Etelä-Suomessa hieman yleisempi. Warmasti on se tawattu niinkin pohjoisessa, kuin Waasan ja Kuopion tienoilla.

Mustatiainen oleskelee kesällä etupäässä hawumetsässä, jossa se hywin taitawasti kapuaa puunoksain ympärillä, ha-

kien hyönteisiä, niiden koteloita ja toukkia. Usein tapaa sen sekametsästäkin.

Mustatiaisen ääni on hywin muiden tiaisten kaltainen, mutta kun sen kerran on mieleensä merkinnyt, sanoo Holmgren, niin woipi sen sitten helposti muista erottaa. Kutsuääni on heikko sit, sit, eikä laulukaan, jonka Holmgren on seuraawalla tawalla merkinnyt: sisi, sisi, sisi ja setydytidyti, ole kauas kuuluwa.

Pesänsä tekee mustatiainen tawallisesti onttoon puuhun, mutta löytää sen myöskin (ainakin Ruotsissa) kiwimuureista, wanhoista kaatuneista puurungoista, kannoista ja puunjuurien wälistä. Sen ainekset owat sammal, karwat, höyhenet j. m. s.

Sinitiainen (Parus coeruleus) on äärettömän harwinainen yksin Etelä-Suomessa. Päältä on se sinertäwän-harmaanwihreä; alta keltainen; posket ja otsa walkeat; päälaki sininen; pyrstö ja siiwet melkein kokonaan waaleansiniset. Lehdot, puistot ja suuremmat puutarhat owat sen asuinpaikkoja. Tämäkin on hyödyllinen, niinkuin muutkin tiaislajit.

Hömötiainen (Parus borealis).

Katajatiitinen.

Koiras ja naaras owat höyhenpuwultaan toistensa näköiset. Wäri on yhdistetty harmaasta, walkeasta ja mustasta. Sisemmillä siipisulilla on leweä waaleanharmaa reuna. Siipien poikki ei käy mitään juowaa (erotuksekſi mustatiaisesta).

Poikain wärit owat paljon likaisemman näköiset kuin wanhain.

Munia on 8—12, wäriltään walkeita ruosteenpunaisilla ja maksankarwaisilla täplillä ja pisteillä.

Pituus noin 12 sm.

Etelä-Suomesta Lapin rajoille asti on hömötiainen hywin yleinen, sisä Lapissa harwinaisempi, mutta on kumminkin tawattawissa ainakin Muonioon ja Koutajärwelle asti.

Hömötiainen asustaa sekä nuoremmassa hawumetsässä että sekametsässä. Warsinkin owat suomaat sen lempipaikkoja, joista sen melkein warmasti usein löytää. Etelä- ja

Keski-Suomessa on se yleisin tiaislaji, mutta pohjoiseen päin tulee sen sijaan wähitellen tuo hieman suurempi Lapin tiainen.

Kutsuäänestään: tjitji tää, tjitji tää, tää, tää erottaa sen heti muista tiaislajeista. Tää on karkea ja pitkäweteinen.

Hömötiainen on wirkku ja wilkas lintu. Näppärästi kiipeilee se puunrunkoja ja oksia pitkin. Se ei jätä tarkastamatta yhtään rakoa, ja joka toukan ja hyönteisen, minkä se keksii, wetää se armotta ulos. Kun kerran on tarkastanut hömötiaista, sen rawintoa etsiessä, silloin wasta oikein ymmärtää, minkä uskomattoman määrän wahingollisia hyönteisiä yksi ainoa sellainen lintu wuoden pitkään woipi häwittää. Hyönteisiä etsiessään on se niin innokas, että se kokonaan näyttää unhottawan kaiken muun. On sentähden mitä helpoin asia tutkia tämän linnun elintapoja silloin, kun se ruokaansa hakee; sillä siihen ei tarwitse muuta, kuin on wain hiljaa ja aloillansa. Silloin tulee se hiljoiksensa wiserrellen hywinkin lähelle katsojaa. Niin kauwan kun hyönteisiä on saatawissa, owat ne hömötiaisen ainoana rawintona, ja niinkauan se hylkii kaiken muun. Wasta kun talwi estää sen näitä saamasta, täytyy sen tyytyä muuhun muonaan. Marjain ja siementen sanotaan silloin olewan sillä päärawintoaineina.

Hömötiaisen pesä, jonka se tekee onttoon puuhun tai kantoon, on samallainen kuin muidenkin tiaisten.

Lapin tiainen (Parus cinctus), yleinen Lapissa, mutta harwinainen Pohjois-Suomessa, on hömötiaisen lainen sekä näkönsä että hyötynsä puolesta. Sen lappalainen nimi on Kazza-wirri (Muoniossa) eli Kecip (Utsjoella).

Töyhtötiainen (Parus cristatus).

Metsäpukki; Metsäjooseppi.

Koiras ja naaras: Päältä harmaanruskea; alta walkeahko; kulkku, etupuoli kaulaa ja juowa kaulan ympäri mustat; posket harmaanwaaleat; siiwet ja pyrstö harmaanruskeat; nokka musta; jalat

lyijynharmaat; päässä pystysuora mustan- ja walkeankirjawa töyhtö, joka koiraalla on pitempi kuin naaraalla.

Pojilla on höyhenpuku paljon likaisemman näköinen kuin wanhemmilla linnuilla; töyhtö ja kaulan ympäri käywä musta juowa owat tuskin huomattawissa.

Munat, 6—10, walkeat ruskeanpunaisilla täplillä ja pilkuilla. Pituus on noin 12 sm.

Töyhtötiainen on tawattawissa Etelä-Suomesta alkaen ainakin Pudasjärwelle saakka pohjoisessa. Näiden rajain sisällä on olemassa seutuja sekä pohjassa että etelässä, joissa se on sangen harwinainen, kun se sitä wastoin taas toisin paikoin on hywin yleinen; onpa paikka paikoin niinkin yleinen, että on hywin tukala ruweta päättämään, josko se ei ole suurilukuisin kaikista tiaislajeista. Tämä töyhtötiaisen omituiselta näyttäwä lewiämissuhde selwiää osittain siitä, että se ei muualla wiihdy kuin hawumetsissä. Se waatii sekoittumatonta hawumetsää, jonka wuoksi jo sekametsä on sille wähemmin miellyttäwää. Lehtimetsää karttaa se kokonaan. Ainoastaan talwella ja syksyllä, kun töyhtötiainen on liittynyt johonkin muuhun tiaisparween, woipi jolloinkulloin sattua, että sen tapaa lehdosta tai lehtimetsästä, mutta tällaisesta paikasta muuttaa se pois niin pian kuin mahdollista.

Mustatiaisen ohessa on töyhtötiainen hawumetsän suurimpia hywäntekijöitä; epäilemättä onkin se hyödyllisin kaikista meidän niin erittäin hyödyllisistä tiaislajeistamme. Sillä kun muut tiaiset syöwät myöskin marjoja ja siemeniä, hylkii töyhtötiainen niin kauwan kuin mahdollista kaiken tällaisen rawinnon. Wasta hywin kowa nälkä woipi sen pakottaa ryhtymään tällaiseen rawintoon. Sentähden etsii ja useimmin löytää se talwellakin hyönteisiä, koteloita, toukkia ja munia niiden piilopaikkoista, joten se talwipakkasellakin on ihmiselle hyödyksi.

Töyhtötiaisen helposti tunnettawa kutsuääni, jota se alinomaa kertoo, on hieno t s i r r, t s i r r, t s i r r i t, t s i r r i t i t i t, *t i t i t*.

Ihmistä töyhtötiainen kenties ei pelkää senkään wer-
taa, kuin hömötiainen, ja usein pääseekin metsässä hywinkin läheltä tarkastamaan tätä kaunista ja wilkasluontoista lintua. Silloin saapi nähdä, miten tarkkaan se tutkii joka raon ja sywännyksen puussa, josko sieltä ei olisi joku hyönteinen saatawissa. Tätä tehdessä on se myötäänsä äänessä kertoen alinomaa kutsuääntään.

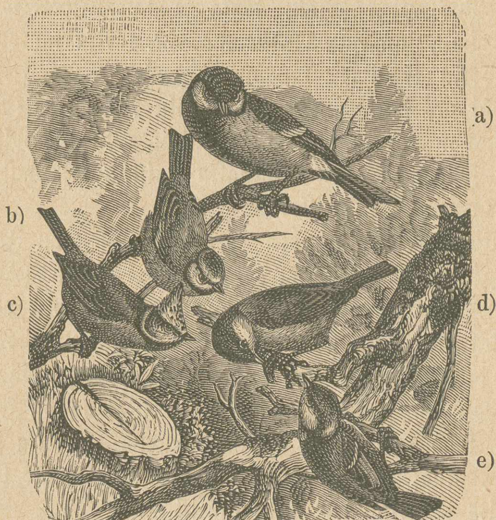
Töyhtötiaisen pesän, jonka se tawallisesti tekee onttoon puuhun, sangen korkealle maasta, taikka kantoon, kuuluu myöskin toisinaan tapaawan wanhasta warekſen, petolinnun tai orawan pesästä samoinkuin risuläjistä (Brehmin mukaan), wuorenrotkoista, kiwiraunioista y. m. (Holmgrenin mukaan). Pesä on kuin muillakin tiaisilla sammalista, jäkälistä, karwoista ja willoista (?).

Elintawoilleen muiden tiaisten lainen on Itä-Suomen lehtimetsissä tawattawa **pyrstötiainen** (Acredula caudata). Se ei muiden tiaisten tawalla pesi onttoihin puihin tai kantoihin, waan kiinnittää se heinänkorsista, sammalista ja jäkälistä hywin taidokkaasti tehdyn pesänsä, joka muodoltaan on suuren munan näköinen, jolla on suu-aukko kupeella, johonkin oksaan lähelle puunrunkoa taikka johonkin tiheään pensaaseen. Talwisin pyrstötiainen ei ole tiaisparwissa niin harwinainen, kuin luulisi.

Tiaisista lausuu Saksan tarkin linnuntutkija A. E. **Brehm** wainaja seuraawalla, meidänkin oloihin täysin soweltuwalla tawalla:

„Moni tiaislaji syöpi hyönteisten ohessa myöskin siemeniä, mutta useimmat pitäwät kumminkin enemmän edellisistä ja pyytäwät etupäässä pienempiä lajeja, mutta warsinkin niiden toukkia ja munia. Juuri tässä asianhaarassa onkin näiden lintujen merkitys metsien menestykselle. Tiaiset tarwitsewat suuren liikkuwaisuutensa wuoksi werrannollisesti myöskin suuren määrän rawinto-aineita. Ne owat **paraimpia hyönteisten** häwittäjiä, mitä seuduillamme

on olemassa. Harwat muut linnut kykenewät niin tarkoin nuuskimaan kaikki paikat ja löytämään mitä parhaimmissa piilopaikoissa olewat hyönteiset. Niiden wäsymätön toimeliaisuus, neuwokkaisuus ja sukkeluus tekee sen, ett'ei paljo mikään jää heiltä saawuttamatta. Ne owat metsän paraita wartijoita, sillä ne pysywät aina määräpiirissään ja täyttä-

a) Pakastiainen (Parus major). b) Sinitiainen (Parus coeruleus). c) Töyhtötiainen (Parus cristatus). d) Hömötiainen (Parus borealis). e) Mustatiainen (Parus ater).

wät tehtäwänsä joka wuodenaikaan. Se hyöty, minkä ne tekewät, ei ole laskettawissa, mutta warmaankaan ei ole liikaa, jos sanotaan, että tiainen eläessään keskimäärin joka päiwä syöpi tuhat hyönteistä. Näiden wiimemainittujen joukossa on aiwan warmaan monta, jotka owat puille wahingollisia, mutta useimmat munat, jotka tiaiset häwittäwät, olisiwat kehittyneet hyönteisiksi, joiden toiminta on läpiläpeensä wahingolli-

nen. Jokaisen järkewän ihmisen tulee sentähden kaikin woimin kokea suojella näin tarpeellisia lintuja ja edistää niiden menestymistä, etupäässä siten, että jätetään wanhoja onttoja puita metsään pystyyn niiden pesimäpaikoiksi, taikka että ripustetaan pönttöjä samalta waralta. Suurin waikeus tiaisillemme on juuri pesimispaikkain puutos, ja tämä paha näkyy yhä olewan waan lisääntymässä, joll'ei ruweta todenteolla sitä poistamaan. Tämä onkin suurempana syynä, kuin kaikki muut yhteensä, tiaistemme wähälukuisuuteen".

Sukua tiaisille on myöskin

Puukiipijä (Certhia familiaris).

Koiras ja naaras: Päältä ruskeanharmaa, waaleankeltaisilla ja walkeilla täplillä; yläpuoli peräpuolta ruskeankeltainen; alta walkea ja kiiltäwä; pyrstö, wärittäin ruosteenharmaa, tankeasulkainen kuin tikalla.

Pojat owat emälintujen näköiset, mutta wärit näyttäwät wain likaisemmilta.

Munat, 6—9, walkeahkot ruosteenruskeilla täplillä ja pilkuilla.

Pituus on 13 sm., josta pyrstön osalle tulee 5,5 sm.

Kesäisin oleskelee puukiipijä etupäässä puistoissa ja puutarhoissa. Talwekſi muuttaa suurin osa lämpimämpiin maihin. Wähäinen osa jääpi kuitenkin talwekſikin tänne, joten toisinaan woipi talwellakin tawata yksityisiä puukiipijöitä täällä.

Elintawoiltaan muistuttaa puukiipijä sekä tiaisia että tikkoja. Tiaisen tawoin ei puukiipijäkään ole mikään arkalintu, ja helposti woipi päästä aiwan lähellä sitä, sen pyydystäessä hyönteisiä, niiden toukkia ja munia, jotka se hienolla nokallaan näppärästi kiskoo ulos niiden reijistä ja piilopaikoista. Se on alinomaa liikkeessä. Tarkastettuaan yhden puun tywestä latwaan saakka, lähtee se toisen puun tywipäähän alkaakseen samallaisen tarkastuksen tässäkin. Puukiipijän lento on hywin samaan tapaan kuin tikankin, ja tämä yhtäläisyys käypi hywin silmäänpistäwäksi silloin,

kun se asettuu puunrungolle. Se lentää tuikasee silloin pitkin maata ja tekee aiwan lähellä puuta äkkikäänteen ylöspäin, istuutuen samassa puunrungolle.

Waikka puukiipijä onkin maassamme tawattawissa wielä niinkin pohjoisessa kuin Kajaanissa, on se kumminkin kaikkialla Suomessa harwinaisen puoleinen, eikä sitä talonpojat kaikin paikoin tunnekaan.

Puukiipijän tawallinen kutsuääni on Holmgrénin mukaan: tsi, tsi, tsi eli tsrik, tsrik, tsrik, tsrik. Sen laulun on Holmgrén seuraawalla tawalla merkinnyt: titi tit, wiiti, eikä siinä kuulu muuta olewankaan, kuin tämä ainoa kowasti soiwa säe.

Puukiipijä (Certhia familiaris).

Sen taidokkaasti tehdyn pesän löytää ontoista puista taikka milt'ei useammin suurempain irti longistuneiden kaarnakappaleiden ja puurungon wälistä. Se on tehty pienistä kuiwista puupuikoista, heinänkorsista, sammalesta j. m. s. sekä sisäpuolelta werhottu karwoilla ja höyhenillä.

Koko maassamme aina Jäämeren rannoille asti pohjoiseen päin tawataan aiwan yleisesti

Walkea wästäräkki (Motacilla alba).

Wesstrikka, Riuk'hänt', Pe'stur (Lapissa).

Koiras: Päältä tuhkanharmaa; päälaki, niska, kulkku, kaula ja eturinta mustat; otsa, pää ja kaulankupeet walkeat; alta walkea; pyrstö musta, osaksi walkeilla reunasulilla.

Naaras: on koiraan näköinen, mutta mustaa ei ole etupuolella yhtä leweältä.

Poikain wärit owat muutoin samallaiset, mutta wain likaisemman näköiset.

Munat, luwultaan 4—6, walkeat tai harmahtawanwalkeat, harmailla ja ruskeahkoilla täplillä ja pilkuilla.

Pituus 20 sm., josta pyrstön osalle tulee lähes 10 sm.

Tuskin on päiwä kewäällä ensimmäiset pälwet saanut sulatetuksi, kun wästäräkki jo palaa talwimatkaltaan, jonka suurin osa ulottaa aina Sydän-Afrikaan, waikka joku osa jääpikin Etelä-Europaan, jopa Etelä-Saksaankin.

Wästäräkillä on tuskin nimeksikään wihollisia ihmisissä, sillä raa'atkin luonteet taiwuttaa se siewällä, wiattomalla käytöksellään. Kuinka miellyttäwä se onkaan, hyppiä tepsutellessaan kewätpurosten wälissä! Sitä tehdessään lekuttaa se myötäänsä pyrstöään ja laulaa lirauttaa tuontuostakin pehmoisen siewän kewätsäweleensä. Mutta ilomielin sitä terwehditäänkin kewäällä, juurikuin wanhaa kauan kaiwattua ystäwää!

Heti tänne tultuansa walitsee joka koiras itselleen naaraan; mutta kun, kuten linnuissa on tawallista, koiraita on olemassa paljon enemmän kuin naaraita, niin saapi usein nähdä, miten koiraat naaraista tappelewat, sillä joka koiras, mikä on jäänyt paripuoleksi, kokee ryöstää parempi onniselta naarasta itsellensä. Mutta muutoin wästäräkki aina elää mitä parhaimmassa sowussa ja ystäwyydessä wertaistensa, samoinkuin muidenkin pienten lintujen kanssa. Ainoastaan silloin, kun se saapi näkywiinsä jonkun petolinnun, päästää se räikeän huudon, jonka merkityksen kaikki linnut kyllä ymmärtäwät. Pian kiepsahtaa se ylös ilmaan ja lentää päälle karkaawaa haukkaa wastaan, jolloin se näyttää sellaista rohkeutta ja sukkeluutta, jota siltä tuskin olisi odottanut. Ensiksi tulleesen liittyy yhä useampia wästäräkkiä ja pääskysiä, ja muutamien minuuttien kuluttua näkee haukka olewansa pauhaawan ja meluawan lintuparwen keskellä. Haukan metsästysonni on sillä kertaa mennyttä kalua, ja häpeissään palaa se niin pian kuin mahdollista takaisin metsään. Täten

on siis wästäräkki, samoin kuin pääskynenkin, kanojen paras tuki ja turwa kanahaukan hyökkäyksiä wastaan. Sentähden tekeekin haukka paraasta päästä syksyisin, kun sekä pääskynen että wästäräkki jo owat poikessa, suurimmat häwityksensä kesylintujen riweissä.

Wästäräkin rawintona owat yksinomaan hyönteiset ja madot, joita se pyytää milloin maassa juosten, milloin lennossa. Usein näkeekin karjapihoissa ja laitumilla wästäräkkien poimiwan pois noita kiusallisia kärpäsiä lehmistä.

Meillä munii walkea wästäräkki usein kaksi munasarjaa wuodessa. Pesä, jonka useimmiten löytää läheltä ihmisasuntoja, sijaitsee sekä ontoissa puissa että rakennusten nurkissa, halkopinoissa, kiwiaidoissa, mättäissä, pelloilla j. n. e. Se on hywin yksinkertaisesti tehty hienoista heinänkorsista, höyhenistä (?), karwoista, willoista j. m. s.

Lentäessään antaa wästäräkki usein joka siiwenlyönnille kuulua laulunsa: plirlit, mikä, sen maassa juostessa, on wähä toisellainen ja jonka paraiten woisi merkitä sanalla: psiirli tai psiirlui. Laulu on siis sangen yksinkertainen, mutta silti se ei suinkaan ole wastenmielinen. Sitä paitsi laulaa se koko ajan, minkä se täällä on.

Toinen wästäräkkilajimme on tuo kaunis, päältä wihertäwä, alta keltainen keltawästäräkki (Motacilla flava), joka asustaa niityillä ja kedoilla sekä elättää itsensä siellä tawattawilla hyönteisillä, madoilla y. m. sen semmoisilla. Sen pesää on erittäin waikea löytää nurmikosta.

Samaan heimoon, kuin wästäräkit, on myöskin luettu kirwiset, joita meillä on neljä lajia. Waikka kirwiset eläwät melkein yksinomaan hyönteisistä, ei niitä kuitenkaan woi lukea hyödyllisimpien pikkulintujemme joukkoon, sillä ne hyönteislajit, joita ne syöwät, eiwät tiettäwästi tee mitään suurempaa wahinkoa ihmiselle. Eri kirwislajit asustawat erilaisissa paikoissa. Metsäkirwinen (Anthus trivialis) oleilee harwoissa metsissä; niittykirwinen (Anthus pratensis) niityillä; tunturikirwinen (Anthus cervinus) La-

pin tuntureilla; ja luotokirwinen (Anthus obscurus) meriemme, myöskin Jäämeren, aukeilla rannoilla, kareilla ja kallioluodoilla.

On olemassa eräs maamiehelle äärettömän tärkeä lintu-ryhmä, waristen heimo. Tarkastakaamme wähän lähemmin muutamia näistä, sillä niissä on sekä hyödyllisiä että wahingollisia. Jälkimäisistä täytyy panna etunenään korppi (Corvus corax), josta Brehm puhuu seuraawalla tawalla: „Ei luultawasti ole toista lintua olemassa, joka olisi niin kaikensyöpä kuin korppi. Siitä woipi sanoa, että se warmaankaan ei hylkäsi mitään, joka suinkin on syötäwää. Hedelmät, wilja ja muut syötäwät kaswikset maistuwat sille mainiosti, mutta samalla se on myös mitä etewin petolintu, joka käy sotaa, ei ainoastaan hyönteisiä, raakkuja, matoja ja pieniä luurankoisia wastaan, waan käy myös rohkeasti sellaisten nisäkkäiden ja lintujen kimppuun, jotka owat paljon suurempia häntä. Mitä julkeimmalla tawalla ryöstää se puti puhtaiksi pesät sekä turwattomilta pikkulinnuilta että myös noilta woimakkailta lokeilta, jotka kyllä pystywät itseänsä ja pesiänsä puolustamaan. Jänikseistä rottaan ja metsosta aina pienimpään lintuun saakka ei mikään eläin ole warma sen hyökkäyksiä wastaan." Närhiä ja harakkaakin pidetään etupäässä wahingollisina, waikka ne siinä suhteessa eiwät kestä wertaustakaan korpin kanssa, ja waikka moni etäwä linnuntutkija, etenkin Holmgrén, pitää harakkaa paremmin puolin hyödyllisenä kuin wahingollisena. Tuo inhottawa muiden lintujen pesien ryöstö, johon näiden lintujen sanotaan olewan hywin kärkkäitä, on näiltä wienyt ihmisen ystäwyyden; eikä sen hyödyn, minkä ne hyönteisten pyytäjinä ja haaskansyöjinä warmaan tekewät, luulla korwaawan sitä wahinkoa, minkä ne täten saawat aikaan.

Mitä pähkinähakkiseen (Nucifraga caryocatactes) taas tulee, niin ei ole wielä mitään warmuutta siitä saatu,

olisiko se enemmän hyödyllinen kuin wahingollinen, waiko päinwastoin. Koska tämä lintu kumminkin on meillä hywin harwinainen, niin on siinä syytä kyllä sitä säästämään.

Muut tähän kuuluwat linnut (kottarainen, waris, naakka, peltowaris ja kuhankeittäjä) owat hyödyllisiä. Mitään pahaa ei ole sanottu tuosta oikeastaan wain Itä-Suomessa tawattawasta kauniin keltaisesta kuhankeittäjästä (Oriolus galbula) eikä myöskään tuosta ainoastaan eräinä wuosina täällä tawatusta peltowariksesta (Corvus frugilegus). Asianlaita on osaksi toinen naakan (Corvus monedula), mutta etenkin wariksen (Corvus cornix) suhteen. Tämä wiimeksi mainittu on nykyaikaan joutunut peräti pahaan huutoon, niin että sen hyöty on jätetty kokonaan syrjään ja ainoastaan sitä wahinkoa, mikä sekä oikein että wäärin sen niskoille wieritetään, lakkaamatta watkutetaan.

Kuten yleisesti tiedetään, on waris useimmissa paikoin maatamme hywin tawallinen lintu. On sentähden erinomaisen tärkeä, että saamme täysin selwille sekä sen hyödyn että wahingon, minkä se ihmiselle tuottaa, warsinkin kun wiime aikoina on ruwettu käymään järkiperäistä häwityssotaa sitä wastaan.

Että warista ei woi niin jäljettömästi, kuin lyhytnäköinen ja ymmärtämätön ihminen useinkin arwelee, niin waan ilman muuta pyyhkäistä pois nykyjään eläwien lintulajien joukosta, sen woipi jokainen käsittää, joka, waikka kuinkakin wähäsen, on tarkannut niitä lakeja, joita luonto noudattaa, sitä tarkoituksenmukaisuutta, joka kaikkialla tutkijan silmää kohtaa ja hänessä kummastusta ja ihmettelyä herättää. Ainoastaan se, joka kaikessa näkee wain sokean sattuman työtä, ainoastaan hän rohkenee, ajattelemattomasti ja ylimielisesti turmellen ja häwittäen, julkeasti ryhtyä tähän, hänen mielestänsä sekasotkuiseen kaaokseen.

Tahdon lyhykäisesti tehdä selkoa wariksen rawintoaineista, jolloin sen hyödyllisyys tai wahingollisuus paraiten

tulee näkywiin, ja olen myös samalla ottawa huomioon etewäin tiedemiesten tutkimusten tulokset.

Suurimpana syynä wariksen wahingollisuuteen sanotaan olewan sen, että se syöpi paljon wiljaa sekä kuhilaista että myös maasta, kun siemen on tullut peltoon kylwetyksi. Niin on sanottu, mutta kuinka asianlaita oikeastaan onkaan? On etsitty ja löydetty wiljaa wariksen mahasta, ja onhan tässä kylliksi todistusta! Holmgrén on kumminkin tarkemmin tutkinut tätä seikkaa ja tullut siihen päätökseen, että „ne wiljanjywät, joita warikset poimiwat wasta kylwetyiltä peltoilta, enimmäiseen lienewät sellaisia, jotka owat joko jääneet kokonaan mullan päälle taikka tulleet huonosti mullatuiksi ja joista sentähden maanwiljelijälle ei olisi ollut sanottawaa hyötyä, waikka waris olisi jättänytkin ne koskematta". Ne tutkimukset, joita kirjantekijä on alkanut tehdä saadakseen niin perinpohjaisen selwän kuin mahdollista wariksen rawintoaineista, wahwistawat tätä Holmgrénin päätelmää. Kewäällä ja alkukesästä tawataan hywin usein kauraa wariksen mahasta, mutta omituista on, ett'en wielä milloinkaan ole löytänyt itäneitä jywiä, mikä kumminkin pitäisi usein sattua, jos waris on kaiwanut nämä jywät wähä sywemmältä. Kun peltowarikselta, joka, kuten tietty, nokallaan kaiwaa maata ruokaa hakiessansa, höyhenet nokasta alkaen aina silmien sentuun asti owat melkein tyystin kuluneet, niin owat nämä höyhenet wariksella aiwan koskemattomat. Jokainen, joka wähänkin tarkemmin on wariksen elämää luonnossa tutkinut, woipi sitäpaitsi todistaa, ett'ei milloinkaan tapaa warista, joka nokallaan kaiwaisi maata. Ei myöskään kukaan tarwitse luulla, että waris, kuten kanat, jaloillaan penkoisi maata. Tätä omituisuutta ei näet ole millään muulla lintulajillamme kuin kanalinnuilla. Sentähden saattaa warmasti wakuuttaa, että warikset eiwät syö hywästi mullattuja siemeniä, joista sato paraasta päästä kumminkin on riippuwa.

Wielä mainitsee Holmgrén Djurwännen nimisessä aikakauskirjassa wuodelta 1882 niistä syistä, joiden wuoksi waris syksyisin esiintyy ruiswainioille, seuraawalla tawalla: „Moni lienee silloin siinä uskossa, että ne owat sinne saapuneet watsaansa wiljalla täyttääksensä; mutta jos wähä tyystemmin heidän käytöstänsä tarkastaa, niin tästä harhaluulosta pian pääsee. Jokainen, joka wähänkin tarkaten ympärillä olewia luonnonesineitä, on käwellyt wasta leikatun wiljapellon poikki, on kyllä huomannut sen suuren määrän kaikilla kehitysasteilla olewia heinäsirkkoja, mitä siinä on. Ne owat juuri nämä, jotka owat sinne houkutelleet wariksia, samoinkuin paljo muitakin lintuja, niinkuin haukkoja, naakkoja, peltowariksia, harakoita y. m., joille kaikille heinäsirkat owat mieluista ruokaa. Kuhilailla istuwain lintujen ei milloinkaan näe jywiä koskewankaan, waan wäijywät ne siinä hyönteisiä; ja niiden, jotka owat maaperässä, näkee tuontuostakin tekewän pitkän nopean harppauksen ja rajusti sääntäävän saaliiseensa käsiksi, jonka täytyy olla joku eläwä olento, koska sellaisen kiireen pito muutoin olisi turhaa. Jos waris sellaisissa tilaisuuksissa ottaisikin jywäsen tai parikin, niin ei sitä maamies tarwitse siltä kadehtia, kun se aiwan warmaan ei kuitenkaan ota muita, kuin maahan warisseita jywiä, joista maamiehelle kumminkaan ei olisi wähintäkään hyötyä, waan paremmin puolin paljasta wastusta wain."

Kuitenkin woiwat warikset syksyllä myöhään, kun rawinto niiltä rupeaa wäsäytymään, tulla kaurawainioille wahingollisiksi. Warsinkin tapahtuu tämä sellaisina wuosina, jolloin sopimattomat säät owat kauran joutumista hidastuttaneet, niin että wasta myöhään syksyllä saapi kaiken kauran puineeksi.

Wielä sanotaan wariksen roswoawan kaikellaisten hyödyllisten metsälintujen pesiä ja syöwän niiden munia ja poikasia, eipä edes kananpoikainkaan sanota olewan täydessä turwassa niiden hyökkäyksiltä. Mitä ensiksi syötäwiin lintuihin tulee, niin ei tässä woi tulla kyseesenkään muuta,

kuin eräiden wesilintujen munat. Tähän on syynä osittain se, että muutamain näiden lintulajien munat, waalean wärinsä wuoksi, heti pistäwät silmään, osittain taas se, että jotkut wesilintulajit, niinkuin lokit, tiirat y. m. eiwät näy ensinkään osaawan walita pesimäsijoiksensa piilopaikkoja. Syötäwäin metsälintujen (niinkuin metson, teiren, pyyn) munia waris ei hewillä löydä, johon on syynä osaksi niiden suojelewa yhtäläisyys ympäristön kanssa, osaksi taas se, että näiden lintujen pesät owat paljo paremmissa piilopaikoissa kuin ylimalkaan wesilintujen. Selwää sentähden on, että se wahinko, minkä waris pesänryöstäjänä tuottaa, on jostakin arwosta ainoastaan saaristopitäjissä, warsinkin senwuoksi, että se häwittää noita untuwainsa ja muniensa wuoksi asukkaille kallisarwoisia haahkanpesiä. Näissä tienoin, missä maanwiljelys sitä paitsi on wähempi-arwoista, ei kukaan woi kieltää asukkaita warista wainoamasta. Mitä taas tulee pikkulintujen pesäin ryöstöön, jota warikseu sanotaan myös harjoittawan, niin näyttäwät kertomukset tästä olewan liioiteltuja, ja tämän kirjoittaja onkin monena wuonna turhaan hakenut ainoatakaan tapausta, mikä antaisi tukea tälle luulottelulle. Sitä wastoin olen nähnyt monta esimerkkiä, jotka todistawat aiwan toista. Niinpä näin joitakuita wuosia takaperin eräässä metsässä wariksen pesän ja aiwan sen wiereisissä puissa useampia räkättirastaan pesiä, joista muutamissa oli wielä munia, toisissa jo poikia. Tämä ei kuitenkaan olisi mahdollista, jos waris olisi sellainen pesänryöstäjä, kuin usealta taholta wäitetään. Että räkättirastas reuhaten ja meluten ajaa warista takaa, ei todista sitä, niinkuin usein sanotaan, että waris olisi waarallinen rastaan poikueelle. Jokainen saattaa näet itse, milloin hywänsä kesäiseen aikaan, rastaanpesän läheisyydessä saada sen kokemuksen, että rastaat yhtä rajusti räyhääwät jokaisen suuremman linnun heidän pesäänsä lähestyessä, olkoonpa se sitten mikä hywänsä, waikka esim. kuowi. Eikähän suinkaan kenenkään mieli tehne wäittämään, että kuowikin olisi ras-

taanpojille waarallinen! Tässä yhteydessä tulee minun wielä mainita, ett'en ainoassakaan niistä useammista kymmenistä warikfista, joiden mahat olen tutkinut, kertaakaan ole löytänyt minkäänlaisia jätteitä linnuista. Tämä pitää paikkansa myöskin kananpoikain suhteen, sillä kertomukset niistä ryöstöistä, joita warikset muka harjoittawat kanapoikueessa, kuuluwat joko sellaisiin poikkeustapauksiin, jolloin jostakusta yksityisestä wariksesta on sukeutunut mainitunlainen pahantekijä, taikka owat ne kokonaan tuulesta temmattuja. Ainakin oli minulla eräänä wuonna kuudetta kymmentä kananpoikaa, ja näitä ruokittaessa oli kahdella wariksella tapana säännöllisesti saapua samoille ewäille, mutta koko kesänä en menettänyt ainoatakaan kananpoikaa waristen toimenpiteen kautta.

En tahdo pitemmältä lukijaa wiiwyttää kaikilla niillä poikkeuksilla, joita on esiin tuotu, esim. sellaisilla, että waris muka tappaisi ja söisi täysikaswuisia jäniksiä, haawoittuneita ja kipeitä metsälintuja y. m. m., sillä nämä äärettömän harwinaiset tapaukset woipi huoletta jättää sillensä, kun on kyseessä sen hyödyn ja wahingon punnitseminen, minkä warislaji kokonaisuudessaan tuottaa.

Wariksen hyödyllisyys on maamiehelle kumminkin hywin arwokasta, kuten on ollut syytä toiwoakin sen suhteen, että waris kesällä on niin usein niityiltä ja wainioilta tawattawissa. Näistä häwittäwät ne suuren määrän wahingollisia hyönteisiä, ja itsekukin paitsitä woipi huomata, kuinka waris kyntäessä seuraa kyntömiestä, poimien waosta joka turilaan toukan, minkä aurankärki näkywiin saattaa. Tämän wariksen ansion tuntee kyllä rahwaan mies, mutta hän ei tiedä panna sille kylliksi suurta arwoa. Rahwas ei näet tiedä, että turilaantoukka on wahingollisimpia hyönteistoukkia, mitä meillä olemassa on, senwuoksi, että se elää kaswien juurista, sekä että useimmittain syy „harwaan rukiiseen" juuri on turilaan toiminnassa. Wahingollisimman turilaslajin toukka-aika kestää kokonaista 4 wuotta. Sen

ohessa on waris niittymadon luonnollisia wihollisia, kuten sekä tiedemiehet (esim. prof. Reuter) että monessa paikoin myös rahwaanmiehet owat tulleet kokemaan. „Empimättä woipi wäittää, että maamiehellä on wariksissa ja naakoissa hywin toimellisia liittolaisia sodassa niittymatoa wastaan", sanoo hyönteisten tutkija Enzio Reuter wuonna 1895. Tämän kirjoittajan omista tutkimuksista on niinikään ollut tuloksena, että waris myös meillä, samoinkuin asianlaita Saksassakin on huomattu olewan, on erittäin tehoisa peltomyyrän häwityksessä. Jokaisen ajattelewan ihmisen silmissä täytyy seuraawain, tuon mainion linnuntutkijan t:ri A. E. Brehm'in, sanain olla mitä parhaimpana puolustuksena warikselle. Hän sanoo näet näin:

„Aiwan warmaan woipi pitää niitä (wariksia) kotimaamme tärkeimpinä lintuina, sillä ilman näitä pääsisiwät nuo lukuisat ja kaikkialla läsnäolewat wahingolliset luurankoiset ja turmiota tuottawat hyönteiset ylen määrin wallalle".

Paitsitä waroittaa waris koko lintukuntaa metsissä sen wihollisilta: ketuilta, hawukoita y. m., ja tämän kautta antaa se korwauksen niistä pesänryöstöistä, joihin se mahdollisesti jolloinkulloin woipi joutua syypääksi. Woimme senwuoksi edellä sanotun johdosta jokseenkin warmasti wakuuttaa, että waris tawallisina wuosina on ylimalkaan hyödyllinen muualla, paitsi saaristossa, mutta että se sen lisäksi eräinä wuosina, kaikellaisten wahingollisten eläinten turmiota ja häwitystä lewittäessä, tulee erittäin waikuttawaksi, milt'eipä waan wälttämättömäksi luonnon wälikappaleeksi saattaessa noiden häwittäwien eläinlajien lukumäärää säännöllisiin rajoihinsa. Kun esim. tunnettu ruotsalainen linnuntutkija A. E. Holmgrén, joka alussa piti warista erittäin wahingollisena, ennen kuolemaansa tässä kohden kokonaan muutti mielipiteensä, niin tulisi jo tämänkin olla waroituksena kowin kewytmielistä wariksen tuomitsemista wastaan.

Warikfiin kuuluu wielä eräs hyödyllisimpiä lintujamme, nimittäin:

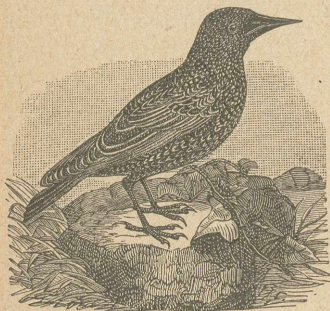
Kottarainen (Sturnus vulgaris).

Mustrestäs.

Koiras: Musta, purpuranpunan- ja wihreänhohtawa, hywin waaleanruosteharmailla täplillä; siipi- ja pyrstösulat ja alaperän höyhenet kapeilla waalean-kellanruskeilla reunuksilla; nokka keltainen.

Naaras: Koiraan näköinen muutoin, mutta wärit waan eiwät ole yhtä heleät; alapuolella suurempia, ikäänkuin toisiinsa yhtywiä täpliä.

Pojat owat tummanharmaita, täplättömiä. Leuka on waalea, ja rungon alaosat waaleansekaiset.

Kottarainen (Sturnus vulgaris).

Munat 4—7, siniwiheriät, täplättömät.

Linnun pituus on 22 sm., josta pyrstön osalle tulee 7 sm.

Kottarainen on Etelä-Suomessa yleinen, mutta maan keski-osissa on se waan satunnaisesti tawattawana muualla, paitsi Pohjanlahden rantamailla, jossa se on kutakuinkin tawallinen lintu aina Waasan tienoille saakka.

Nykyjään ollaan meillä jo kaikkialla siitä wakuutettuja, että kottarainen on aiwan hyödyllisimpiä lintujamme, jota warsinkin maamiehen tulisi kaikin puolin suojella ja suosia. Tästä on meidän etupäässä kiittäminen sitä hallituksen älykästä toimenpidettä, että kottarainen jonkun osan wuodesta on rauhoitettu. Tämän kautta tuli näet maamies tarkemmin miettineeksi sitä suurta hyötyä, minkä kottarainen todellisuudessa hänelle tuottaa. Kottarainen on siten ainoa lintu, jonka waralle rahwas pönttöjä laittelee ja jota se kewäällä ikäwällä odottaa. Asianlaita ei kumminkaan ole aina ollut tällainen. Kottaraisellakin on ollut kowat aikansa, ajat, jolloin

se harhaluulo oli yleinen, että se tekee wahinkoa sekä niitylle että pellolle.

Monin paikoin Etelä-Suomessa ei kottaraisia ole ensinkään. Tämän omituisen seikan syynä ei suinkaan ole se, että kottaraiset eiwät paikkakunnalla wiihtyisi, waan se, että monin paikoin on suuri puute sopiwista pesäpaikoista niille. Jos sentähden niille pönttöjä pystytetään mihin kohti hywänsä Etelä-Suomessa, niin ilmaantuu niille seuduin aiwan warmaan kottaraisia, jos seurataan niitä neuwokkia, joista tämän kirjan loppu-osassa tarkempi selko tehdään.

Kottarainen on niitä muuttolintuja, jotka kewäällä aikaisimmin maahamme saapuwat. Tuskin owat lämpimät ja päiwänpaisteiset kewätilmat saaneet purojet hangesta lirisemään, kun jo kuulee kottaraisen omituisen laulun siitä puusta, johon pönttö sitä warten on asetettu. Waikka ensimmäiset päiwät aikaisimmin tulleille muuttolinnuille eiwät suinkaan ole mitään huwiaikoja, waan päinwastoin kaikin puolin wastukfellisia, niin kiiruhtaa kuitenkin kottarainen, heti tultuansa, tutkimaan, miten se pönttö, jossa se edellisenä kesänä pesäänsä piti, on säilynyt. Jos kaikki on ennallaan, alkaa kottarainen, niin pian kun kewät ensimmäiset hyönteiset on henkiin herättänyt, järjestellä pesäänsä. Mutta useinkaan eiwät asiat ole niin hywällä kannalla. Warpunen, joka talwen aikana yksinään on wallalla ollut, on sattunut samaan pönttöön mieltymään ja walmistanut sen asunnoksensa. Sitä warten on se talwen pitkään sinne kulettanut koko joukon olkia ja heiniä, joilla se on täyttänyt pöntön melkein lakea myöten, jättäen ainoastaan keskelle sywennyksen, jonka on werhonnut höyhenillä. Kottaraisen saapuessa istuu se sentähden rehennellen ja tyytywäisenä pesän suun luona olewalla puikolla, eikä suinkaan ole halukas hywällä anastuksestansa luopumaan. Kottarainen ei kumminkaan ota säikähtyäksensä warpusen uhkaawasta asemasta eikä sen pörhöllään olewista höyhenistä, sillä kun teräwässä nokassaan

on yksinkertainen ja mainio wälikappale, millä tehdä ajatuksensa toisille ymmärrettäwiksi. Tätä wälikappaletta se nyt käyttääkin niin hywällä menestyksellä, että warpunen näkee parhaaksi lähteä pöntöstä mitä kiiruimmin.

Mutta silti ei kottarainen wielä kumminkaan saa pönttöänsä rauhassa hallita, waan häiritsee sitä warpunen puolisoineen yhä edelleen kaikin tawoin. Tätä kestää muutamia päiwiä, kunnes naaraskottarainen saapuu. Silloin rupeawat kottaraiset kantamaan ulos kaikki, mitä warpuset talwen kuluessa owat pönttöön tuoneet, sekä rakentawat sitte siihen pesänsä omalla tawallaan. Turhaan owat warpuset kokeneet tätä estää, ja senwuoksi luulisi, että ne ainakin nyt jo jättäisiwät pöntön rauhaan. Mutta wielä mitä! Tätä ne useimmittain eiwät tee. Kun asiat täten owat niille tapoksi kääntyneet, keräävät warpuset suuren joukon toisia warpusia riidanalaiselle pöntölle. Niin kauwan kun molemmat kottaraiset owat sitä wartioimassa, eiwät warpuset wielä nytkään sille mitään mahda, mutta heti kun wain toinen kottaraisista wähänki loitommalle poistuu ruokaa hakemaan, karkoittawat warpuset toisenkin, jonka tehtyä ne taas wuorostaan kiiruusti työntäwät ulos kaikki kottaraisten kuljettamat rakennusaineet. Näiden täytyy sentähden taas alkaa alusta. Sellainen riita, jota kirjantekijä usein on ollut tilaisuudessa näkemään, woipi usein kestää päiwäkausia. Wihdoin wäsywät tawallisesti warpuset turhiin yrityksiin.

Kottaraisen laulu, jota sen tulennasta asti saa kuulla koko pesänrakennus- ja hautoma-ajan, ei tosin ole mitään kaunista, mutta erinomaisen omituista. Siinä on näet kummallisia murisewia säweliä, joihin sekoittuu toisten lintujen ääniä sekä kaikellaisia muita, joita kottarainen on kuullut ja oppinut. Kottarainen on näet maamme etewin sekalaulaja. Senpä wuoksi woipikin sen laulussa tuntea wariksen raakkumisen, pääskysen liwerryksen, kanan kaakatuksen, terwapääskyn wihellyksen, koiran haukunnan, tuuliwiirin natisemisen ja joukon muita ääniä, jotka kaikki yhtenä muodostawat

kottaraisen kewätlaulun, jota se wielä lisäksi säestää nokkaansa naksuttamalla ja siipiänsä räpyttämällä. Kun pojat owat munasta päässeet, loppuu laulukin, sillä ne owat sellaisia syömäriä, jotta emälinnut aamusta warhain iltaan myöhään eiwät jouda muuta tekemään kuin näille ruokaa haalimaan. Ainoastaan hetkisen iltamyöhällä uhraa kottarainen nyt enää säweltaiteen alttarille.

Kottaraisen rawintona on kesällä kaikellaiset lajit maassa eläwiä alempia eläimiä, hyönteiset ja niiden toukat, kotelot ja munat, madot, etanat y. m. Nauris- ja kaalimailta poimiwat ne pois nuo syöläät perhosten toukat; pelolla astuskelewat ne waristen ja naakkain kanssa auranwaossa, halukkaasti syöden noita äärettömän wahingollisia turilaantoukkia; niityillä owat niittymadot ja muut wahingolliset hyönteiset niiden wainon alaisina — sanalla sanoen, owat ne kaikkialla, missä niitä wain tapaa, suurena siunauksena kaswullisuudelle sekä pelloilla että niityillä. Tosiaankin woipi syystä wäittää, että nämä linnut owat ainakin yhtä tärkeät maanwiljelyksell, kuin esim. tekolannoitusaineet, sillä jollei kottaraisia ja muita hyönteisiä syöpiä lintuja olisi, niin totta tosiaankin olisi turhaa lannoittaminen sekä luujauholla että tuomaskuonalla, — sato tulisi sittenkin olemaan huono.

Kottaraisen lento on keweä ja nopea, jonka wuoksi se pesimisaikana ei tarwitse tyytyäkään niin rajoitettuun alaan, kuin muut hyönteisiä syöwät linnut, waan woipi käydä ruokaa pojillensa suhteellisesti kaukaisilta pelloilta, niityiltä ja wainioilta.

Runsaasta rawinnosta kaswawat kottaraisen pojat joutuun, joten ne jo toukokuun loppupäiwinä tai kesäkuun ensimmäisinä owat lentokuntoiset. Nyt retkeilee koko pesue, johon useimmittain muita pesueita liittyy, loppukesän ja syksyn pienemmissä tai suuremmissa parwissa ympäri wiljelysmailla. Tawallisesti kottarainen ei meillä pesi muuta kuin kerran kesässä ja poikkeustapauksiin kuuluu, jos jolloinkulloin

sattuu tapaamaan toisen poikueen heinäkuussa tai loppupuolella kesäkuuta.

Kottaraisen pesä ei ole mitään kowin taidokasta tekoa, waan yksinkertaisesti kokoonpantu oljista ja heinistä sekä sisäpuolelta werhottu höyhenillä.

Tulemme nyt lajirikkaasen linturyhmään, nimittäin peipposen- ja warpusensukuun. Kaikki tähän kuuluwat lintulajit owat kumminkin hyödyllisyytensä ja wahingollisuutensa puolesta wähemmän tärkeät ihmiselle, sillä ne eläwät osittain wähemmän wahingollisista hyönteisistä, osittain erilaatuisista siemenistä. Wiimeksi mainituissa on usein kyllä rikkaruohonsiemeniä, joten näiden lintujen toiminta on hyödyksi, mutta toisaalta käyttäwät nämä myös sellaisten kaswien siemeniä, jotka owat maamiehelle aiwan arwottomia. Yleisimmät tähän kuuluwat lajit owat: peipponen, härkäpeipponen (Lapissa ja Pohjois-Suomessa), hempponen, urpiainen (Lapissa ja Pohjois-Suomessa), wihreä warpunen, keltasirkku ja metsäsirkku (Pohjois-Suomessa). Sen ohessa kuuluu tähän tuo yleiseen tunnettu

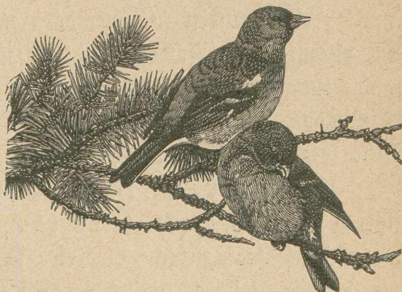
Kotiwarpunen (Fringilla domestica).

Koko Suomesta aina sydän-Lapiin saakka on tämä tuttu lintu tawattawissa, etelässä sangen lukuisana, pohjoisessa wähän harwemmassa.

Kauan on oltu kahden waiheella warpusen suhteen, olisiko se maamiehen näkökannalta pidettäwä hyödyllisenä tai wahingollisena, eikä wieläkään olla täysin selwillä tästä. Minä puolestani ainakin arwelen, että warpusen hyödyllisyys ja wahingollisuus, sen rawintoon nähden, käypi melkein tasan. Minusta näyttää siltä, ett'ei kummallekaan tarwitse kowin suurta merkitystä antaa. Tämä on mieles-

täni käynyt selwillä siitä kiistasta, minkä linnuntuntijat tästä asiasta owat keskenänsä pitäneet. Jos kumminkin jonkun lintulajin woisi sukupuuttoon häwittää, ilman että luonnonjärjestys siitä mitään kärsisi, niin on se aiwan warmaankin kotiwarpunen, joka itse on poistunut siltä paikalta, mikä sille luonnon taloudessa on ollut määrättynä, ruweten siksi kartanoiden loiseksi, minä se nykyjään esiintyy. Tämä siitä, mitä sen rawintoon tulee.

Mutta kotiwarpusella on wielä muita, tärkeämpiä pahoja puolia, jotka wiewät siltä ihmisen ystäwyyden. On näet tultu huomaamaan, että se talojen läheisyydestä, puistoista ja puutarhoista karkoittaa muut hyödylliset pikkulinnut. Se anastaa näitä warten asetetut pöntöt ja kun se kerran niihin on mieltynyt, niin rakentaa se niihin pesänsä kerta kertansa perästä, waikka sen kuinka monasti häwittäisi. Jos sentähden jonkun ajan kuluttua kyllästyy

Peipponen (Fringilla coelebs.)

pönttöjä warpusenpesistä puhdistamaan, niin saapi sangen pian sanoa jäähywäiset kaikille niille pikkulinnuille, joille pöntöt oliwat aiotut, sillä warpuset karkoittawat nämä tuossa tuokiossa kaikista lähellä taloa olewista pöntöistä. Eiwätpä niinkään kookkaat linnut, kuin kottaraiset, aina jää woittopuolelle taistelussa pöntöistä. Koetettakoon sentähden kotiwarpusta pitää aisoissaan sekä edellä kaikkia katsottakoon tarkasti, että, heti kun ne owat jonkun pöntön anastaneet, niiden pesä armotta wedetään pöntöstä pois, waikka kuinkakin usein ne sitä yrittäisiwät uudelleen rakentamaan. Ainoastaan tällä tawalla woipi warpusia opettaa jättämään pöntöt

rauhaan, sillä wihdoin wiimeinkin rupeawat ne moisia laitoksia epäilemään.

Yhtä wähäinen taloudellinen merkitys, kuin peippoisilla ja warpusensukuisilla linnuilla, on myöskin käpylinnuilla (Loxia), jotka eläwät hawupuiden siemenillä, sekä tuolla kauniilla, miellyttäwällä punatulkulla (Pyrrhula rubicilla), jonka päärawintona samoin siemenet owat.

Samoin on pääskystenkin (Hirundo) merkitys maamiehelle sangen wähäinen, waikka nämä eläwätkin yksinomaan hyönteisillä, siitä syystä, että ne parhaasta päästä syöwät wain sääskiä ja kärpäsiä. Niiden säysä, wiaton esiintyminen ja se, että ne waroittawat maamiehen siipikarjaa saaliinhimoisen haukan lähetessä, on niille kumminkin hankkinut ihmisen ystäwyyden suuremmassa määrässä, kuin mitä muiden pikkulintujen osalle tulee. Se, joka haluaa läheisyyteensä saada tuon kauniin räystäspääskysen (Hirundo urbica), naulatkoon asuntonsa räystään alle pieniä laudanpätkiä, joille se mielellään rakentaa taidokkaasti tehdyn pesänsä.

Eräinä talwina on ympäri koko maatamme ja warsinkin sen etelä-osissa tilhi (Ampelis garrulus) tawattawana. Kesäiseen aikaan oleskelee se Lapin ja Pohjois-Suomen hawumetsissä, jossa se elää hyönteisillä ja marjoilla. Waikka nämä linnut lukunsa ja kauniin punan-, mustan-, keltaisen-, walkean- ja harmaankirjawan höyhenpukunsa wuoksi, joka niin miellyttäwästi pistää silmään lehtipuiden alastomilla oksilla, waikuttawatkin wirkistyttäwästi meidän talwella niin linnuttomilla seuduillamme, niin en kuitenkaan sen wuoksi tässä ota niitä puheeksi. Tilhillä on näet ihmiselle toinen, paljon tärkeämpi merkitys. Se on ainoa pikkulinnuistamme, jota pyydetään ja ammutaan herkkusuille syötäwäksi.

Kun hywä tilhiwuosi on käsissä, silloin warustautuu, warsinkin kaupungeissa ja niiden lähimmässä ympäristössä, jokainen sekä nuori että wanha sunnuntaimetsästäjä tilhinammuntaan ja -pyyntiin, laittaa kuntoon ansansa ja ruos-

tuneen pysyuysä, sillä nyt on hänen metsästysaikansa tullut. 5 penniä kappaleelta, taikka runsaan saaliin aikana 5 penniä parilta — tuleehan siitäkin rahaa, kun tapetaan ja pyydetään sadoin, jopa tuhansin. — — — Mutta „tilhitalwen" mentyä ollaan walmiita ihmettelemään ja päiwittelemään, kuinka Etelä-Europan asukkaat woiwat olla niin sydämettömiä, että paljaastaan lihan wuoksi pyytäwät ja tappawat meidän wiattomia pikkulintujamme, kun ne syksyllä, etelään matkatessansa, tulewat heidän kotimaihinsa!

Peltowainioillemme hyödyllisiin lintuihin on myöskin luettawa „kewään sanansaattaja", tawallinen harmaa peltoleiwonen (Alauda arvensis), jonka pääasiallisena rawintona hyönteiset owat, waikka se wähin myöskin syöpi wiljaa ja muita siemeniä.

Tämän päättäjäisiksi tahdomme tuoda esiin seuraawat ruotsalaisen luonnontutkijan A. E. Holmgrén'in sanat:

„Sydämestämme soisimme, että kaikkialla tässä maassa pikkulintuja suojeltaisiin. Ne palkitsewat runsain määrin sen hoidon, mikä niille annetaan, ne lewittäwät iloa ja elämää ympärillensä, missä hywänsä niitä wain on, ja ne lisääwät suuressa määrässä kodin hupaisuutta maakartanoissa. Pääskynen ja wästäräkki owat jo päässeet maamiehen suojeluksen alaisiksi, koska ne, kuten sanotaan, tuottawat onnea mukanansa. Yhtä, joll'ei enemmänkin, siunausta tuottawaksi tulee itsekukin pian huomaamaan muidenkin pikkulintujen toiminnan, kun waan kerran on oppinut sitä tuntemaan".

Se lintulahko, johon nyt tulemme, nimittäin **kirskulinnut**, on maassamme hywin köyhä eri lintulajeista. Tämän lahkon tuntomerkit owat: Kyynäswarren suuret peitinhöyhenet owat monessa riwissä ja ulottuwat yli kyynässulkien puolen pituuden. Jalat owat istumajalkoja. Tawallisesti tekewät tähän kuuluwat linnut itsellensä erityisen pesän (paitsi kehrääjä).

Moni on luultawasti Keski- tai Etelä-Suomessa jonakuna kesä-iltana nähnyt noin räkättirastaan kokoisen linnun lentelewän talojen ympäri maaseudulla, ja wielä useampi on tietenki tullut tarkanneeksi tuota omituista, rukin surisemista muistuttawaa ääntä, mikä päiwän mailleen mentyä niin kummallisesti kuuluu hawumetsästä tyynenä kesä-yönä. Lintu, josta tämä ääni tulee, on nimeltään kehrääjä. Kun kehrääjä yksinomaan elää hyönteisillä, niin ymmärtää itsekukin heti sen hyödyllisyyden. Tarwitsemme wain muistaa, että suuri osa hyönteisistä, ja niiden joukossa monta hywinkin wahingollista, on yksinomaan iltahämärässä tai yöllä liikkeessä. Juuri näitä tällaisia hyönteisiä pyydystää kehrääjä öiseen aikaan, ja se syöpikin niitä arwaamattomat määrät, sillä se on hywin ahne ja syöläs. Munansa munii kehrääjälintu paljaalle maalle, tekemättäkään minkäänlaista pesää. Niin, eipä edes wähintäkään sywennystä woi siinä huomata — minkäänlaisesta kuopasta ei puhettakaan. Mutta pojat syntywätkin silmillisinä ja muutoin melkein täysissä tamineissa.

Tähän lahkoon kuuluu wielä terwapääsky (Cypselus apus), joka sekä elintawoiltaan että näöltään on pääskysten kaltainen. Kumminkaan terwapääsky ei waroita, muiden pääskysten tawalla, muita lintuja haukan lähestyessä, joten siitä ei ole suurta hyötyä ihmiselle. Lentokykyynsä nähden on terwapääsky etewin kaikista linnuistamme. Suurimman osan ikäänsä wiettää se ilmassa liidellen, ja tähän onkin sen koko ruumis wartawasten tehty. Siiwet owat hywin kehittyneitä, jota wastoin jalat owat heikot ja pienet. Maahan terwapääsky hywin wastahakoisesti laskeutuu, ja silloinkin waan satunnaisesti, sillä tällainen teko woipi sille käydä turmiota tuottawaksi. Aiwan sileältä maalta se näet ei ensinkään pääse lentoon, kun sen lyhyet, kehittymättömät jalat eiwät myönnä sen senkään wertaa runkoaan kohottamaan, että saisi ilmaa siipiensä alle.

Ainoastaan kaakkoisimmissa osissa maatamme tawataan tuo kaunis sininärhi (Coracias garrula). Oikeastaan elää sekin hyönteisillä, mutta ei myöskään hyli sammakoita, sisiliskoja, wiljaa eikä marjoja, sekä tekee pesänsä warwuista, oksista, sammaleesta y. m. onttoihin puihin sellaisissa lehtimetsissä, joissa siellä täällä on aukeita ketoja ja niittyjä. „Järkewän ihmisen welwollisuus on näitä suojella, sillä kaikesta siitä päättäen, mitä olemme olleet tilaisuudessa näkemään, täytyy meidän empimättä lukea nämä hyödyllisten lintujen joukkoon," sanoo Brehm.

Wihdoin kuuluu kirskulintuihin wielä kyyhkysten heimo, josta meillä on kaksi lajia, nimittäin metsäkyyhkynen ja sepelikyyhkynen. Jälkimäinen, jonka tuntomerkkinä on walkea juowa kaulan ympäri, jota metsäkyyhkysellä ei ole, on yleinen koko Etelä- ja Keski-Suomessa. Tätä wastoin ei metsäkyyhkynen ole yleiseen tawattawissa muualla, kuin lounaisimmissa osissa maatamme. Sepelikyyhkynen asustaa hawumetsissä, metsäkyyhkynen sitä wastoin lehtimetsissä. Samoin tekewät ne pesänsäkin aiwan erilaisiin paikkoihin. Sepelikyyhkynen asettaa huonotekoisen pesänsä puunoksalle, jota wastoin metsäkyyhkynen pesii onttoihin puihin. Elintawoilleen owat ne sitä wastoin paremmin yhdellaiset, kumpikin eläen siemenillä, wiljalla, herneillä y. m., mutta ainoastaan wähemmäksi osaksi hyönteisillä.

Jotkut tutkijat pitäwät kyyhkysiä ylimalkaan hyödyllisinä, koska ne syöwät paljon rikkaruohonsiemeniä; toiset taas pitäwät niitä wahingollisina, koska ne toisinaan woiwat tehdä suuria häwityksiä peltowainioilla, warsinkin hernemailla, eiwätkä luule niiden rikkaruohonsiementen syönnistä kowin suurta hyötyä koituwan. Yleisin lajimme, sepelikyyhkynen, elää enimmäkseen hawupuiden siemeneistä, joten sen hyöty jääpi hywin wähiin. Minä puolestani pidän siis tämän lajin paremmin puolin wahingollisena.

Tulemme nyt kolmanteen ja samalla wiimeiseen lahkoon ensimmäisessä ala-osastossa, nimittäin **kiipijöihin**. Näillä linnuilla on seuraawat tuntomerkit: Peitinhöyhenten suhde kyynässulkiin on mustan- ja walkeankirjawilla tikoilla sekä käenpiialla samallainen kuin pikkulinnuilla, muilla niinkuin kirskulinnuilla. Tähän kuuluwilla linnuilla on kiipimäjalat, s. o. kaikki 4 warwasta owat tasakorkeudella, mutta niistä on kaksi eteenpäin ja toiset kaksi taaksepäin. Ei yksikään meillä olewista lajeista rakenna warsinaista pesää, waan muniwat ne munansa tawallisesti puunkoloon, alustana lahonnutta puuta. Poikkeuksena muniwat ne toisten lintujen pesään (käki). Ihmisen talouden hoidolle on iso osa tähän kuuluwia lajeja suuresta merkityksestä. Tähän lahkoon kuuluwat meidän linnuistamme tikat, käenpiika ja käki.

Tikoista suurin on

Palokärki (Picus martius)

eli Musta palokärki.

Koiras: musta; päälaki kokonaan punainen.

Naaras: koiraan näköinen, mutta päälaki on ainoastaan niskapuolelta punainen.

Pojat: samallaisia, mutta wärit waan owat likaisemman näköisiä.

Munat: 3—5, walkeat, kiiltäwät, wärittömät.

Pituus on 47—50 sm., josta pyrstön osalle tulee 18 sm.

Palokärki on tawattawissa ympäri koko Suomen, waikka se käy sitä harwinaisemmaksi, kuta pohjoisemmaksi tullaan. Kumminkaan ei se edes Etelä-Suomessa ole joka paikassa yhtä yleinen, waan waihtelee se hywinkin paljon, niin että se paikka paikoin on yleisin laji koko heimostaan, ja toisin paikoin taas sangen harwinainen.

Jo hywin aikaseen kewäällä alkaa palokärki kowertaa onteloa pesäänsä warten johonkin lahoon puuhun, joll'ei se, kuten usein tapahtuu, käytä edellisen kesäistä pesäpaikkaansa. Tällaisen pesä-ontelon kowertaminen wiepi näet paljon ai-

kaa, melkein parisen wiikkoa. Pesän pohjan werhoo se wain lahoilla puunlastuilla, jonka tehtyä muniminen heti alkaa. Tämä tapahtuu hywin aikaiseen kewäällä, niin että pojat jo toukokuun loppupuolella owat Etelä-Suomessa lentokykyiset.

Palokärellä ei paritusaikana ole juuri minkäänlaista warsinaista laulua. Sitä wastoin on koiraalla toinen keino, jolla se woipi naaraan huomiota herättää, nimittäin tuo tunnettu, omituinen, kauwas kuuluwa „rumputus", jonka se synnyttää siten, että nokallaan hywin nopeasti nakuttaa jonkin kelopuun runkoa tai oksaa. Oman oikean äänensä, joka on teräwä ja wastenmielinen, päästä se myös usein kuuluwille sekä lentäessään, jolloin se kuuluu kuin trrtrrrtrrrtrrr, että istuessaan, jolloin se taas on hywin wastenmielinen ptrlää, ptrlää eli ptlää, ptlää.

Palokärki oleskelee etupäässä hawu- taikka, kuten minun luuloni on, wielä mieluummin sekametsissä. Sitä wastoin näyttää se paljasta lehtimetsää mieluimmin karttawan.

Siellä, missä palokärki on tawattawissa, syöpi se kaikellaisia lahoissa ja wikaantuneissa puunrungoissa asustawia hyönteisiä ja toukkia, jonka wuoksi se, samoinkuin muutkin tikat, on suureksi hyödyksi metsissä. Sietänee kenties wielä nimenomaan mainita, että palokärki ei hakkaa muita puita, kuin wain sellaisia, jotka owat toukansyömiä, sillä äärettömän tarkalla kuulollaan erottaa se puun sisässä kaluawan hyönteisen äänen ja alkaa heti sitä pyydystää. Woimakkaalla ja teräwällä nokallaan weistelee se suuria palasia puusta ja hankkii siten itselleen pääsyn puun sisässä elostawien hyönteisten ja toukkain luo, jotka se sitten wetää ulos pitkällä, hoikalla ja tahmealla kielellään.

Palokären rawintona ei kumminkaan, ainakaan talwella, yksinomaan ole hyönteiset. Eräs maamme luonnontutkijoita, Åström, on näet huomannut, että palokärki tappaa ja ontoissa puissa tallettaa lämminwerisiä luurankoisia (myyriä, päästäisiä, tiaisia y. m.) sekä sitten pitkin talwea niitä syöpi.

Harmaapäinen tikka (Picus canus).

Koiras: Selkäpuolelta wihreä; alta harmaa; otsa punainen; pää tuhkanharmaa; silmän ja sieramen wälillä on pään kumpaisellakin puolella musta wiiwa ja toinen samallainen kahden puolen kulkkua; keskimäiset pyrstösulat waaleilla poikkijuowilla.

Naaras on muutoin koiraan näköinen, mutta otsa waan on harmaa.

Pojat owat kupeilta mustatäpläisiä, eikä poskilla ole tuota mustaa wiiwaa.

Munat, 5—7, hohtawan walkeat.

Pituus on 30 sm., josta pyrstö 11 sm.

Harmaapäinen tikka on meillä harwinainen lintu. Ainoastaan Turun lähimmässä ympäristössä on se wähän yleisempi. Muussa Suomessa on se melkein tuntematon, waikka sitä on tawattukin siellä täällä aina Lappiin saakka.

Tämän tikan sanotaan enemmän kuin muiden tikkain eläwän muurahaisilla, joista mainittakoon warsinkin kekomuurahainen (Formica rufa) ja ruskea muurahainen (Formica fusca), mutta sen ohessa syöpi se suuret määrät muitakin puille wahingollisia hyönteisiä.

Harmaapäisen tikan ääni kuuluu, Brehmin mukaan, olewan miellyttäwämpi kuin muiden tikkain, ja wiwahtaa se maamme itäosissa tawattawan kuhankeittäjän ääneen, waikka säwelet owat enemmän pyöristettyjä eiwätkä niin teräwiä.

Harmaapäinen tikka asustaa etupäässä sellaisissa seuduissa, joissa lehdot sekä awonaiset ahot ja kedot waihtelewat, waikka se kyllä wiihtyy paljaissa lehtimetsissäkin. Sitä wastoin näyttää se mahdollisuutta myöten karttawan hawumetsiä, eikä sitä milloinkaan tawatakaan tällaisista.

Walkoselkä-tikka (Picus leuconotus).

Lounas-Suomessa sanotaan kaikkia mustan ja walkosenkirjawia tikkoja kirjawaksi palokäreksi.

Koiras: takaselkä ja yläperä walkeat; muuten päältä mustan- ja walkeankirjawa; rinta walkea; alaperä punainen; päälaki punainen.

Naaras: muuten koiraan näköinen, mutta päälaki musta.

Pojat owat naaraan näköiset, mutta punainen alaperässä on hywin epäselwää.

Munat, 4—7, walkeanhohtawat.

Pituus on 26—28 sm., josta pyrstölle tulee 10 sm.

Walkoselkätikka on oikeastaan Itä-Europan lintuja, jonka wuoksi se meillä on paljon yleisempi kuin esim. Ruotsissa. Se on näet joltisenkin yleinen etelä- ja keski-osissa maatamme. Pohjoisempana on se sitä wastoin harwinaisempi, mutta on se wielä kumminkin tawattu Etelä-Lapissa.

Luonteeltaan on walkoselkätikka tyynempi ja hiljaisempi muita sukulaisiaan. Samate on sen ääni ja rumputus heikompi kuin muiden, eikä niitä niin usein kuulekaan. Asuinpaikakseen walitsee se etupäässä nuo suuret, jylhät hawumetsät, jotka kankaitamme kaunistawat. Täällä kowertaa se johonkin lahoon puuhun pesänsä. Jos se pesäpuukseen sattuisi, kuten usein tapahtuu, walitsemaan sydämestä lahon, mutta wielä kaswussa olewan puun, niin ottaa se täksi pehmeimmän puulajin, mitä seutuwilla on, siis useimmin haawan, sillä sen nokka on heikompi kuin muiden tikkain. Aiwan pyöreän suuaukkonsa kautta eroaa tämän lajin pesä muiden tikkain pesistä. Muutoin owat sen elintawat hywin wähän tunnettuja, mutta luultawaa on, että tämä, samoin kuin muutkin tikat, on suureksi hyödyksi metsälle.

Iso tikka (Picus major)

eli punatikka.

Koiras: Päältä musta; otsa likaisenharmaa; niska punainen; pään kummallakin puolella on suurempi walkea täplä, joka ympäröitsee silmän ja jota alaspäin suupielestä lähtewä musta juowa rajoittaa; toinen musta juowa lähtee kaulankupeilta rinnalle päin; kummallaki puolen yläselkää on soikea, walkea täplä; selkä musta, suurella, soikealla walkealla täplällä kahden puolen hartioita; alta walkeankeltainen; alaperä helakanpunainen; siiwet mustat, 3—5 parilla mustia täpliä, jotka muodostawat poikkijuowia; pyrstön 4 keskimäistä sulkaa mustaa.

Naaras on koiraan näköinen, mutta punaista ei ole niskassa.

Pojilla on päälaki punainen.

Munat, 5—6, walkeanhohtawat.

Pituus 23—25 sm., josta pyrstön osalle 8,5 sm.

Iso tikka on maassamme useimmin paikoin yleisin laji sukuansa. Se on tawattawissa Etelä-Suomesta Pudasjärwelle saakka, mutta ei tiettäwästi sitä pohjoisempana.

Kuten useimmat muutkin tikat, on iso tikkakin hywin wilkas lintu, joka myötäänsä on liikkeessä, mutta sen ohessa se on seuraa karttawa jöröjukka, joka wertaistensa kanssa on alinomaisessa riidassa, ei ainoastaan kiimanaikaan, waan koko wuoden ympäri.

Harwat ja suuret petäjiköt owat ison tikan asuntopaikkoina pesimisaikoina. Myöhemmin kesällä, kun pojat jo alkawat omin päinsä toimeen tulla, lähenee se paremmin asuttuja seutuja ja tulee silloin usein puutarhoihin ja puistikkoihinkin.

Tämän lajin rawintona on paraasta päästä metsien wahingolliset hyönteiset, mutta sen ohessa syöpi se myös, useammin kuin sen muut sukulaiset, talwella siemeniä, mieluimmin hawupuiden.

Pesänsä tekee se tawallisesti sangen korkealle maasta haapaan tai muuhun pehmeään puulajiin. Kumminkin woipi sen toisinaan tawata kowimmistakin puulajeistamme, niinkuin petäjästä ja koiwusta. Samoin saattaa pesäontelon joskus löytää niinkin alhaalta kuin 2—2,5 m. maasta.

Pikku tikka (Picus minor).

Ucea čaitri Lapissa.

Koiras: Selkä walkea mustilla poikkijuowilla; yläperä musta; siiwet mustat walkeilla poikkiwiiwoilla; alta harmahtawanwalkea; päälaki punainen.

Naaras on koiraan näköinen, mutta etupuoli mustasta päälaesta on walkea ja otsa harmaanruskea.

Pojat owat emälintujen näköiset, mutta wärit näyttäwät wain likaisemmilta.

Munat, 5—7, hohtawan walkeat.

Pituus on 16 sm., josta pyrstön osaksi tulee 6 sm.

Tämä, pienin kaikista tikoistamme, on yleinen Etelä-Suomesta wielä kauwemmas pohjoiseen kuin tawallinen tikka, ja on se wielä Lapissakin tawattawissa, waikka harwinaisena.

Pikku tikka elää metsissä, mutta sillä ei ole, niinkuin useimmilla muilla tikoilla, mitään erityisiä mielimetsiä, waan wiihtyy se yhtä hywästi hawu- kuin lehtimetsissäkin, puistoissa ja puutarhoissa yhtä hywin kuin suurissa sekametsissäkin.

Tutkijain wäitteiden mukaan on pikku tikka hyödyllisin kaikista tikoistamme; sillä talwellakaan, samate kuin syksyllä, ei sen mahasta kuulu milloinkaan löytäwän muuta kuin hyönteisiä, joten se ei ensinkään muka söisi marjoja eikä siemeniä. Toiset tutkijat (esim. Åström) taas wäittäwät toista, sanoen sen samoinkuin muidenkin tikkain talwiseen aikaan syöwän hawupuiden siemeniä. Puista näyttää se poimiwan wain hyönteisten munia ja toukkia, mutta jättäwän täysikaswuiset kowakuoriset hyönteiset koskematta. Kun toiset linnut taas näitä jälkimäisiä halukkaasti pyytäwät, jota wastoin edelliset useinkin owat niille waikeat, jopa mahdottomatkin saada, niin woipi tästä arwata, minkä werrattoman hyödyn pikku tikka sille metsälle tuottaa, johon se on asettunut pesimään.

Pikku tikka on wilkas, hilpeä ja miellyttäwä lintu, joka alinomaa on täydessä työssä hyönteisiä pyytäessään, mutta samalla se, kuten muutkin tikat, wähät wälittää wertaisistansa.

Pesänsä kowertaa se mieluimmin lehtipuuhun, usein sangen korkealle maasta.

Lapissa ja Pohjois-Suomessa on wielä eräs laji mustan- ja walkeankirjawaa tikkaa tawattawissa, nimittäin: kolmiwarpainen tikka (Picus tridactylus), jonka, kuten jo nimikin osoittaa, helposti woipi erottaa muista lajeista siitä, että sen jalassa on wain kolme warwasta — kaksi eteen- ja yksi taaksepäin — kun sitä wastoin kaikilla muilla, kuten edellä on sanottu, on 4 warwasta, kaksi eteen- ja kaksi taaksepäin. Elintawoiltaan on se muiden tikkain lainen. Se

asustaa hawumetsissä ja syöpi, paitsi hyönteisiä, myöskin hawupuiden siemeniä.

Kauwan haparoitiin tietämättömyyden sumussa tikkojen elämän ja hyödyllisyyden suhteen. On ollut aikoja, jolloin niitäkin, monen muun hyödyllisen linnun ohessa, pidettiin wahingollisina ja siitä syystä wainottiin. Eikäpä siitä kowin pitkiä wielä olekaan; niin onpa wielä nytkin paikkakuntia olemassa, joissa rahwas luulee syyn siihen, että puut tulewat kitukaswuisiksi ja madonsyömiksi, olewan tikoissa.

a) Palokärki (Picus martius). b) Harmaa tikka (Picus canus).
c) Pikku tikka (Picus minor).

Kumminkin nykyjään jo warmasti tiedetään, että tikat hakkaawat ainoastaan sellaisia puita, joiden sisusta jo ennastaan on wialla, päästäkseen käsiksi siellä raiwoawiin hyönteisiin, niiden toukkiin ja muniin. Tässä on niiden tarkka näkö ja kuulo apuna. Näöllään keksiwät ne heti, josko puu on wikanainen, ja kuulonsa awulla pääsewät ne tietämään paikan, missä nuo pienet puunhäwittäjät työtänsä tekewät. Tätä warten ne kopistelewat puuta nokallaan monesta eri kohdasta. Jokaisen on mieleensä painettawa seuraawat, tuon suuren saksalaisen linnuntutkijan A. E. Brehmin sanat:

„Emme woi kyllin usein kertoa emmekä kyllin warmasti wakuuttaa, että tikat meille tuottawat hyötyä, eikä suinkaan wahinkoa. Jotkut yksityiset tikat woiwat tulla haitallisiksi meille itsekkäille ihmisille, woiwatpa ehkä tehdä wähän wahinkoakin, mutta ei kumpaakaan woi wähimmässä määrässäkään panna sen hyödyn werraksi, minkä nämä linnut meille tekewät, sillä ne käywät julki sotaa metsän waarallisimpia raiskaajia wastaan, ja se hyöty, minkä ne siten tuottawat, ei ole edes suunnilleenkaan laskettawissa. Sen ohessa ei tämä niiden hyödyllisyys ole ainoastaan suoranainen, wahingollisten metsänhyönteisten häwittäminen, waan tulee se myös olemaan wälillinen, koska tikat owat näihin saakka olleet ainoat asuntojen rakentajat meidän hyödyllisimmille onteloihin pesiwille linnuillemme. Siis suojelkaamme ja warjelkaamme näitä hyödyllisimpiä ja tärkeimpiä kaikista metsänwartijoistamme!"

Kiipijälintuihin luetaan wielä

Käenpiika (Iynx torquilla)

eli Pikku piippihaukka.

Koiras ja naaras: Päältä harmaa ja hienosti mustalla kirjattu, niskasta alaspäin juoksewalla juowalla ruskeanmustia täpliä; alta walkeahko, osaksi ruosteenkeltaiseen wiwahtawa, mustemmilla, nuolimaisilla täplillä; pörstössä 4—5 mustanruskeata poikkiwiiwaa.

Poikain wärit owat likaisemman näköiset, ruskeaan wiwahtawat.

Munat, 6—11, walkeat ja kiiltäwät, waikka ei niin hohtawat kuin tikkain.

Pituus on 18 sm., josta pyrstö 6,5 sm.

Meillä on käenpiika yleinen Etelä- ja Keski-Suomessa. Pohjoiseen päin harwenee se yhä enemmän, kunnes Oulun ja Pudasjärwen pohjoispuolella enää ei ole tawattawissa.

Käenpiika on rauhaa rakastawa, lauhkea lintu, joka mielellään elää sowussa kaikkein muiden lintulajien kanssa. Se asustaa mieluimmin harwoissa lehti- tai sekametsissä, puistoissa ja puutarhoissa sekä wiihtyy hywin aukeiden kent-

tien wiereisissä metsämaissa. Paljaita hawumetsiä karttaa se tyystin.

Nahwaan kokemuksen mukaan saapuu käenpiika keväällä meille muutamia päiwiä ennen käkeä, jonka tulon se ikäänkuin kuuluuttaa omituisella äänellänsä: tju, tju, tju, tju eli tjö, tjö, tjö, tjö. Tämä on sille hankkinut sen sekä suomalaisen että ruotsalaisen nimen.

Jo tikoissa näimme olewan muutamia lajeja, jotka söiwät muurahaisiakin. Käenpiialla owat nämä pääravintoaineena. Muurahaisia pyytäessään työntää se ulos, samoinkuin tikkakin, pitkän, matomaisen, tahmean kielensä, jonka se sitte, kun siihen riittäwä määrä muurahaisia on kertynyt, äkkiä wetäisee sisään. Ulkomuodoltaan eroaa se kumminkin eräissä kohdissa tikoista. Sillä tosin on, niinkuin tikoillakin, kaksi warwasta taakse- ja kaksi eteenpäin, jonka wuoksi se on kiipijälintuihin luettawa, mutta muutoin sen jalat eiwät ensinkään kiipeämiseen kelpaa. Yhtä wähä on sen heikko nokka puun hakkuuta warten luotu, jonka wuoksi se ei, tikan tawoin, woikaan hyönteisiä puun sisästä pyytää, waan hakee niitä lehdiltä, oksilta taikka maasta.

Käenpiika.

Kreikkalaisten wanhassa jumalaistarustossa mainitaan käenpiikaa. Siinä näet kerrotaan, että Jynx oli impi, joka taikatempuillaan sai aikaan, että ylijumala Jupiter rakastui Aurora (Koitto) nimiseen jumalattareen. Jupiterin sukkamielinen puoliso, Juno, kosti silloin Jynxille, muuttamalla hänet käenpiiaksi. Woidakseen tällaista huomiota herättää jo wanhoissa kreikkalaisissa, täytyy linnun olla jollakin tawalla omituisen. Ja niinhän se onkin. Kun näet sattuu löytämään sellaisen käenpiian pesän, jossa naaras joko jo on ruwennut muniaan hautomaan, taikka jossa on wasta kuoresta päässeitä poikia, niin se ei lähde pesästään, kolisteltakoon pesäpuuta kuinka kowasti hywänsä. Jos puuhunkin

kiipeää, ei se sittenkään lähde. Jos pistää kätensä suuaukosta pesään, päästää käenpiika käärmeen suhisemista muistuttawan äänen, jolloin se, joka asianlaitaa ei tunne, pelästyen wetää kätensä takaisin. Jos tästä kumminkaan ei ota säikähtyäkseen, waan tarttuu käsin kiinni lintuun, niin on sillä wielä monta muutakin temppua, jolla koettaa wihollistaan peloitella. Niinpä kääntää se päänsä aiwan ympäri, tehden samalla pitkällä kaulallaan käärmeentapaisia liikkeitä, niin että nokka wuoron perään tulee olemaan milloin eteen-, milloin taas taaksepäin, lewittää päälaen höyhenet tupsuksi, nostaa kaulahöyhenet pystyyn, mulkoilee silmillään; sanalla sanoen, tekee mitä oudoimpia ja kummallisimpia temppuja, niin että pyydystäjä tawallisesti ällistyksissään lopulta päästää sen lentämään.

Oikeata tawallista pesää käenpiika ei tee, waan jos se esim. tätä warten walitsee walmiin pöntön, niin munii se munansa suorastaan siihen, käyttäen alustana ainoastaan puunlastuja. Tässä kohden on se myöskin tikan lainen.

Hywin omituinen lintu on käki (Cuculis canorus). Se munii munansa, kuten kaikki tietäwät, muiden lintujen, etupäässä leppälinnun, walkean wästäräkin, niittykirwisen, uunilinnun y. m. pesään. Ei kuitenkaan tarwitse luulla, että käki munisi munansa suorastaan pesään, waan todenmukaisinta on, että se, ensin munan maahan munittuaan, sen sitten nokassaan kantaa kaswatuslintujen pesään. Jos se ei näin menettelisi, niin jäisi selittämättömäksi se, että woipi löytää käen munia sellaisissa leppälinnun pesissä, joilla on niin ahdas suuaukko, että käki ei mitenkään itse siitä mahdu pesään menemään. Syyksi siihen, että käki tällä omituisella tawalla sukuansa jatkaa, on luultu sitä, että se munii munansa monen päiwän wäliajoilla, jonka wuoksi, jos se itselleen walmistaisi oman pesänsä, ensimmäinen muna jo kerkiäisi pilaantua, ennenkuin wiimeinen wielä olisi munittukaan.

Kaswatusemon omain munain kanssa yhdessä tulee käenkin muna haudotuksi. Mutta kumminkaan ei milloinkaan muita poikia pesästä tawata, kuin käenpoika yksinänsä. Eri mieliä on ollut siitä, minne linnun omat pojat owat joutuneet. Muutamat owat luulleet niiden nälkään kuolleen, kun muka tuo suuri ja wankka käenpoika itselleen on anastanut kaiken ruo'an, minkä kaswatuswanhemmat owat jaksaneet hankkia; toiset taas owat wäittäneet, että käenpoika muitta mutkitta on syytänyt linnun omat pojat pesästä ulos. Jälkimäisen mielipiteen minä empimättä pidän oikeampana.

Waikka käki täten, kummallisen sikiymisensä kautta, wälillisesti tuottaa wahinkoa ihmiselle, niin palkitsee tämän haitan, joka kuitenkin ylimalkaan on sangen wähäpätöinen, runsain määrin se, että käki täällä ollessaan syöpi hywin suuret määrät wahingollisia toukkia ja hyönteisiä. Käki on näet suurimpia syömäriä, mitä meillä hyönteisiä syöwissä linnuissamme on, ja sen rawintona owat suurimmaksi osaksi karwaiset perhosen toukat, joista useampi laji on hywin wahingollinen. Meidän muut hyödylliset lintumme hylkiwät enimmäkseen näitä pitkäkarwaisia toukkia, josta syystä käen merkitys käy maamiehelle hywin arwokkaaksi. Selwää siis on, että etunsa ymmärtäwä maamies sitä kaikkialla suojelee. Lienee syytä tässä kohden nimenomaan wakuuttaa, että tuo rahwaassa lewinnyt ja monen uskoma kasku käen haukaksi muuttumisesta syksypuoleen, on wielä hullunkurisempi, kuin jos joku rupeaisi ihmisiä uskottelemaan, että kissa jonkun aikaa wuodesta on koirana.

II.

Tulemme nyt lintujen toiseen suureen alaosastoon. Tähän kuuluwain lintujen pojat woiwat, munasta päästessään, nähdä, jonka ohessa ne owat untuwilla warustetut, mutta eiwät woi, heti synnyttyään, wapaasti liikkua. Poikia syöttäwät emälinnut pesään, kunnes tulewat lentokykyisiksi. Tähän kuuluwat linnut tekewät sentähden, kuten ensimmäisenkin alaosaston linnut, säännöllisesti erityiset pesät itsellensä. Nämä pesät eiwät kumminkaan ole hetikään niin taidokkaasti rakennettuja, kuin tähän asti puheina olleilla linnuilla. Jos munia warten pesässä onkin jonkinlainen sywänne, on tämä jokseenkin matala, mutta hywin usein sitä ei ole ollenkaan, josta syystä pesät näyttäwät litteiltä ja latuskaisilta. Tawallisesti owat pesät hywin lujaa, mutta törkeätä ja kömpelöä tekoa. Toisinaan owat ne kumminkin niin hutikoimalla ja huolimattomasti tekaistuja, että alhaalta maasta woipi nähdä munien kiiluwan pesän läpi (joskus mehiläishaukalla). Hywin usein ajaa wanha wariksen tai orawan pesä, hieman korjailtuna, pesän asian. Ne tähän kuuluwat linnut, jotka onttoihin puihin pesiwät, eiwät tawallisesti ensinkään mitään erityistä pesää walmista; maahan pesiwät linnut owat taas tässä suhteessa hywin erilaiset. Joko walmistawat nämä wiimeksi mainitut sellaisen pesän, mikä petolinnuilla on tawallinen (sinihaukka), taikka on pesä wain matalainen sywänne maassa (tunturipöllö) elikkä ei edes sitäkään (suopöllö). Tämän erilaisuuden huomaa wallalla olewan, waikka wähem-

mässä määrässä, niilläkin lajeilla, jotka pesiwät kallion=kielekkeille taikka rotkoihin ja wuorenluoliin. — Kun näiden lintujen pesät teoltaan owat hywin yksinkertaisia, niin owat ne hywin helppoja muodostella eri pesäpaikkojen tarpeiden mukaisiksi. Niinpä woipikin tawata ison huuhkajan pesän sekä kallionkielekkeiltä, suurten puiden oksilta, ontoista puista että (Holmgrénin mukaan) myöskin maasta; ja kaikkiin tällaisiin paikkoihin sanotaan sarwipöllönkin pesiwän. Tähän kuuluwilla linnuilla owat luonteenmukaisinna pesäpaikkoina wuoret, joiden kielekkeille, rotkoihin ja koloihin moni laji usein pesii, nimittäin: useimmat haukkalajit (muutto=, nuoli=, pouta= ja tornihaukka), maa= ja merikotka, piekanahaukka (kaikki nämä pesiwät sen ohessa puuhunkin), warpuis=, wiiru= ja kissapöllö (jotka myös pesiwät onttoihin puihin), sekä tunturipöllö, joka myös pesii maaperäänkin. Yksin=omaan tällaisiin paikkoihin pesii tunturihaukka. Suuri osa tähän kuuluwia lajeja ei kuitenkaan pesi mainitunlaisiin paikkoihin, waan laatiwat ne pesänsä joko yksinomaan puiden oksille (hiiriäispöllö, punajalkahaukka, kana= ja warpuishaukka, mehiläis= ja hiirihaukka), taikka wain onttoihin puihin (helmi=pöllö), jopa aiwan maaperäänkin (suopöllö ja sinihaukka).

Tähän alaosastoon kuuluu ainoastaan yksi lintulahko, petolinnut.

Petolinnuilla on woimakas, ainakin kärkipuolelta ko=wasti käyristynyt nokka sekä raatelujalat. Näiden jalkain tuntomerkki on, että warpaat owat wapaat, wäkewät ja woi=makkaat sekä teräwä= ja käyräkyntiset. Warpaiden wii=meiset ja wiimeisen edellimmäiset niwelet owat alapuolella warustetut pehmeillä astumanystermillä, ja wiimeinen ni=wel on sen ohessa hywin liikkuwa, niin että kynsi pääsee war=paan alle kääntymään.

Maanwiljelijällä ja maamiehellä ei ole ystäwiä aino=astaan pienempien lintujen joukossa, waan sellaisia on hä=

nellä myöskin noissa aina wihatuissa petolinnuissa. Yli= malkaan on luulottelu petolintujen wahingollisuudesta niin yleinen, wiha niitä wastaan — jota se seikka ylläpitää, että yhtä wääriä luulotteluja pitäwät sellaisetkin ihmiset, jotka eiwät ainoastaan tahdo siwistyneistä käydä, waan wieläpä mukamas olla linnuntuntijoitakin — on niin sywälle juurtunut, että katson welwollisuudekseni puhua wähä pitem= mältä hyödyllisistä lajeista, kuin muutoin olisi tarwinnutkaan.

Mitä ensiksi pöllöihin tulee, woimme niistä suoriutua muutamilla sanoilla, sillä niiden hyödyllisyys on jo nykyjään yleisesti tun= nettu. On meillä aina= kin kolme lajia, joita wielä pidetään ylipäänsä wahingollisina, nimittäin tuo tawallinen iso huuh= kaja (Strix bubo), sekä nuo Lapissa tawattawat pöllölajit, tunturipöllö (Surnia nyctea) ja Lapin pöllö (Syrnium lapponicum). Nämä syöwät näet ihmisen ruoaksi kelpaawaa metsänriistaa; riekkoja, metsäkanoja ja jäniksiä, waikka sekin on otettawa lukuun, että ne myös häwittäwät monta wahingollista nakertajaa. Warsinkin eräinä wuosina käypi kaksi wiimeksi mainittua lajia todellisekſi hyödykſi. Kuten tunnetaan, on näet Lapissa olemassa eräänlaisia pieniä nakertajia, sopulia, jotka elintawoiltaan owat hywin meidän peltomyyräimme laisia. Nämä owat tulleet surkean kuului= siksi niiden waellusten wuoksi, joita ne aika ajoin tekewät. Lukemattomissa parwissa waeltawat ne silloin suoraan eteen= päin, syöden kaiken kaswullisuuden, minkä kohtaawat, puti=

Hiiriäispöllö (Surnia ulula).

puhtaaksi. Näitä sopuliparwia seuraa aina useanlajisia haukkoja sekä nuo molemmat mainitut Lapissa asustawat pöllöt ja kaikki nämä linnut syöwät joka päiwä suuret määrät sopulia. Kun sitä paitsi tietää näiden pöllölajien joka wuosi käyttäwän suurekfi osaksi sopulia rawintonaan, niin on hywin mahdollista, että nämä linnut owat olemassa sopulien liiallisen karttumisen estämiseksi. Siinä tapauksessa riippuisi juuri näistä pöllöistä ettei sopuliwuosia satu tätä useammin. Älköön kukaan sentähden oudoksuko jos tulewaisuuden tutkimus asettaisi nämäkin kaksi Lapin pöllölajia hyödyllisten lintujen joukkoon.

Isoa huuhkajaa (Strix bubo) pidetään, niinkuin jo mainittiin, wahingollisena lintuna. Mutta senkin suuri haitallisuus on wielä epäilyksen alainen. Isoa huuhkajaa ei missään tapauksessa wahingollisuuteen nähden woi werrata kanahaukkaan tahi kotkaan.

Yleisin kaikista pöllöistä maassamme on Melan mukaan, hiiriäispöllö (Surnia ulula L.). Se on päiwäpöllöjä ja sen esiintyminen muistuttaa paljo pienemmistä haukkalinnuista. Wiime aikoina on toisin paikoin ruwettu epäilemään sen hyödyllisyyttä. On näet luultu olewan syytä wäittää hiiriäispöllön pääasiallisesti käyttäwän rawintonaan pienempiä lintuja eikä hiiriä, niinkuin näihin saakka on otaksuttu. Onneksi nämä wäitteet perustuwat wain pariin tositapaukseen. Mutta yksityisten lintujen mukaan ei pidä eikä saakaan tehdä johtopäätöksiään koko lintulajin elämäntapojen suhteen, etenkin kun on olemassa tärkeitä asianhaaroja, joista woi tulla ihan wastakkaisiin johtopäätöksiin. Tahdon mainita tässä wain yhden esimerkin wiimeksi mainittua laatua. Konserwaattori yliopiston eläintieteellisessä museossa, G. W. Forssell on kirjottajalle wakuuttanut, ettei hän muistaakseen milloinkaan ole löytänyt linnunjäännöksiä hiiriäishaukan ruu'ansulattimissa. Ja tällä henkilöllä on kuitenkin päälle 20:nen wuoden kokemus tällä eläintieteellisellä tutkimusalalla.

Hyödyllisiä owat kaikki meidän muut pöllöt, jos emme ota lukuun harwinaista wiirupöllöä (Syrnium uralense) jonka taloudellisesta merkityksestä ei tiedetä suuresti mitään. Siihen on niin silminnähtäwiä todistuksia, ettei tätä wäitettä woi kumota. Tiedemiehet owat näet tutkineet niitä palloja, joita pöllöt joka aterian jälkeen ylenantawat, ja jotka sisältäwät sulaamattomia osia niiden wastasyömästä ruu'asta niinkuin esim. luita, höyheniä, kowia hyönteissiipiä y. m. Mainitsen tässä muutamia esimerkkiä siitä mitä nämä pallot owat sisältäneet. Luonnontutkija Altum tutki 706 tornipöllön (jota pöllölajia ei tawata meillä) ylönantamaa palloa ja tapasi niissä jäännöksiä 16 yölepakosta, 240 hiirestä, 693 myyrästä, 1,580 päästäisestä, 1 maamyyrästä ja 22 pikkulinnusta; 210 kissapöllön (laji on meillä harwinainen) pallossa oli 1 kärpän, 48 hiiren, 296 myyrän, 1 orawan, 33 päästäisen, 48 maamyyrän, 18 pikkulinnun ja 48 kowakuoriaisen ynnä summattoman paljo turilaiden jäännöksiä; 25:ssä sarwipöllön (meillä yleinen) pallossa oli 6 hiiren, 35 myyrän ja 2 pikkulinnun jäännöksiä; 10:ssä warpuispöllön (meillä harwinainen) pallossa oli 10 myyrän, 1 päästäisen ja 11 kowakuoriaisen jäännöksiä. Sitä paitsi on 7:ssä suopöllön (meillä yleinen) pallossa tawattu 21 hiiren ja myyrän ja 1 päästäisen jäännöksiä. Niinkuin tästä näkyy eläwät pienemmät pöllöt pääasiallisesti myyristä ja hiiristä. Sentähdenpä onkin huomattu niin sanottuina „rottawuosina", jolloin myyrät suunnattomasti lisääntyiwät, että pöllöjäkin lisääntyi samassa suhteessa, jonka kautta myyrien tuhoaminen rajottui pie-

Sarwipöllö (Asio otus).

nemmälle alalle kuin mitä muuten olisi tapahtunut. Yllämainitusta käy selwille mikä pöllöjen tehtäwä on luonnon suuressa taloudessa ja kuinka ne sen kautta owat maanmiehelle warsin tärkeitä lintuja. Sen sijaan että niitä wihataan ja wainotaan, niinkuin ikäwä kyllä nykyjään monessakin paikoin tehdään, pitäisi niitä kaikkialla suosia ja suojella.

Yksi ainoa laji maamme pöllöistä pesii yksinomaan onttoihin puihin, nimittäin hyödyllinen

Helmipöllö (Syrnium funereum)

tahi Pikku pissi; Yökkö; Kako; Idjaladdi (Lapissa).

Koiras ja naaras: Päältä ruskea, walkopilkukas; alta walkea ruskeilla poikkijuowilla; silmien ja nokan wälillä musta täplä; pyrstön ja siipien ulkosulat tummanruskeita parittaisilla walkeilla poikkipäin kulkewilla täplillä; iris keltainen.

Pojat wanhojen lintujen näköisiä.

Munat 3—7, jotakuin pyöreitä, walkoisia, kiiltäwiä.

Pituus 24—25 sm., siipien leweys noin 55 sm.

Likinnä warpuspöllöä on helmipöllö pienin kaikista pöllöistämme ja hiiriäispöllön jälkeen yleisin. Ompa sellaisiakin paikkakuntia Etelä- ja Keski-Suomessa, jossa helmipöllö on yleisin kaikista. Pohjoiseen päin on se lewinnyt Lapinmaahan asti, jossa sen pesä on löydetty wielä Muoniossakin.

Suuret ja sankeat hawumetsät, jotka wielä peittäwät laajoja aloja maastamme, owat helmipöllön asuinpaikkoina. Se tekee täällä pesänsä onttoon puuhun keskelle toimi-alaansa. Helmipöllö on yölintu, jonkatähden sitä wain harwoin näkee päiwällä liikkeessä. Koko tämän ajan wuorokaudesta se näet hiljaisuudessaan istua kököttää ontossa puussa, wuorenrotkossa, tiheässä ja tuuheassa kuusessa tai muissa piilopaikoissa. Wasta pimeän tultua lähtee se liikkeelle saaliin hakuun. Helmipöllö tawallisesti ei milloinkaan lähde kotimetsästään. Ainoastaan jos talwisaikaan muona sattuu olemaan liian tiukassa, woi se lähteä etäämmällekin ja tulee maaseu-

duilla silloin ihmisasuntojen läheisyyteen. Koska helmipöllö päiwän walolla näkee lopen huonosti, saattaa tulla sitä hywinkin likelle, ennenkun se ottaa lähteäkseen pakosalle. Kuolema ja tallinowi tulee sentähden, ikäwä kyllä, enemmäkseen niiden pöllöjen osaksi, jotka talwisaikaan tulewat talojen läheisyyteen.

Helmipöllö elää enemmäkseen noista haitallisista pelto- ja metsämyyristä. Silloin tällöin menee tietysti joku hyödyllinen pikkulintukin mukaan. Mutta missä määrin, on wielä epätietoista. Hywillä perusteilla otaksutaan kuitenkin ettei helmipöllö niille warsin suurta wahinkoa tee, jonkatähden sitä onkin pidettäwä werraten hyödyllisenä lintuna. Warsinaista pesää ei helmipöllö tee, waan panee munansa lahoneen puun lastuille onttoihin puihin.

Haukkalintuihin kuuluwien petolintujen joukossa on maanmiehellä useampia ystäwiä, nimittäin seuraawat lajit: tornihaukka (Falco tinnunculus); punajalkahaukka (Falco vespertinus); mehiläishaukka (Pernis apivorus); piekanahaukka (Archibuteo lagopus); hiirihaukka (Buteo vulgaris) ja sinihaukka (Circus pygargus). Näistä lajeista otan nyt kertoakseni laajemmalta, koska suuri tietämättömyys niistä wallitsee miltei kaikkien kansaluokkien keskuudessa, ja otan ensin puheeksi

Sinihaukan (Circus pygargus).

Sinertäwä suohaukka; Sammakkohaukka; Suohaukka.

Koiras: Selkä, pää, kaula ja rinta siniharmaat; siiwet siniharmaat; waan kärkipuoli musta, joka etenkin linnun lentäessä jyrkästi eroaa muuten waaleahkosta höyhenpuwusta. Tämä onkin enin silmiinpistäwä tuntomerkki, jonka kautta koiraksen helposti erottaa muista petolinnuista.

Naaras: päältä tumman ruskea ja hallakantäplikäs — etenkin niskassa; alta walkea, pitkinpuolin kulkewilla ruskeilla juowilla;

siiwet alta walkeat, mustanruskeilla, tiheillä, winoon kulkewilla poikkiwiiwoilla.

Pojat: Päältä tumman ruskeat, ruskean kellertäwillä täplillä; alta ruskean kellerwiä, pitkinpuolisilla tummanruskeilla täplillä. Muuten naaran näköisiä.

Munia 4, harmaanwalkeita täplittömiä.

Linnun pituus on 42—53 sm.

Sinihaukka on harwinainen maassamme, mutta on tawattu pesiwänä koko Suomessa aina Muonioon saakka pohjoisessa. Se asustaa wesisillä, suoperäisillä ja märkäluontoisilla mailla ja elää täällä tawattawista eläimistä: sammakoista, sisiliskoista, hiiristä y. m. muuta myöskin linnuista ja niiden munista. Sen elintawoista tiedetään meillä warsin wähän, jonkatähden ei wielä olla selwillä siitä jos se on pantawa hyödyllisten waiko wahingollisten lintujen joukkoon. Suuri linnuntutkijamme M. v. Wright pitää sitä kuitenkin hyödyllisenä petolintuna, jonkatähden ei ole syytä wainota tätä kaunista ja harwinaista lintua.

Kun sinihaukka käwelee maassa, erottaa sen helposti muista petolinnuista sen werraten pitkistä koiwista.

Pesä, jonka tawallisesti tapaa maassa mättäällä tahi suon läheisyydessä, on suuri, kuiwista risuista kyhätty.

Sinihaukkaa tunnetumpi, mutta myöskin enemmän epäluulon alainen on

Mehiläishaukka (Pernis apivorus).

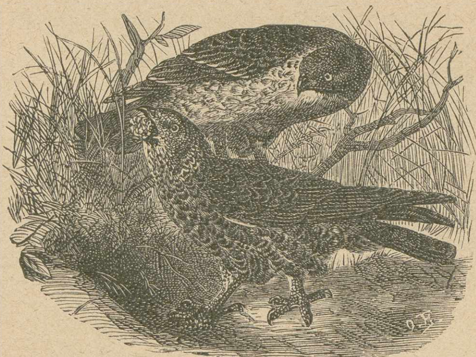
Höyhenpuku on tawattomassa määräsä waihtelewa. Kun siitä siis ei saa täysin warmoja tuntomerkkejä mainittakoon tässä wain että koiras päältäpäin on tumman harmahtawan ruskea ja pää tuhkanharmaa ja naaras taas on päältä tummanruskea ja pää ruosteenpunertawa. Kumpasetkin owat alta waaleampia ja harmaanpilkukkaassa pyrstössä on 3—4 mustan ruskeata poikkiwiiwaa. Parempia ja warmempia tuntomerkkiä owat seuraawat: Kaikilla muilla haukkalinnuilla on silmäin ja nokan wäli sukahöyhenpeitteinen, mutta mehiläishaukalla on näillä seuduin tiheästi miltei limittäin asetettuja pieniä, kowia tawallisen muotoisia höyheniä. Sen ohessa peittää ilkann pal-

jasta osaa pieniksi särmikkäiksi suomuiksi kurtistunut löyhä nahka, joka on hieman käärmeen nahan näköinen. Muuten on nilkan etupuoli miltei puoliwäliin höyhenpeitteinen.

Munia on 2—3, ne owat pyöreitä tai pyöreähköjä, ruosteenkeltaisia tahi ruskeanpunaisia, suurilla mustan ruskeilla täplillä. Pituus on noin 60 sm.; siipien leweys noin 120 sm.

Mehiläishaukka on jotakuin harwinaisena lewinnyt Etelä Suomesta aina Tornioon saakka pohjoisessa. Parhaasta päästä se tuntuu asustawan keski-osassa maata.

Wähemmässä määrässä kuin seuraawat lajit näyttää mehiläishaukka käyttäwän rawintonaan myyriä, hiiriä ja

Mehiläishaukka (Pernis apivorus).

muita wahingollisia jyrsijöitä; se elääkin pääasiallisesti wahingollisista ampiaisista ja sen ohessa myöskin muutamista hyödyllisistä mehiläislajeista. Waikka se siis etupäässä elää pistimillä warustetuista hyönteisistä, on se siltä paljo arempi niiden pistoille, kuin sen elintawoista päättäen woisi otaksua. Tutkijain lausuntojen mukaan mehiläishaukka aina purasee pois pistimen hyönteisistä, ennen kuin se syö ne suuhunsa. Sen ohessa syö mehiläishaukka muitakin pikku eläimiä, niinkuin esim. heinäsirkkoja ja muuta hyönteisiä, — sammakoita, sisiliskoja ja hiiriä ja poikkeustilassa jonkun linnunpoikasenkin. On kyllä wäitetty (Neumann) että se sitä paitsi ros-

woilisi toisten lintujen pesiä, mutta myöhemmät, etewät luonnontieteilijät jyrkästi wastustawat tätä mielipidettä.

Koska mehiläishaukka on jotakuin samankokoinen kuin kanahaukka, sekoitetaan näitä lintuja jokapäiwäisessä elämässä — ikäwä kyllä — alituiseen keskenään, waikka ne elämäntapoihin ja esiintymiseen nähden täydelleen owat toistensa wastakohtia. Mehiläishaukka näet suuresti muistuttaa sekä piekanahaukasta että hiirihaukasta, mutta on luonteeltaan wieläkin hitaampi ja laiskempi kuin nämä.

Mehiläishaukka asuu parhaasta päästä lehti- ja sekametsässä, usein aukeiden paikkojen läheisyydessä. Hawumetsiä se tuntuu suorastaan kammoawan. Talweksi se muuttaa etelään, toisinaan aina eteläisimpään Afrikaan asti.

Paritusaikana tekee mehiläishaukka kaikenmoisia taidokkaita lentotemppuja sen korkean puun läheisyydessä, johon se on pesänsä rakentanut.

Wielä suuremmassa määrässä kuin mehiläishaukka on eräs toinenkin, sekä yleisempi että hyödyllisempi lintu joutunut syyttömästi epäilyksen alaiseksi, nimittäin

Hiirihaukka (Buteo vulgaris).

Käärmehaukka; Killhaukka.

Hiirihaukan pituus on 50—60 sm. ja siipien wälinen leweys noin 160 sm.

Munat waihtelewat tawattoman suuressa määrin ja niitä on enemmäkseen waikea, toisin kerroin suorastaan mahdotan erottaa kanahaukan munista, etenkin jos ei koko pesäkuntaa ole nähtäwissä. Ruotsalaisen Westerlundin mukaan näiden molempien lintujen munat erottaa toisistaan parhaiten siitä että kanahaukan munat tawallisesti owat melkoisesti pienempiä kuin hiirihaukan ja että kuoret niissä owat hienompia ja kiiltäwämpiä ja kuorten huokosreijät sywempiä.

Samaten kuin edellisen linnun on hiirihaukankin höyhenpuku miten milloinkin waihtelewa. Niinpä tapaa sellaisia, jotka owat kokonaan tummanruskeita, poikkijuowilla pyrstössä; toiset taas owat kellahtawan walkeita, tummanrus-

keilla siiwillä ja pyrstöhöyhenillä ja wielä toiset rinnasta täplikkäitä, poikkijuowaisilla pyrstöillä, j. n. e. Höyhenpuwussa siis ei ole mitään silmäänpistäwätä, josta linnun woisi warmasti tuntea. Sitä wastoin owat nilkan kilwet warmempia tuntomerkkejä. Hiirihaukalla on näet nilkan etupuolella noin 10 kilpeä yhdessä riwissä, joista 6 ylimpää

Hiirihaukka (Buteo vulgaris).

sekä leweydelleen että pituudelleen owat suurempia kuin alemmat; kanahaukalla sitä wastoin on näitä kilpiä 11—13 ja alimmat owat ylempiä leweämmät. Mutta etenkin tarkastamalla näiden molempien lintujen elämää ja koko esiintymistä woi piankin oppia warmasti erottamaan niitä toisistaan. Asiantuntija woikin luonnossa heti tuntea hiirihaukan, mutta muuten on peräti tawallista että hiirihaukkaa ja kana-

haukkaa sekoitetaan toisiinsa ja sitä tekee ei ainoastaan kansa, waan myöskin metsästäjät ja muut henkilöt, jotka wäittäwät hywinkin woiwansa erottaa petolintujen eri lajit toisistaan. Tästä on sitten seurannut että monet kanahaukan rikoksista on syyttä pantu hiirihaukan niskoille. Wieläpä on menty niinkin pitkälle, että monet metsästyshoitoyhdistyksistämme — jos kohta

Kanahaukka (Astur palumbarius).

ei kaikki — owat panneet hiirihaukan niiden lintujen joukkoon, joiden tappamisesta annetaan palkintoja. Semmoinen asianlaita on peräti ikäwää, koska useimmat linnuntuntijat, ja niiden joukossa kaikkein etewimmät, nimenomaan wakuuttawat että hiirihaukka on hyödyllinen lintu. Mutta siitä huolimatta jatketaan hämmästyttäwällä lyhytmielisyy=

della sen turmiollista wainoomista. Niinpä Lindholmkin hiljakkoin ilmestyneessä „Metsänriistan hoidosta Suomessa" nimisessä teoksessaan ilman kaikkia todistuksia jyrkästi wäittää että: Silminnähtäwästi ei myöskään se luultu hyöty, minkä hiirihaukka hiirien pyytämisellä tekee, wastaa sitä wahinkoa minkä se metsäwarkaana saa aikaan, ei ainakaan meidän maassamme. Kuolema sentähden hiirihaukalle, missä ikään sen tapaa!" — Holmgren sitä wastoin ruotsalaisessa „Käsikirjassaan" näyttää toteen ettei hiirihaukan tappamisesta millään muotoa kannata maksaa palkkiota, sillä selwillä ja puhuwilla numeroilla hän todistaa että maanwiljelys Ruotsissa on wuosittain hiirihaukan tappamisen kautta alhaisen arwiolaskun mukaan kärsinyt noin 155,000 kruunuun nousewan wuotuisen tappion. Koska hiirihaukka on muuttolintu ei sitä tapaa maassamme talwisaikaan, jolloin kowa nälkä ehkä woisi pakottaa sitä käymään ruoaksi kelpaawien lintujen kimppuun, jonka tähden se meillä on ja aina tulee olemaan hyödyllinen lintu.

Meidän maassamme on hiirihaukka lewinnyt Etelä-Suomesta aina Kajaanin seuduille saakka. Siitä pohjoisempaan on taas Piekanahaukka warsin yleinen. Hiirihaukka on alallaan monin paikoin warsin yleinen, mutta toisin paikoin taas, missä sitä jo kauan on wainottu, on se saatu miltei sukupuuttoon häwiämään.

Hiirihaukkka asustaa parhaasta päästä aukeilla paikoilla: wiljelyksillä, niityillä ja suomailla sekä myöskin pienemmissä metsissä, ani harwoin sitä wastoin suurissa, sankoissa metsissä. Mieluummin se tuntuu oleskelewan sellaisissa seuduissa, missä metsiä ja aukeita paikkoja waihtelee.

Luonnossa erottaa hiirihaukan helposti kanahaukasta seuraawista tuntomerkeistä:

Sekä metsämailla että aukeilla paikoilla näkee kanahaukan leijailewan saalista tähystellen. Sen tuntee silloin helposti sekä epätasaisesta lennostaan että siipien liikunnosta. Se milloin lentää tuikasee puiden oksien wälissä

muutaman metrin korkeudella maasta, milloin taas liitelee korkealla puiden latwojen yläpuolella. Tawallisesti se kuitenkin oleskelee alempana, wieläpä toisinaan liikkumattomin siiwin kiitää aiwan pitkin maan pintaa. Sitä wastoin hiirihaukka saalista wäijyessään lentää tasaisesti siipiään liikutellen sekä korkealla ilmassa että jotakuin alhaallakin, mutta se ei koskaan lennä pitkin maanpintaa niinkuin kanahaukka tekee. Usein näkee hiirihaukan, kun se on huomannut saaliin, tornihaukan tawoin leijailewan samalla kohdalla ilmassa, jota taas kanahaukka ei koskaan tee.

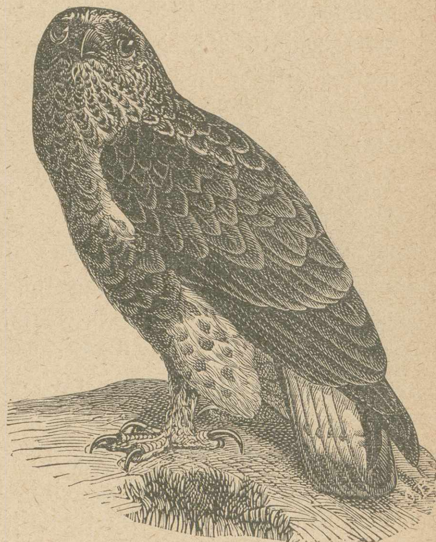
Etenkin paritusaikana, mutta muutenkin usein, näkee sekä kanahaukan että hiirihaukan liitelewän korkealla ilmassa. Mutta silloinkin woi tottunut silmä heti erottaa nämä linnut toisistaan. Kanahaukan siiwet owat näet paljo suippopäisemmät ja sitä paitsi on sen pyrstö melkoisesti pitempi kuin hiirihaukan. Jälkimäisen erottaa silloin helposti kanahaukasta pyöreästä, lewitetystä lyhyestä pyrstöstään ja enemmän pyöreähköistä siiwistään.

Hiirihaukka on luonteeltaan hidas ja laiskanpuoleinen. Tuntimääriä woi se istua kököttää kyyryssään kannonpäässä, kiwellä tai puussa ja tuosta asennosta sen heti erottaakin muista petolinnuista.

Josko hiirihaukka myöhempään syksyllä ja talwella, jolloin se ei asuskele maassamme, syö ruoaksi kelpaawaa metsäriistaa, on asia, josta wallitsee warsin eriäwiä mielipiteitä. Kaikki tiedemiehet miltei yksimielisesti kuitenkin arwelewat tuon tapahtuwan wain poikkeustiloissa ja etewimmät linnuntuntijat wakuuttawat samaa. Onpa kuitenkin warsin luultawaa että kesäisin toisinaan pienet jäniksen pojat, kanalintujen poikaset y. m. sen semmoiset, jotka ruohostossa puikeltaessaan owat jotakuin myyrien näköisiä, juuri sentähden myyrien tawoin joutuwat hiirihaukan saaliiksi. Tämä on ainoa wahinko minkä hiirihaukka meillä

tekee ruoaksi kelpaawalle metsäriistalle. Pääasiallisesti käyttää se rawintonaan hiiriä ja myyriä, sammakoita ja kyykäärmeitä, niinkuin tiedemiehetkin kumoamattomien todistuksien nojalla wakuuttawat. Siten on Blasius, Brehmin mukaan, löytänyt 30 hiirtä yhden ainoan hiirihaukan mahasta. Martin on tutkinut sadottain näitä lintuja, joiden sisuksissa on ollut yksinomaan hiiriä. Selwempiä todistuksia tuskin woi olla olemassa.

Hiirihaukan pesää, jonka enemmäkseen tapaa korkeiden puiden huipussa, mutta myöskin 3—4 metriä maasta ylempänä, sekä hawu- että lehtimetsissä, käytetään monta wuotta perättäin ja koska lintu myötäänsä joka wuosi suurentaa pesärakennusta, woi tämä lopulta kaswaa mahdottoman kookkaaksi.

Piekanahaukka (Archibuteo lagopus).

Talweksi muuttaa hiirihaukka Pohjois-Afrikaan.

Suomen pohjoisimmissa osissa ja Lapissa tapaa kesäisin toisenkin samaan lukuun kuuluwan linnun, nimittäin piekanahaukan (Archibuteo lagopus), joka wäriltään on ruosteenkeltainen, tummanruskeilla täplillä ja watsan-alus on niinikään tummanruskea ja pyrstö walkea tywestä, kärkipuolelta mustanruskea. Naaras siinä suhteessa eroaa koiraasta että sen pää, kaula ja rinta on walkea.

Pituus on noin 60 sm. ja siipien wälinen leweys päälle 120 sm.

Talwekſi muuttaa lintu Saksaan, jossa se wiipyy lokakuusta maalis- tahi huhtikuuhun.

Parhaimpana tuntomerkkinä owat jalat, jotka warpaisiin saakka owat höyhenpeitteiset.

Luonteensa ja esiintymisensä puolesta piekanahaukka paljo muistuttaa hiirihaukasta ja sentähden sen helposti woikin erottaa wahingollisista petolinnuista. Linnun elämästä ja niistä waikeuksista, joita wastaan sen täytyy taistella, saa warsin selwän kuwan konserwaattori Mevesin matkakertomuksesta wuodelta 1860, missä hän kertoo seuraawaa:

„Ruotsin ja Norjan hallitus on palkintoja maksamalla kiitettäwällä innolla kokenut saada wahingollisia lintuja wähenemään, jonka tähden nyt lienee aika käsissä saada selwille mitkä linnut owat wahingollisia ja mitkä taas owat enemmän hyödyllisiä. Wiimeksi mainittuihin kuuluu etusijassa piekanahaukka. Ei siinä kyllä että se kiima-aikana pohjolassa syö suunnattoman paljo sopulia ja hiiriä y. m., waan oleskellessaan talwisaikaan eteläisemmissä maissa elää se myöskin enemmäkseen wahingollisista jyrsijöistä. Sentähden onkin, etenkin Saksassa, täytty totta ruwettu ajattelemaan tämän linnun sekä sen sukulaisen hiirihaukan suojelemista.“ — Wiimeksi mainittu on sentähden etenkin huomioon otettawa, että nämä molemmat linnut juuri talwis aikaan tekewät wahinkoa, kun nälän pakottamina käywät ruoaksi kelpaawan metsäriistan kimppuun, mutta sittenkin on niistä niin suurta hyötyä, että Saksassa on tuumattu niiden rauhottamista, sillä, niinkuin Brehm sanoo, „maanwiljelijän hyöty ja etu on pidettäwä tärkeämpänä kuin metsästysmaan wuokraajan ja metsästäjän“. Meillä tuntuu wallitsewan ihan wastakkaiset mielipiteet.

Maamme nuolihaukoista etewin ja hyödyllisin on:

Tornihaukka (Falco tinnunculus);

Punahaukka; Tuulennussija.

Koiras: Leweä, silmien seutuwilta alas kurkun kohdalle kulkewa juowa, koko silmien seutu ja niska sinisenharmaat tummemmilla juowilla; otsassa kaitainen juowa poikki silmien, silmien ja nokan wälinen seutu, kurkku, sekä pää ja kaulan kupeet waalean punakeltaiset, wiimeksi mainitut pienillä, mustanpuoleisilla pitkinpäin kulkewilla täplillä; selkä, hartiat, siipien peitinhöyhenet ja sisemmät siipisulat kauniin ruskeanpunaiset, pienellä mustalla täplällä keskellä joka sulan kärkeä; yläperä ja pyrstö siniharmaat, jälkimäinen leweällä mustalla poikkijuowalla waalean kärjen takana; käsisulat mustanpuoleisia, höydyissä walkoisia poikkitäpliä; koko alapuoli ruumista waalean keltapunainen pienillä mustilla pitkinpäin kulkewilla täplillä; nokka kärestä musta, tywestä kellertäwänwalkea; waksinahka nokan tywessä wiheriänkeltainen; jalat tummankeltaiset ja kynnet mustat.

Tornihaukka (Falco tinnunculus).

Naaras päältäpäin kokonaan ruskeanpunainen; selässä, hartioissa ja siiwenpeittäjissä mustia täpliä; alta ruosteenkeltainen pitkinpäin kulkewilla, jotakuin kaitaisilla mustilla täplillä.

Pojat owat naaraan näköisiä.

Munat, luwulleen 3—6, punaisenruskeita, warustetut ruostepunaisilla ja harwemmilla harmaan sinipunerwilla ja mustilla pilkuilla.

Linnun pituus on 33 sm., josta pyrstön osalle tulee 16 sm. Naaras on 2—3 sm. pitempi.

Meillä on tornihaukka yleinen Etelä- ja Keski-Suomessa. Pohjoisempana käy se yhä harwinaisemmaksi, mutta tawataan joskus pesiwänä aina Lapissakin.

Tornihaukka asuskelee pääasiallisesti sellaisilla seuduilla, missä pienempiä metsiä ja aukeita paikkoja waihtelee, etenkin jos seutu on mäkistä. Kuuluu sitä kuitenkin tawatun, jos kohta harwoin, suurissakin metsissä. Aukeat

maat owat sen warsinaisina olopaikkoina, ja siellä se pyytelee saalista: hiiriä, myyriä, sisiliskoja, sammakoita, suurempia hyönteisiä y. m. Tuontuostakin tietysti jokunen linnunpoikakin joutuu sen kynsiin. Nämät pienet rikokset owat kuitenkin wähäpätöisiä sen suuren hyödyn rinnalla, minkä se peltomyyriä häwittämällä tekee maamiehelle.

Lento-nopeuteen nähden on tornihaukka muihin nuolihaukkoihin werraten warsin huonokuntoinen ja täysikaswuista pikkulintua ei se lennossa milloinkaan saawuta. Kun tornihaukka pyytelee metsämyyriä, näkee usein sen leijailewan ilmassa samalla kohdalla, sitte iskee se alaspäin luotisuoraan, seisahtuakseen äkkiä muutamia metriä maasta, räpyttelee siipiään muutamia kertoja sillä wälillä kun se wielä tarkkaan tähystelee sitä esinettä, joka on herättänyt sen huomion, ja pudottaikse sitte kuin kiwi ikään kohden maata. Maan pintaan päästyään lewittää se siipensä ja kaappaa kiinni saaliinsa, jonka se sitte syö likeisellä aidalla tai jossain puussa, jonka jälkeen saaliinajoa taas jatketaan. Tällä tawoin wiettää tornihaukka miltei kaiket päiwänsä aamuhämärästä iltamyöhäseen saakka ja siitäkin käy selwille kuinka tawattoman suureksi hyödyksi se on maanmiehelle.

Lentonsa ja elintapojensa puolesta eroaa tornihaukka kaikista muista nuolihaukoista samaten kuin ylimalkaan kaikista muistakin pienemmistä petolinnuista, mutta siitä huolimatta sitä usein sekoitetaan näihin; rahwas kuitenkin harwemmin kuin herrasmiehet tekee itsensä tähän syypääksi.

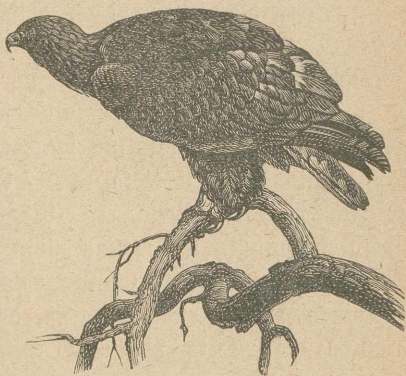
Tornihaukka rakentaa pesänsä metsään, useimmiten aukeiden paikkojen laidassa kaswawiin puihin, harwemmin sywemmälle metsään ja miltei aina weden läheisyyteen. Pesän ulkokuori on enemmäkseen tehty jotenkin hienoista koiwun warwuista.

Talweksi muuttaa tornihaukka Afrikan sisämaihin.

Itä-Suomessa on wielä — waikka harwinaisena — toinenkin hyödyllinen nuolihaukkalaji, nimittäin **punajalkahaukka** (Falco vespertinus).

Koiras on wäriltään päältä päin kokonaan harmaan sininen, pyrstö wain on hiukan tummempi; alta tumman ruosteenpunainen ja saman wärisiä owat reidet ja alemmat pyrstön peittosulat; wahanahka, silmää ympäröiwä paljas rengas sekä jalat tiilenkarwaiset; nahka takapuolelta keltainen, etupuolelta sinerwä. Naaras päältä siniharmaa, pää ja niska ruosteenkarwaiset; alta ruosteenkeltainen ruskeilla poikkijuowilla; wahanahka, silmärengas sekä jalat kellertäwän punaiset; kaula edestä ja kupeista walkea. Poikanen päältä tummanruskea, joka höyhenessä ruosteenkeltaiset reunat; pyrstö ruosteenkeltainen, 11—12 tummalla poikkijuowalla; alta ruosteenkellertäwän walkea leweillä pitkinpäin kulkewilla täplillä, kurkku walkea.

Punajalkahaukka on pienin kaikista nuolihaukoista, sillä sen pituus on noin 31 sm., josta pyrstön osalle tulee 14 sm. Naaras on 3 sm. pitempi.

Maakotka (Aquila chysaëtus).

Punajalkahaukka elää pääasiallisesti kaikenmoisista hyönteisistä, niinkuin heinäsirkoista, perhosista, paarmoista, siipimuurahaisista ja ennen kaikkia kowakuoriaisista. Joskus sattuu se syömäään jonkin hiiren, lintusen tahi sisiliskon y. m.

Haukkojen heimoon kuuluwista petolinnuistamme owat seuraawat lajit suuremmassa tai wähemmässä määrässä werraten wahingollisia: Maakotka (Aquila chrysaëtus); Merikotka (Haliaëtus albicilla); Kalasääski (Pandion haliaëtus); Kanahaukka (Astur palumbarius); Warpushaukka (Astur nisus); Tunturihaukka (Falco gyrfalco); Muuttuhaukka (Falco peregrinus); Nuolihaukka (Falco lithofalco); Poutahaukka (Falco aesalon).

Waikka kaikki nämä linnut eläwät sellaisista eläimistä, jotka tawalla tahi toisella owat ihmisille hyödyksi, on kuiten-

kin olemassa suuria eroawaisuuksia eri lajien käyttämään rawintoon nähden, jonka tähden kaikki nämä lajit eiwät suinkaan ole samassa määrässä wahingollisia.

Hywin wahingollinen petolintu on tuo, onneksi toki harwinainen maakotka, joka syö melkein kaikkia meillä eläwiä lintulajia, ja etupäässä juuri ruoaksi kelpaawia. Tästä linnusta sanoo Holmgren: „Linnuista se hätyyttää kaikkia muita paitsi petolintuja, pääskysiä ja pieniä metsälintuja ja imettäwäisistä taas kaikkia muita, paitsi suurempia ja täysikaswaneita märehtijöitä sekä muitakin sorkka- ja kawio-jalkaisia, joiden poikia se kuitenkin anastaa".

Maakotkaa suurempi on meidän toinen kotkalajimme, nimittäin merikotka, joka pääasiallisesti asuskelee merenrannikoilla, jossa se syö kaloja, nuoria hylkeitä, kaikenmoisia wesilintuja, etenkin punasotkia ja sitä paitsi jäniksiä ja metsälintuja jos wain sattuu saamaan.

Yksinomaan kaloista elää kalasääski, joka eleelee sekä merenrannikolla että sisämaassakin. Sen saaliin ajosta kertoo Brehm muun muassa seuraawalla tawalla: „Liidellen, laadellen se lähestyy, tähystelee tarkkaan jos jonkinmoinen waara woisi uhkailla, laskeutuu sitte alemmaksi ja noin 20 metrin korkeudella weden pinnasta leijailee se ylös alas, pysyttelee toisinaan, siipiään tornihaukan tawoin räpytellen, samalla kohdalla paremmin nähdäkseen keksimänsä kalan ja kiitää sitte ojennetuin kynsin hieman winosuuntaisesti, nopsasti ja nokkelasti alas wedenpintaan, häwiää laineisiin, mutta kohoaa tuota pikaa taas pinnalle, lehahtaa, siipiään kerran, pari nostettuaan, wedenpinnalta lentoon, pudistelee weden ruumiistaan ja lähtee sillä kertaa maalle pienemmän wesistön luota, yhdentekewää jos saaliinajo onnistui tahi ei onnistunut."

Wahingollisimmat kaikista petolinnuistamme owat nuo maassamme yleiset haukat. Kanahaukan elintawoista lausuu Brehm muun muassa seuraawalla tawalla: „Kanahaukan näkee liikkeessä ja toimessa kaiket päiwää, yksin kes-

kipäiwälläkin, jolloin muut petolinnut owat lewolla. Se kiertää melkein säännöllisesti suuremman alueen ja pitemmän ajan kuluessa palajaa joka päiwä niihin paikkoihin, missä on onnistunut saada saalista. Sen tawattoman suuri ruokahalu pakottaa sen alituiseen saaliinhakuun. Samoin kuin kotiwarpunenkin on se harwoin kylläinen, waan päin wastoin aina nälissään tahi ainakin murhanhaluinen. Se pyydystää kaikellaisia lintuja metsosta alkaen pieniin peipposiin saakka ja sitä paitsi kaikkia imettäwäisiä, joita wain luulee woittawansa. Se iskee kiinni jänikseen ja tappaa sen, se nostaa lumikon maasta wälittämättä sen teräwistä hampaista ja sieppaa orawan sen pesästä, se ryöstää kynsiinsä yhtä hywin lentäwiä kuin alallaan olewia, uiwan linnun yhtä hywin kuin juoksewan imettäwäisen, wieläpä wetää esiin saaliinsa sen piilopaikoista. Luultawasti kanahaukkojen tawattoman suuri saaliinhimo juuri on syynä niiden yksinäisyyteen. Wangittujen kanahaukkojen kesken olemme nähneet suurimmassa määrin harjoitettawan perhemurhia, nähneet kuinka wahwempi kanahaukka on syönyt heikomman, waikkapa tuo olisi sen puoliso, sikiö tai jompikumpi wanhemmista. — Wares on ylipäänsä ainoa lintu, joka aina ja joka paikassa esiintyy kanahaukan weriwihollisena ja on sille suureksi kiusaksi. Niin pian, näet, kun kanahaukka tulee näkywiin, ympäröi sitä heti „musta joukko", joka kohti kulkkuaan waakkuen lakkaamatta kutsuu apuunsa uusia hätyyttäjiä. Tämä tapahtuu etenkin silloin kun kanahaukka, anastettu saalis kynsissä, lähtee lentämään tahi asettuu maahan syömään sitä. Tässä tulisessa kahakassa woiwat useinkin kumminpuolin unohtaa muun maailman ympärillänsä."

Niin kuin kanahaukka on kauhuksi suuremmalle, ruuaksi kelpaawalle riistalle metsässä, samoin on warpushaukka pikkulintusten peljättäwä wihollinen. „Turkinpyystä aina hippiäiseen saakka hätyyttää se kaikkia lintuja eikä se hylkää pienempiä imettäwäisiäkään". Kun warpushaukan

saaliinhimo kerran on herännyt, unohtaa se kaiken muun ympäristössään sekä ihmiset että eläimet. Kaikki sen ajatukset ja koko tarmo owat tuossa saaliin ajossa kiinni. Kun turkinpyy sen wainoomana kuolontuskissaan lentää halki ikkunaruudun ihmisasuntoon, syöksähtää warpushaukka arwelematta sen perään, kaappaa kiinni saaliinsa ja on jo häwinnyt huoneesta ennenkuin asukkaat edes ennättäwät tajuta, mikä tässä oli tekeillä.

Wahingollinen lintu on myöskin tuo harwinainen, kaunis ja ylewä muuttohaukka, koska se elää kaikenmoisista suuremmista linnuista (sorsista, kyyhkysistä, wariksista, turkinpyistä ja metsäkanalinnuista y. m. Lentämään se on niin mainion hywä, että tuskin wain nopealentoisinkaan lintu pääsee sitä pakoon. Brehm tuntee wain yhden linnun, joka lennossa woittaa ja myöskin menestyksellä hätyyttää ja läheisyydestään karkottaa muuttohaukan. Tämä lintu on — wesilintu, räiskä, johon tuonnempana wesilinnuista puhuissamme tulemme tutustumaan. — „Saalista ajaissaan“, sanoo Brehm, „lentää tuikasee muuttohaukka niin nopeasti, että sitä tuskin woi mihinkään werrata. Kuulee wain suhinan ja näkee esineen syöksähtäwän halki ilman, mutta ei ennätä tuntea sitä haukaksi. Tämä sen tawattoman raju hyökkäämistapa ehkä juuri on syynä siihen, että se wain ani harwoin iskee kiinni istuwiin lintuihin. Se woisi näet silloin itse murskautua ja onkin toisinaan nähty miten se alassyöstessään on loukkautunut oksiin ja mennyt tainnoksiin, wieläpä menettänyt henkensäkin“.

(Warpushaukka Astur nisus).

Tuo pohjolassa harwinainen tunturihaukka on elintawoilleen ja wahingollisuudelleen jotakuin samanlainen kuin muuttohaukka.

Werraten yllämainittuihin petolintuihin on molempien pienien nuolihaukkojen, nimittäin poutahaukan ja nuolihaukan tekemä wahinko jotakuin mitätöntä laatua. Nämät näet eläwät enemmäkseen noista wähemmässä määrässä hyödyllisistä, peippos- ja warpuislinnuista. Syöwät ne kuitenkin muitakin pikkulintuja ja etenkin tekee nuolihaukka tuhoa pääskysille, joita se woi lennossa kaapata kynsiinsä. Palkintoa älköön kuitenkaan määrättäkö näiden lintujen tappamisesta, sillä sitä seuraisi wain hyödyllisten tornihaukkojemme tappaminen ja häwittäminen.

Poutahaukka (Falco aesalon).

Ennen kuin jätän sikseensä petolinnut, teen lyhyen yleiskaawan niistä tuntomerkeistä, joiden mukaan petolintuja woi tuntea jaloistaan. Tämä yleiskaawa ei millään muotoa täytä tieteen waatimuksia. Se onkin tehty wain käytännölliseksi ohjaukseksi niille kansalaisille, joiden waikea tehtäwä on maksaa tapporahoja wahingollisista linnuista, jotta näillä henkilöillä olisi jonkinmoisia perusteita eri petolintujen jalkoja määritellessään. Parasta olisi kuitenkin, jos sekä yksityiset kunnat että waltio kokonaan lakkaisiwat maksamasta palkintoja n. s. „wahingollisten lintujen" tappamisesta, koska tästä palkitsemisesta peräti usein

wain seuraa hyödyllisten lintujen häwittäminen, riippuen tämä sekä palkinnon jakajien että rahwaan puutteellisista tiedoista tässä suhteessa.

Haukkalintujen ryhmään kuuluwien petolintujen jalkoja tässä alempana sanotaan hywin suuriksi, suuriksi tahi pieniksi. Hywin suuriksi sanotaan jalkoja, jotka owat jotakuin kotkan jalkojen suuruiset; suuriksi niitä, jotka owat jotakuin kanahaukan jalkojen suuruiset ja pieniksi taas niitä, jotka owat warpushaukan jalkojen kokoiset. Wahingollisten lajien nimen jälkeen on pantu w, ja hyödyllisten nimen jälkeen h kirjain.

A. Nilkka höyheninen aina warpaisiin saakka.

a) Jalat hywin suuret; warpaat wahwat; kynnet hywin koukistuneet = maakotka (Aquila chrysaëtus), w.
b) Jalat suuret; warpaat werraten heikot; kynnet wähemmän koukistuneet = piekanahaukka (Archibuteo lagopus), h.

B. Nilkat enemmän tahi wähemmän paljaat.

a) Nilkkojen etupuolella pitkinpäin kulkewa riwi suurenpuoleisia kilpiä, n. s. kilpiriwi.
1. Kilpiriwi, johon kuuluu noin 10 kilpeä, melkoisesti kapeampi alempana warpaiden puolella kuin ylempänä nilkan puolella. Warpaat paksut ja lyhyet. Jalat suuret = hiirihaukka (Buteo vulgaris), h.
2. Kilpiriwi, johon kuuluu 15—17 kilpeä, on jotakuin tasaleweä. Ylin ja alin kilpi on kuitenkin usein muita wähän pienempi. Jalat suuret = sinihaukka (Circus pygargus), h.
3. Kilpiriwi, johon kuuluu 11 — useampaan kilpeen on warpaiden puolella melkoisesti kapeampi kuin korkeampana nilkan puolella.
I. Kilpiriwissä 11—13 kilpeä. Jalat suuret = kanahaukka (Astur palumbarius), w.
II. Kilpiriwissä päälle 13 kilpeä. Jalat pienet = warpushaukka (Astur nisus), w.
4. Nilkat puoliwäliin höyhenpeittoiset. Jalat hywin suuret = merikotka (Haliaëtus albicilla), w.
b) Nilkkoja peittäwät pienet särmikkäät suomut.
1. Koiwet eiwät ole wäriltään keltaisia.
I. Koipien wäri punainen. Jalat pienet = punajalkahaukka (Falco vespertinus), h.
II. Koipien wäri sinerwä. Kynnet alapuoleltakin pyöreät. Jalat suuret = kalasääski (Pandion haliaëtus), w.
III. Koipien wäri wihreän kellertäwä (poikasien koiwet sinerwiä). Jalat suuret = tunturihaukka (Falco gyrfalco), w.
2. Koiwet wäriltään keltaisia.

I. Nilkat puoliwäliin höyhenpeittoiset. Jalat suuret = mehiläishaukka (Pernis apivorus), h.

II. Nilkat miltei kokonaan paljaat.

† Jalat suuret = Muuttohaukka (Falco peregrinus), w.

†† Jalat pienet.

* Warpaat hywin pitkät. Keskiwarpaan pituus 3,5—4,5 sm. (Pituus lasketaan ylimmäisestä warwasniwelestä kynteen = nuolihaukka (Falco lithofalco), w. ja poutahaukka (Falco aesalon), w.

** Warpaat lyhyemmät, paksupohjaiset. Keskiwarpaan pituus 2,5—3 sm. = tornihaukka (Falco tinnunculus), h.

III.

Kolmanteen, wiimeiseen ja lajirikkaimpaan ala-osastoon kuuluu sellaiset linnut, joiden poikaset syntyissään owat enin kehittyneet. Nämä näet eiwät ainoastaan heti ole näkewiä, waan kykenewät sitä paitsi wapaasti liikkumaan sekä maalla että wedessä. Selwää on ettei sellainen poikanen woi olla alaston, waan täytyy sillä olla runsas ja tiheä untuwapuku. Poikaset tawallisesti heti syntymän jälkeen seuraawat wanhempiaan ruoan hakuun. Tähän kuuluwien lintujen jalka on siitä omituinen, että takawarwas joko kokonaan puuttuu tahi on ylempänä kuin muut warpaat, jotka sitä wastoin kaikki lähtewät samalta tasalta. — Puiden oksille tekewät pesänsä wain kaksi lajia, (merimetso, haikara ja kalalokki, wiimeksi mainittu Sandmanin mukaan); yhtä harwinaista on että joku laji säännöllisesti pesii wanhoihin, puiden oksille tehtyihin pesiin, esim. rastaan pesiin (niinkuin harmaajalka wikla). On kuitenkin sellaisiakin lajeja, jotka tekewät pesän erilaisista, weden päällä pysywistä kaswiosista (uikut, nokikana, liejukana, kaislarääkkä, pikkulokki, ja naurulokki — wiimeksi mainittu Sandmanin mukaan), harwemmin maahan (kurki ja kaulushaikara). Muutama laji pesii myöskin onttoihin puihin (selkätelkkä ja iso koskelo). Kaikki muut tähän ryhmään kuuluwat linnut muniwat maahan, joko kuoppaan tahi tasaiselle paikalle, usein ilman muuta alustaa kun linnun omasta ruumiista poimittuja höyheniä, joita on milloin runsaammin, milloin taas niukemmalta.

Tähän ala-osastoon kuuluu suurilukuisin osa linnuistamme. Ne jaetaan kolmeen lahkoon: kanalintuihin, kahlaajiin ja wesilintuihin.

Ensimmäinen lahko on **kanalinnut**, joiden tuntomerkeistä mainitsemme seuraawat: Nokka, joka on enemmän tahi wähemmän kupera, on aina päätä lyhyempi. Jalat owat wahwat, tanakat ja jotakuin lyhyet, warustetut tylpillä, wahwoilla, miltei suorilla kynsillä. Tällaisia jalkoja sanotaan astumajaloiksi. Kanalintujen jalat owat aina ylempään nilkkaniweleesen höyhenpeitteiset, mutta toisinaan on koko nilkka höyhenpeitteinen, niin että warpaat wain owat paljaat (pyy, teiri ja metso) tahi owat nekin höyhenpeitteiset (metsäkanat).

Meillä tawataan seuraawat lajit: pyy (Tetrastes bonasia); metso (Tetrao urogallus); teiri (Tetrao tetrix); metsäkana (Lagopus albus); kiiruna (Lagopus mutus); turkinpyy (Starna perdix) ja wiiriäinen (Ortygion coturnix).

Muutamat kanalinnut owat moni-awioisia, s. o. yhdellä kukolla on useampia naaraita (metso ja teiri). Toiset owat kyllä yksi-awioisia, mutta koiras ei wälitä poikasista wähääkään, waan hylkää naaraan, niin pian kun tämä alkaa hautoa munia (pyy ja kiiruna), jota wastoin taas toisien lajien koiraat yhdessä naarasten kanssa kaswattawat poikasia (metsäkana ja turkinpyy). Tawallaan sekä moni- että yksi-awioinen on tuo Keski- ja Etelä-Suomessa peräti harwinainen wiiriäinen. Kun näet koiras kewäällä tulisesti tapeltuaan muiden koirasten kanssa on woittanut itselleen naaraan, elää se kyllä tämän kanssa yhdessä, mutta wain wähän aikaa. Sillä kun naaras alkaa hautoa, jättää koiras sen sikseen ja lähtee uusille lempiretkille hake-

maan toista naarasta, jonka se sittemmin hylkää samaten kuin ensimmäisenkin.

Nämä eri kanalintulajit asuskelewat hywin erilaisissa paikoissa. Hawumetsissä elelee metso ja pyy (talwella) ja lehti- sekä sekametsissä teiri ja pyy (kesäisin). Aukeat tunturimaat ja pensaita kaswawat kanerwakankaat owat metsäkanojen mielipaikkoja, jota paitsi nämä linnut oleksiwat wiidakoissa. Turkinpyy ja wiiriäinen asustawat taas pelto- ja niittymailla.

Poikasina eläwät useimmat kanalintulajimme hyönteisistä, mutta täysikaswaneina ottawat ne rawintonsa miltei yksinomaan kaswikunnasta, ainoastaan wiiriäinen ja turkinpyy syöwät sittemminkin parhaasta päästä hyönteisiä, jonka ohessa ne myös syöwät jywiä, siemeniä, lehtiä ja urpuja. Toiset kanalinnut syöwät pääasiallisesti lehtiä, urpuja ja marjoja. Metso sitä paitsi syö talwisin männynhawuja, joita sekä teiret että muutkin kanalinnut kammowat. Rawintonsa kautta nämä linnut siis eiwät tuota ihmiselle wahinkoa, jos kohta ei hyötyäkään.

Sitä wastoin on niiden suurin taloudellinen merkitys siinä, että owat maamme tärkein ruoaksi kelpaawa metsäriista. Tämän kirjan suunnitelmaan ei kuitenkaan kuulu puhuminen niiden pyyntitawoista y. m. sen semmoisesta. Erään asian tahdon kuitenkin panna jokaisen metsästäjän sydämelle, nimittäin naaraiden säästämisen, sillä muussa tapauksessa woi sattua että seutu, jossa näitä tärkeitä lintuja oli kylläkin runsaasti, pian kyllä käy niistä miltei tyhjäksi. Tuskinpa tarwitsee tässä mainita että metson ja teirin häiritseminen soidinaikana kewäällä on näille linnuille tawattoman wahingollista, jonka tähden lakikin sen kieltää. Mutta ajattelemattomat ja tietämättömät metsästäjät rikkowat kuitenkin monessa paikoin tätä metsästys-asetusta.

* *
*

Siirrymme nyt **kahlaajalintuihin**, joiden tuntomerkeistä mainitsemme seuraawat. Koiwet owat tawallisesti hywin pitkät, sillä ei ainoastaan koko nilkka, waan myöskin alin osa sääriluusta on wapaa, s. o. ulkona ruumiista. Nilkka on aina paljas. Takawarwas puuttuu toisinaan kokonaan, (useimmilla kurmitsoilla, suku Charadrius). Warpaat owat werraten heikot. Semmoista jalkarakennusta sanotaan kahluujalaksi. Nokka on usein päätä pitempi, tawallisesti liereä, suora tahi kaarewa. Useilla kahlaajilla niinkuin kurmitsoilla, hyypällä (Venellus cristatus), nokikanalla (Fulica atra), liejukanalla (Gallinula chloropus), ruisrääkällä (Ortygometra crex) ja kaislarääkällä (Ortygometra porzana), on nokka päätä lyhyempi; luotolaisella (Strepsilas interpres) on se pään pituinen.

Useimmat kahlaajistamme eläwät hyönteisillä, simpukoilla, madoilla y. m., joita pyytelewät sekä meren että järwien rantamilta tahi myöskin suo- ja wesikkomailta. Muutamia poikkeuksia lukuunottamatta, ei kaikista näistä linnuista ole sanottawaa hyötyä eikä wahinkoa ihmiselle. Poikkeuksena owat ne lajit, joilla on hywänmakuinen liha (kurpat ja taiwaanwuohet) ja joita sentähden herrasmiehet ja toisinaan rahwaskin pyydystelee.

Ainoastaan yhdestä kahlaajasta otan puhuakseni muutamia sanoja, nimittäin tawallisesta ruisrääkästämme (Ortygometra crex).

Jokainen, joka kesällä on oleskellut Etelä-Suomessa tuntee ruisrääkän. Se asustaa laihopelloissa tahi myöskin heinän seassa niityillä lähellä asuttuja paikkoja ja sieltä kesä-iltoina kuulee sen yleisesti tunnetun, omituisen äänen. Harwoin pääsee näkemään itse lintua ja paljo on ihmisiä, jotka eiwät milloinkaan ole nähneet sitä. Poikasia sitä wastoin tapaa useammin. Useimmat owat heinäniityllä nähneet näitä pieniä, mustia, lyhytnokkaisia linnunpoikia, jotka nopeasti ja wikkelästi ikäänkuin hiiret juosta wilistäwät ruohostossa ja osaawat erinomaisen hywin piiloutua

joka pieneen kuoppaan tahi joka ruohomättääsen. Nämäpä juuri owat ruisrääkän poikasia. Waikka ne, niinkuin mainittiin, owat wäriltään mustia, on täysikaswaneiden höyhenpuku mustan-, harmaan- ja ruskeankirjawa.

Ruisrääkkä elää pääasiallisesti, niinkuin otaksua woikin, hyönteisillä, toukilla, madoilla y. m., jota paitsi se syö siemeniä ja muita kaswin osia. Wiime aikoina on kuitenkin käynyt selwille, että se sitä paitsi syö maahan pesiwien pikkulintujen munia ja poikasia ja Brehm arwelee sen olewan „luultawasti pahimpia pesänryöstäjiä, mitä on olemassa.“ Mutta jos ruisrääkkä syö leiwosten, keltawästäräkkien, niittykirwisten ja muiden pikkulintujen poikasia, niin joutuwat sen omat poikaset saman kowan kohtalon alaisiksi, sillä tuskinpa tornihaukat, hiirihaukat tai warikset wuoroonsa säästäwät ruisrääkän poikasia enemmän kuin ruohikossa juosta wiilettäwiä peltomyyriäkään, waan koppaawat niin toiset kun toisetkin kynsiinsä.

* * *

Kolmannen ala-osaston kolmas, wiimeinen ja lajirikkain lahko on **wesilinnut**. Näiden tärkeimpänä tuntomerkkinä owat n. s. uima- eli räpyläjalat. Semmoisessa jalassa yhdistää kolmea etuwarwasta nahka eli n. s. räpylä. Reisi ja yläosa sääriluusta owat wetäytyneet ruumiin sisään nahan sisäpuolelle, jonka tähden koiwet jääwät lyhyiksi ja tanakoiksi. Tähän kuuluwien lintujen muista tuntomerkeistä mainittakoon wain että nokka, jonka pituus on keskinkertainen, usein on litteä ja leweä ja sen reuna toisinaan warustettu poikkipuolisilla sarwiliuskareilla, joita sanotaan hampaiksi.

Useimmat tähän kuuluwista linnuista owat tawalla tai toisella ihmiselle tärkeitä, niinkuin kohta tulemme näkemään.

Kauneudestaan tunnettu on tuo Lapissa ja Pohjois-Suomessa pesiwä joutsen (Cygnus musicus), joka wain

muuttoaikoina, syksyin ja kewäin tawataan muissa osissa maatamme. Joutsen elää pääasiallisesti wedessä tawattawista hyönteisistä ja kasweista. Sen taloudellisesta merkityksestä puhuu rowasti Fellman muun muassa seuraawalla tawalla: „Ensimmäisinä kewätpäiwinä ammutaan niitä sellaisissa paikoissa, joissa ne oleskelewat iltasin, ja syksy-aikaan niitä tawallisesti pyydetään ketunraudoilla järwien rannoilla lähellä jokien laskupaikkoja. Niiden pesimispaikkakunnilla pyydetään niitä täten noin 15 à 20 kappaletta kohden joka perhekuntaa ja lappalaisista niiden liha on hywänmakuista etenkin kewäällä, jota paitsi nahkakin kelpaa joko myytäwäksi tai kotona käytettäwäksi."

Wielä useammin kuin joutsenia syödään täällä elelewiä hanhilajia. Kaikki täällä tawattawat hanhilajit asustawat maamme pohjois-osissa, paitsi harmaa hanhi (Anser cinereus), joka Uudenmaan saaristosta aina Tornioon saakka pesii siellä täällä merenrannikolla. Edellä mainittuja muita lajia tapaa siis muualla maassa wain muuttoaikoina. Hanhet eläwät pääasiallisesti siemenistä, lehdistä, heinän ja wiljan oraista. Muuttoaikoina näkee niiden säännöllisesti ilmestywän wainioille oraita syömään. Tästä maanmies kuitenkaan älköön olko millänsäkään, sillä hanhet eiwät milloinkaan rewi oraita juurineen maasta, waan ne purasewat tahi oikeastaan leikkaawat ne poikki nokan teräwillä hampailla, joka, niinkuin tiedetään, ei oraille tee todellista wahinkoa.

Yksin hywänmakuisen lihansa kautta tuo lukuisa sorsalintujen suku on tärkeä, sillä näiden lintujen rawintona on pääasiallisesti wesikaswit ja wedessä elelewät pienemmät eläimet. Eräs tähän ryhmään kuuluwa laji, sinisorsa (Anas boschas), woi kuitenkin seuduilla missä sorsia on runsaammin tehdä melkoisia tuhoja laihoille ja etenkin ohrapelloille. Peltoon päästyään tarttuu se tähkään nokallaan ja antaa korren luistaa suusta nokan hampaiden wälitse, jolloin kaikki jywät warisewat niiden sisäpuolelle. On helpompi arwata kuin

laskea, minkä wahingon sorsat woiwat tehdä laihopelloille, kun niitä siellä joka päiwä kulkee monia kymmenia. Kirjottaja on kerran lähemmin tarkastanut sellaista wainiota, joka monine tyhjine tähkineen näytti peräti surkealta ja kuitenkaan ei sinisorsia ollut näillä seuduin hywinkään runsaasti.

Sorsalinnuistamme yksi ainoa laji wain, nimittäin telkkä (Glancion clangula) pesii onttoihin puihin tahi pesimispönttöihin sekä wesien luona sisämaassa että merenrannikolla. Tätä lintua sanotaan myöskin sotkaksi, wes'harakaksi, winkusuorsaksi, ja čadgiksi (Lapissa). Höyhenpukunsa puolesta eroaa telkkä kaikista muista sorsalinnuista. Päässä, joka on wäriltään tummanwihreä tai ruskea, on silmien kohdalla walkea täplä. Alapuoli ruumista on walkea tahi waaleanpuoleinen; siiwissä on aina walkea lautuma eli täplä (siipipeili) — Niillä tienoin, missä on pantu telkille pesimispönttöjä, on otettu tawaksi „munittaa" niitä, s. o. kun lintu on muninut pönttöön muutamia munia, otetaan niistä pois muna tahi pari, jota päiwä päiwältä woidaan tehdä jonkun aikaa. Tällä lailla pakotetaan lintua munimaan melkoisesti useampia munia kuin muuten. Mutta älköön sitä liiaksi munitettako, waan kun on otettu noin 6 tahi 7 munaa, jätettäköön loput linnun hoitoon. Jos tässä menettelee järkewästi, saa täten warsin hywän tulolähteen, etenkin jos pesimispönttöjä on useampia, sillä telkän munat owat warsin hywänmakuisia. Mutta jos munittaa lintua liiaksi, tahi jos ottaa pois kaikki munat pesästä, jättää lintu miltei aina pesän sikseen ja hakee itselleen toisen pesimispaikan. Jos tästä toisestakin wielä ryöstetään munia, lähtee telkkä tawallisesti pois koko paikkakunnalta. Tällä lailla on telkkä karkoitettu monestakin paikoin, missä se ennen oli warsin yleinen. Tässä olisi ehkä mainittawa että telkkä kuuluu niihin sorsalintuihin, jotka eiwät ole rauhoitettuja.

Mutta kuinka poikaset pääsewät pesästä, jos telkkä munii onttoihin puihin? Näkee niiden jo päiwää jälkeen syntymisensä uida pulikoiwan emänsä jälestä järwen ula-

palla, mutta miten owat ne sinne joutuneet? „Kuopio-traktens fogelfauna" nimisessä teoksessaan on J. v. Wright tuonut esiin siitä tietoja, joita hän on saanut wanhalta metsämieheltä, jonka puhetta ei woi epäillä. — „Emä", kertoo hän, „ryömii reijästä pesään, ottaa pojan poikkipuolin nokkaansa, ryömii ulos pesästä, lentää järwelle ja laskee poikasen weteen. Sitte se uudelleen lentää pesälle ja samalla lailla tuo sieltä kaikki poikaset yksitellen. Tämmöinen muutto pannaan aina toimeen yön hiljaisuudessa".

Kun telkkä lentää kuuluu omituinen suhisewa tai winkuwa ääni, jonka mukaan se onkin saanut latinalaisen nimensä „clangula", joka merkitsee soimista tahi helisemistä. Telkkä elää wesihyönteisistä ja muista wesi-eläimistä. Wähän se myöskin syö kalankutuja ja pieniä kaloja, mutta joka tapauksessa on sen aikaansaama wahinko warsin wähäpätöinen.

Sorsalintuihin kuuluu wielä tuo taloudelliselta kannalta tärkeä

Haahka (Somateria mollissima).

Niillä tienoin, missä se asustaa, on se kansalle niin tuttu, että tarpeetonta olisi tässä tarkempaan tehdä selkoa sen höyhenpuwusta.

Lapissa sanotaan lintua haudaʼksi. Suomalaiset saaristolaiset sanowat sitä auhdiʼksi (Melan mukaan), mutta toisinaan on eri sukupuolilla eri nimensä. Niinpä esim. Uudenkaupungin tienoilla sanotaan koirasta kalkkaaksi ja naarasta hahaksi.

Haahka elelee wain merenrannikoilla aina Etelä-Suomesta Jäämeren rannikoille saakka.

Se on arwokkain kaikista wesilinnuistamme. Sen munien sanotaan olewan rawitsewia ja hywänmakuisia, jos kohta liha on huonoa, karkeata ja merellisen makuista, mutta haahka onkin tärkeä hienojen ja pehmeiden untuwiensa takia, joita nämä linnut noukkiwat ruumiistaan pesänsä pehmitykseksi ja jotka kaupassa owat warsin haluttuja ja

arwokkaita. Niistä maksetaan korkea hinta ja joka pesästä kuuluu saatawan noin 60 grammaa peratuita untuwia. Tästä näkee kuinka hywät tulot saaristolaisemme woisiwat hankkia itselleen, jos wain oppisiwat suojelemaan haahkaa ja sen pesää. Mutta nykyaikaan haahkaa pikemmin koetetaan häwittää kuin suojella. Jokainen, joka on oleskellut saaristossa, tietää että kansa siellä mitä järjettömimmällä tawalla wuosittain ampuu joukottain noita huonolihaisia haahkoja, sekä koiraita että naaraita, olkoonpa aika luwallinen tahi luwaton; hän tietää kuinka siellä noilla tawallisilla munanhakumatkoilla ryöstetään haahkan pesiä yhtä hywin kuin merilokinkin. Näistä asioista puhuu professori Nilsson seuraawalla tawalla: „haahka on epäilemättä Skandinawian hyödyllisimpiä lintuja ja siitä woisi olla suurta etua saaristolaisille, jos he wain oppisiwat hoitamaan sitä wiisaasti. Niillä saarilla ja luodoilla, jossa se saa pesiä rauhassa, tapaa pesän pesän wieressä eikä lintu ole ensinkään arka. Muutamissa wuosikymmenissä se warmaankin lisääntyisi suuressa määrin ja tuottaisi wuosittain melkoiset määrät munia ja untuwia. Nyt ryöstetään häwyttömällä tawalla haahkan pesistä kaikki munat ja kaikki untuwat ja linnut ammutaan, milloin ikään niitä tawataan. Seurauksena on lintujen tuntuwa wäheneminen". — Samasta asiasta lausuu rowasti Ekström: „Nykyjään tyydytään siihen kohtalaiseen hyötyyn, mikä saadaan ammutun linnun lihasta; sen munista, jotka armottomasti ryöstetään ja joista ryöstäjälle on warsin wähän hyötyä; sekä niistä untuwista, joita yhtä typerällä tawalla kootaan linnun pesästä. Untuwia kootaan täällä niin ahnaasti, että koko pesä otetaan pois, josta seuraa, että lintu, niinkuin ainakin tällaisissa tapauksissa pakenee koko seudulta ja etsii turwallisemman olopaikan". Nämä molemmat lausunnot (katso Holmgrenin „Skandinawiens foglar") koskewat oloja Itämeren läntisessä saaristossa, mutta Ruotsin länsirannikollakin menetellään samalla tawoin. Niinpä sanoo W. v. Wright: „Jos munia ei niin säälimättä häwitettäisi

wielä silloinkin, kun ne owat puolekfi haudottuja, joten tuskin joka kahdeskymmenes haahka pääsee kuorimaan niitä, olisi hywin luultawaa, että tämä hyödyllinen lintu, joka paljo paremmin kuin konsanaan sinisorsa tarwitsisi ja ansaitsisi lain suojelusta, tulisi suurissa määrin lisääntymään, tuntuwaksi hyödyksi järjelliselle untuwain korjuulle". Nämä lausunnot sopiwat monessa kohdin kokonaan meidän oloihin, sillä meidän saaristossammekin monessa paikoin wieläkin wainotaan haahkaa ikäänkuin olisi se wahingollinen eläin ja yhä lukuisammiksi käywät siellä nuo „kulkhaha"-joukot (s. o. sellaiset haahkanaaraat, joiden pesät owat häwitetyt ja jotka sitten kaiket kesää rauhattomina ajelehtiwat luodoilla ja rannikoilla). Jos tätä menoa jatketaan, tulewat haahkat luultawasti wiimein häwiämään täältä, eiwätkä, näet enään ota tullakseen näille epäystäwällisille rantamille, jossa niiden arwoa niin tuiki wähän käsitetään. Niinpä onkin käynyt toisin paikoin saaristossamme. Mutta woimme kuitenkin sieltä tuoda esiin ilahuttawan poikkeustapauksenkin, jota hywin sopisi noudattaa kaikkialla, missä wain haahkoja tapaa. Luotsit Lågskärin majakalla Ahwenanmaalla owat ottaneet suojellakseen kaikkia siellä elelewiä haahkoja. Heidän hywäntahtoisuudestaan on kaswanut hywiä hedelmiä ja majakkaa ympäröiwillä luodoilla, joissa muutamia wuosia takaperin asusti wain muutamia haahkoja, on nykyjään haahkanpesiä sadottain.

Likinnä ihmistä kuuluu waris olewan haahkan pahin wihollinen, joka ryöstää sen pesän ja syö suuhunsa sen munat, jonkatähden sitä, niinkuin jo ylempänä on mainittu, luultawasti saaristossa on pidettäwä wahingollisena lintuna.

Koirashaahkan rauhoitusaika kestää meillä maaliskuun 15 päiwästä kesäkuun 1 päiwään ja naarashaahkan ensinmainitusta päiwämäärästä aina heinäkuun 24 päiwään saakka. Kuitenkin sallii K. kuulutus kesäkuun 20 päiwältä 1870 Köökarin kappelin asukkaiden, samaten kuin Klöfskärin tilal-

listenkin Föglön saarella Ahwenanmaalla ampua koirashaahkoja wuoden umpeensa.

Wahingollisia sorsalintuja owat elämäntapoihin nähden, koskelot, sillä kaloja ja kalanpoikia syöwät sekä tuo harwinainen, pohjan perillä elelewä herna (Mergus albellus) että myöskin isokoskelo (Mergus merganser), jonka tapaa sekä Lapinmaan sisä-osissa että eteläisimmissä rannikkopitäjissämme. Kolmas koskelolaji, pikku koskelo (Mergus serrator) on warsin yleinen koko maassamme sekä merenrannikolla että sisämaan järwien ja jokien rantamilla. On niitä kuitenkin seutuja Keski-Suomessa, jossa tätä lintua ei tapaa ensinkään tahi wain aniharwoin. Isokoskelo pesii onttoihin puihin, pikku koskelo ja härnä sitä wastoin maahan. Toisinaan molemmat wiimeksimainitut linnutkin (Brehmin mukaan) pesiwät onttoihin puihin. — Näiden lintujen munien sanotaan olewan hywänmakuisia ja rawitsewia, jonkatähden toisin paikoin ripustetaankin pesimispönttöjä niiden waralle. Liha sitä wastoin on merellisen makuista ja erittäin pahaa, jonka tähden sitä ei missään syödäkään. — Koskelot syöwät kaloja ja etenkin kalan sikiöitä. Koska ne owat hywin isoruokaisia, owat ne wahingoksi kalastukselle niillä paikkakunnilla, missä niitä on runsaammin. Isokoskelon kalanpyyntitawoista kertoo professori J. A. Palmén „Finlands foglar" nimisessä teoksessa seuraawalla tawalla: „Enin huomiota ansaitsewia omituisuuksia tämän linnun elämäntawoissa on sen järjestetty tapa pyydellä kalanpoikasia matalarantaisissa järwissä. Koko joukko lintuja asettuu, näet, riwiin ulkopuolelle rantaa ja ui hiljalleen kohden maata; uidessaan linnut tuon tuostakin hiljaa pulistelewat wettä siiwillään ja sukeltawat pohjaan päin, jonka kautta säikähtyneet kalaset ajetaan kohden matalaa rantaa, joutuwat tuon eläwän nuotan saartamaksi ja siten helposti lintuparwen saaliiksi, jonka jälkeen taas lähdetään uudelle apajalle".

Näistä edellämainituista lintulajeista eroawat pitkien, suippeiden siipiensä, ja rakennuksekltaan yksinkertaisen, tasa- ja teräwäreunaisen nokkansa kautta (hampaat puuttuwat), kolme seuraawaa sukua: tiirat, lokit ja räiskät.

Tiiroista puhuu M. v. Wright seuraawalla sattuwalla tawalla: „Tiirat oleskelewat aina weden läheisyydessä, jonka yli ne kewein ja miellyttäwin liikkein leijailewat ja tuon tuostakin syöksywät alas saaliisen kiinni. Senjälkeen ne wähän lewähtäwät kiwellä, pölkyllä ja sen semmoisella, harwoin ja ainoastaan tyyneellä ilmalla itse weden pinnalla. Merenrannikot owat niiden warsinaisia olopaikkoja", (meillä raukutiiran ja pikkutiiran) „mutta toiset lajit oleskelewat myöskin osaksi" (meillä kalatiira ja lapintiira) „tahi yksinomaan" (meillä musta tiira) „sisäwesien luona; tawallisesti useampi pari pesii yksillä tienoin siellä, missä näitä lintuja on runsaammin, ja enemmäkseen ne lentelewätkin joukoissa". Tiirojen aikaansaamasta hyödystä tai wahingosta sanoo A. E. Brehm: „Ihminen esiintyy usein niiden wihollisena ja ryöstää niiden hywänmakuiset munat. Muuten niitä ei kuitenkaan wainota, sillä niiden lihaa ei käytetä enemmän kuin höyheniäkään. Ihmiset kadehtiwat niiltä joka kalaa, minkä syöwät, mutta eiwät tule ajatelleeksi niitä hyönteisiä, joita syöwät ja siten owat wähintäin yhtä suureksi hyödyksi, kuin kalanpyyntinsä kautta wahingoksi. Nuo meren rantamilla asuskelewat tiirat eiwät laisinkaan wahingoita omaisuuttamme ja liikkuwaisuutensa ja miellyttäwäisyytensä kautta owat ne suureksi iloksi luonnonystäwälle, jolla sentähden lieneekin oikeus waatia, että niitä säälien kohdeltaisiin".

Wahingollisempia ihmiselle owat lokit. Tawallisimmat lajit meillä owat kalalokki, selkälokki eli hailokki, merilokki, harmaa lokki eli kaija, kajawa, louwe, sekä walkea lokki. Näistä professori O. M. Reuter puhuu seuraawalla tawalla: „Nämät linnut eläwät suurimmaksi osaksi, mutta ei yksinomaan kaloilla. Pienemmät lajit pitäwät sitä paitsi hywänään kaikellaisia nilwiäisiä ja matoja,

joita näkee niiden useinkin noukkiwan peltosuikaleilta ulkosaaristossa. Suuremmat syöwät myöskin peltohiiriä ja myyriä, pikkulintuja ja muiden wesilintujen munia ja poikasia. Mutta koska toiset, niinkuin esim. merilokki, ryöstäwät naarashaahkan pesiä, owat ne joka tapauksessa epäsuotuisia lintuja. Walkea lokki usein kewäällä hätyyttelee wastasyntyneitä hylkeenpoikia, jonka kautta se ehkä on kalastajille hyödyksi. Mutta ylipääten on niiden tekemä wahinko suurempi. Tämän korwaa jossain määrin se hyöty, mikä ulkosaariston asukkailla on lokkien munista, joita siellä suurissa määrin kerätään ja syödään."

Rannikkomaillamme sekä etelässä että pohjoisessa tapaa, Jäämeren rantamilla yleisempänä, Pohjan- ja Suomenlahden rannoilla harwinaisempana, linnun, elämäntawoiltaan omituisen, mustahkon, teräwäpyrstöisen räiskän (Lestris cepphus). Se on julkea, ahnas, saaliinhimoinen ja rohkea lintu, witsaus muille läheisyydessä asuwille kalaasyöwille wesilinnuille, etenkin lokeille ja tiiroille sekä ryöwäri tämän sanan koko merkityksessä. Koska räiskä ei osaa uiden sukeltaa ja syöksysukelluksessa on lokkiakin huonompi, ei se siis itse kykene hankkimaan wedestä kaloja ruoaksensa, waan täytyy sen hankkia niitä muilla keinoin. Paras keino olisi antaa muiden, kalastukseen kykenewämpien lintujen hankkia räiskällekin kaloja. Tätäpä keinoa juuri käyttääkin mainittu lintu. Kun se sentähden huomaa että lokki tahi tiira on saanut pyydystetyksi kalan, syöksähtää se nuolen nopeudella linnun kimppuun ja ahdistaa sitä nokallaan hakkaamalla ja siiwillään hosumalla. Äkkiarwaamattomasta hyökkäyksestä säikähtyneenä ja kauhistuneena nielaisee lokki tuota pikaa kalan, jos se ei sitä ennen ole säikähdyksissään päästänyt sitä putoamaan. Mutta tästä ei ole wähääkään apua. Räiskä on kerran nähnyt kalan lokin suussa ja on päättänyt saada sen omaksensa! Yhä kiihkeämmällä ja julkeammalla tawalla se ahdistaa lokkia, ennenkuin saa tämän luopumaan saalistaan. Wihdoin ei lokkiraukalla ole muuta neuwoa kun

oksentaa wastasyöty kala ja pudottaa sen suustaan. Ja ennenkuin kala ennättää pudota weteen tai maahan, sieppaa räiskä tawattoman näppärästi sen suuhunsa. Samalla tawoin kuuluu Jäämeren rannikoilla asustawa leweäpyrstöinen räiskä (Lestris pomarina) myöskin eläwän. Sisä-Lapissa tapaamme wielä kolmannenkin lajin, nimittäin tunturiräiskän (Lestris parasitica). Wiimeksi mainittu ei kuitenkaan elä muilta linnuilta ryöstetyllä saaliilla, waan Palménin mukaan, „munista, tunturihiiristä, hyönteisistä ja marjoista".

Tulemme nyt warsin helposti tunnettuun wesilintujen ryhmään, nimittäin peräjalkaisiin uimalintuihin. Näiden lintujen jalat lähtewät perän kupeilta paljo taaempaa kuin muiden lintujen. Sentähden onkin näiden lintujen mahdoton liikkua maalla. Kun ne joskus istuwat, pitäwät ne ruumiin suorassa asennossa ja nojautuwat silloin nilkkoihin. Kaitainen, useinkin kupeilta litistynyt nokka on hampaaton. Uimisessa ja sukeltamisessa nämä linnut owat etewämpiä kaikkia muita uimalintuja.

Tähän kuuluwista linnuista tunnetaan uikut helposti liuskajaloistaan s. o. räpylä warpaiden wälissä ei ole kokonainen, waan liuskareina se reunustaa warpaita. Ne eläwä „kaloista, sammakonpoikasista, hyönteisistä ja muista pienistä wedessä asustawista eläimistä". Kaikki maassamme tawattawat lajit, paitsi silkkikuikka eli walkokulkkuuikku (Podiceps cristatus) elelewät sisämaan järwissä. Walkokulkku-uikku sitä wastoin elää parhaasta päästä meren rannikoilla, mutta senkin woi joskus, jos kohta harwoin, tawata sisäwesissä, joissa se ei silloin suwaitse muita wesilintuja waan tawallisesti ennemmin tahi myöhemmin karkoittaa ne sieltä. Lihan tähden, joka on warsin huonoa, sitä ei pyydetä, mutta sitä wastoin on sen kaunista ja tuuheata höy-

henpukua ruwettu wiime aikoina käyttämään naisten kauluksiksi, puuhkiksi y. m.

Kalastukselle peräti wahingollisia owat kuikat, joita maassamme on kaksi lajia. Ne elelewät järwissä ja eläwät yksinomaan kaloista, joita tawattoman taitawasti pyytelewät. Nuolen nopeudella uiwat ne pitkät matkat weden alla nopeakulkuisimpien kalojen kanssa kilpaa ja sanotaan niiden woiwan olla 8 minuuttia weden alla, ennenkuin tarwitsewat tulla weden päälle hengittämään. Kuikan liha ja höyhenet owat ihmiselle arwottomia. Tapporahaa kuikasta maksaa kalastusyhdistys meillä yhden markan.

Lopuksi tahdon wielä kertoa mitä mainio saksalainen lintujentuntija A. E. Brehm lausuu lintujen toiminnasta ylipääten. Hän sanoo muun muassa näin:

„Imettäwäiset eläimet tuntuwat olewan ihmiselle hyödyksi ja linnut hänelle huwiksi. Edellisten täytyy maksaa ihmiselle weronsa, ettei tämä wain niitä sukupuuttoon häwittäisi, wiimeksi mainittujen osaksi sitä wastoin on tullut eräs etuisuus kaikkien muiden eläinten rinnalla: ihminen, näet, tuntee suosiota ja mieltymystä niitä kohtaan. Lintujen siro ulkomuoto, niiden wärien kauneus, niiden nopeat ja wikkelät liikkeet, niiden äänien sointuisuus ja niiden suloinen olento wiehättää meitä wastustamattomalla woimalla. Ensimmäiset ihmiset, joiden tunteista meillä on tietoja, oliwat jo lintujen ystäwiä; willikansat ottiwat suojelukseensa linnut; muinaisajan papit pitiwät niitä pyhinä eläiminä; muinaisajan ja nykyajan runoilijat innossaan ylistelewät niitä. Niiden elämä, niiden ääni, niiden lento, niiden selwästi esiintulewa tyytywäisyys oloonsa waikuttaa meihin kehottawaisesti ja kohottawaisesti. Mielellään suomme heille sen wieraswaraisuuden, jota imettäwäisille ja matelewaisille emme suo, me suomme sen heille kernaasti silloinkin, kun niistä ei ole meille sanottawaa hyötyä. Lintujen joukosta

walitsemme itsellemme useampia koti-eläimiä ja kesyeläimiä kuin kaikista muista eläimistä. Eikä mieltymyksemme heihin sammu silloinkaan wielä, kun wainoomme niitä pauloilla ja satimilla tahi ampuma-aseilla ajelemme niitä. Ne owat mielilapsiamme, „lempilintujamme". Niiden elämä on suuressa määrin tärkeä omaisuudellemme ja terweydellemme. Linnut owat tuiki tärkeänä renkaana eläwien olentojen pitkissä witjoissa; ne pitäwät huolta tasapainon ylläpitämisestä eläinmaailmassa ja estäwät sekä ehkäisewät toisten eläinluokkain, etenkin hyönteisten turmiollisia waikutuksia, joiden kautta, jos rauhassa saisiwat toimia, koko luonto ehkä woisi tulla häwitetyksi. Juuri niille linnuille, jotka maanwiljelyksellemme ja metsänhoidollemme owat mitä tärkeimpiä, tehdään suurimmassa määrin wahinkoa sen kautta, että niiden olopaikkoja rajoitetaan tahi niitä karkoitetaan pesimis- ja hautomispaikoistaan ja siten pakotetaan niitä siirtymään pois ja muualta hakemaan itselleen rauhallisempaa kotia. Siellä täällä asettuu kuitenkin ihminen suorastaan niiden wiholliseksi ja ryöstää niiden pesiä sekä wainoo itse lintuja ampuma-aseilla, werkoilla ja pauloilla; mutta metsästäminen ja pyydystäminen ei wähennä lintujen lukua hetikään niin paljo kuin meidän nykyinen tapamme käyttää tiluksiamme ja maitamme. Omamaisten lintujemme suojelus ja hoito tulee sentähden tuntuwasti hyödyttämään wasta silloin, kun me luonnollisella tahi keinotekoisella tawalla hankimme heille olopaikkoja sekä asunto- ja hautomispaikkoja, jonka kautta wielä olemassa olewien lintujen lukumäärä ainakin saadaan säilymään. Tätä juuri tarkoittaa se wakawa kehotus, jonka jo wuosia takaperin olen lausunut jokaiselle ajattelewalle ihmiselle:

„**Suojelusta linnuille!**"

Pesimispöntöistä ja niiden asukkaista.

On olemassa yksinkertainen ja warma keino, jonka kautta ihminen woi houkutella läheisyyteensä hyödyllisiä lintulajia ja tämä keino on pesimispönttöjen hankkiminen niiden waralle. Se on kyllä totta että wain harwat linnut ottawat tehdäkseen pesänsä tällaisiin pönttöihin, mutta niihin kuuluu kottaraiset ja tiaiset, jotka juuri owat ihmisen kaikkein hyödyllisimpiä ja uskollisimpia liittolaisia sodassa turmiollisia hyönteisiä wastaan. Ne eiwät siis millään muotoa ole halweksittawia liittolaisia, ne, joita ihminen tällä huokealla ja wähätöisellä tawalla woi hankkia itselleen. Naulaamalla kokoon muutamia laudanpäitä tahi ontoksi kowertamalla muutamia lahonneita pölkkyjä, woi näet, maamies hankkia läheisyyteensä useampia paria näitä wäsymättömän ahkeroita pikkulintuja, jotka owatkin juuri pantu ehkäisemään hyönteisten tekemää tuhoa wainiolla ja metsissä. Kun tietää että yksi ainoa hyönteissyöjä lintu päiwässä syö niin suuren määrän hyönteisiä, että niiden yhteinen paino on suurempi kuin syöjän oma paino, woi wähin arwata, kuinka suuressa määrin 20, 30 tahi 40 paria, joilla sitä paitsi on nälkäiset pojat ruokittawina, häwittää näitä turmiollisia eläimiä ymmärtäwäisen maanmiehen tiluksilta.

Ehkä joku arwelee että jos näitä pesimispönttöjä warustaa suuret joukot syksyllä, jääwät monet niistä warmaankin kewäällä tyhjiksi, sillä mistäpä niihin kaikkiin noin äkkiä ilmestyisi asukkaita. Mutta se, joka on wähänkin tutkinut oloja luonnossa, tietää kuinka wähän on olemassa

sopiwia onttoja puita, joihin sellaisiin paikkoihin pesiwät linnut woisiwat rakentaa pesänsä. Ja kun lintu wihdoin wiimeinkin on löytänyt sopiwan puun ja asettunut siihen asumaan, woi sattua ettei hän seuraawana wuonna enää löydäkään entistä pesäpaikkaansa. Kun, näet, tiainen palajaa talwiretkiltään, on koko entinen tuttu metsä ehkä kaadettu tahi kentiesi on ainakin tuo wanha ontto pesäpuu häwinnyt paikoiltaan, joko sitte myrskyn tahi metsänraiwaajain kaatamana. Wiimeksi mainitussa tapauksessa sattuu, ikäwä kyllä, liiankin usein että metsästä korjataan pois ei ainoastaan tuulen kaatamat puut, waan myöskin wanhat ja ontot puut ja kannot. Tiainen ei sentähden löydä metsässä sopiwaa pesäpaikkaa; tikka ei puhtaaksi raiwatun metsän suorien ja karsittujen puiden joukossa tapaa ainoatakaan lahonnutta puuta, jonka runkoon se woisi kowertaa itselleen pesän ja metsän siiwekkäiden hywäntekijöiden on sentähden pakko wetäytyä pois ja etsiä seutuja semmoisia, joissa wielä tapaawat sopiwia pesäpaikkoja. Kehotan sentähden maamme paremmin wiljellyissä seuduissa asuwia maanwiljelijöitä, jotka eiwät ennen ole tulleet huomanneeksi näitä asianhaaroja, metsää raiwatessaan ja harwentaessaan jättämään paikoilleen ontot puut, tahi niiden sijaan warustamaan metsiinsä pesimispönttöjä. Tämän kautta woi maanwiljelijä pysyttää alueellaan nämä metsien suojelijat, joiden toimi on niin tuiki tärkeä, että ilman niitä huolellisimminkin hoidetut metsät woiwat joutua puitasyöwien hyönteisten turmelemiksi.

Pesimispönttöjen ylöspanossa, asettelemisessa y. m. on noudatettawa muutamia yksinkertaisia ohjeita, joista nyt otamme puhuaksemme.

Jotta pesimispöntöistä tulisi olemaan warsinaista hyötyä, on otettawa huomioon muutamia omituisuuksia niiden lintujen elämässä, joita warten nämä pöntöt tehdään. Niinpä on kottaraisille mieleistä, jos pöntöt owat lähellä toisiaan ja wiihtywätkin nämä linnut silloin paremmin, jos kohta pesiwät semmoisiinkin pönttöihin, jotka owat etääm-

pänä toisistaan. Kottaraiset owat, näet, hywin seuraa rakastawia lintuja ja hädän hetkinä owat ne toisilleen keskinäiseksi awuksi. Kun kottaraisten pöntöt asetetaan lähelle toisiaan, owat pesät paremmin suojeltuja wihollisten äkkiryntäyksistä, jota paitsi warpusetkin silloin näkewät hywäksi pysyä etäämmällä.

Toiset linnut sitä wastoin, ja niihin kuuluwat useimmat pönttöihin pesiwät, eiwät wiihdy warsin lähellä toisiaan. Joka lintupari, näet, tahtoo oman pienen metsästysalueen, josta se karkottaa kaikki muut samanlajiset linnut. Jos näitä lintuja warten panet useampia pönttöjä lähekkäin, tulee asukkaita wain yhteen pönttöön — kaikki muut jääwät tyhjiksi. Ensimmäinen ohje näihin pönttöihin nähden on siis tämä: aseta pöntöt (paitsi kottaraisten waralle tehdyt) noin 50 metrin päähän toisistaan.

Toinen ohje kuuluu näin: älä tee lentoreikiä liian suuriksi. Näiden reikien suuruus on näet sowitettawa sen linnun suuruuden mukaan, jota siihen toiwotaan asukkaaksi ja on reikä silloin parahiksi suuri, kun lintu helposti pääsee pujahtamaan siitä sisälle. Luultawasti linnut juuri wihollisten pelwosta wälttäwät noita liian laajareikäisiä pönttöjä. Harmaa paarmalintu tekee kuitenkin poikkeuksen tästä. Se ei suurestikaan wälitä jos reikä on suuri tahi pieni. Milloin tapaa tämän linnun pesän ontoissa puissa warustettuna niin pienellä lentoreijällä että lintu siitä töin tuskin pääsee pujahtamaan, milloin taas awonaisena kouruissa, pölkynpäissä j. n. e. On huomattu harmaan paarmalinnun ehkä mieluimmin tekewän pesänsä awarareikäisiin pönttöihin (kuwa 2). Lentoreikien pitää muodolleen olla soikeita tahi pyöreitä. Pienempien lintujen waralle tehdyissä pöntöissä ei reijän läpileikkauksen tule olla $2\frac{1}{2}$—$3\frac{1}{2}$ sm. suurempi, kottaraisten wähän päälle 5 sm. ja suurempia lintuja warten samassa suhteessa suurempia. Jota suurempia lentoreijät owat, sitä sywempiä tehtäköön pöntöt. Harmaa paarmalintu on — niinkuin sanottiin — tästä poikkeuksena.

Älä tee pönttöjä liian ahtaiksi. Jos ollaan epätietoisia niiden sopiwasta suuruudesta, tehtäköön ne paremmin liian suuriksi kuin liian pieniksi. Pönttöjä ei pidä tehdä liian sywiksi, noin 15—25 sm. sywyys lentoreijän alapuolella riittää hywästikin. On huomattu hywäksi tehdä pönttöjen pohjaan — etenkin kottaraisten waralle tehtyihin — pieniä reikiä ja panna pöntön pohjalle peitteeksi heiniä, lahonnutta puuta, kuiwaa lammaslantaa tahi muuta sopiwaa täytettä. Nämä aineet silloin wetäwät puoleensa ja johtawat reikien kautta ulos pöntöstä weden, joka useinkin sade-aikana tahtoo tunkeutua sinne.

Älä aseta pönttöjä pohjoiseen päin, waan mieluummin kohden etelää tahi itää. Länteenpäin ei ole hywä asettaa pönttöjen aukkoa.

Pidä huolta pönttöjen puhdistamisesta. Nämä näet, waatiwat, jos mahdollista, joka toinen wuosi puhdistusta, sillä kun linnut joka wuosi rakentawat uuden pesän wanhan päälle, täyttywät pöntöt wihdoin kokonaan, eikä linnut sitte enää woi eikä tahdokaan tehdä niihin pesäänsä. Lentoreijän kautta kuljetetulla, koukistetulla rautalangalla aikaansaadaan tuo puhdistus helposti. Wiimeistään maaliskuussa on se toimeenpantawa ja pönttö pantakoon sen jälkeen mitä pikemmin paikoilleen. Waan tämmönen puhdistus woi yhtä hywin tapahtua syksylläkin, jos siihen silloin wain riittää aikaa.

Kiinnitä pöntöt lujasti, ettei tuuli saa niitä irtiskotuiksi tahi sinne tänne heilutetuiksi.

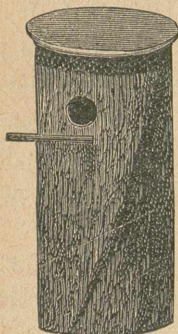
Pönttöjen korkeus maasta, jos ne kiinnitetään kaswawiin puihin olkoon 2 $1/2$—4 $1/2$ metriä. Rakennuksiin kiinnitetään räystäälle tahi naulataan räystään alle seinälle kaikki muut, paitsi kiwitaskun waralle tehdyt, joista tuonnempana tulemme puhumaan.

Kissat, jotka yön aikaan aina hiipiwät saaliinajossa, saadaan Holmgrenin mukaan torjutuiksi, jos pönttöpuun

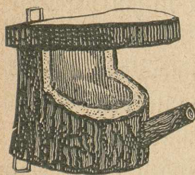
rungon ala-osan ympärille kiedotaan muutamia orjantappura-oksia.

Holmgrenin mainitsemain pesimispönttöjen joukosta olisi saatawa yleisemmin käytäntöön seuraawat lajit:

1. **Puun kuoresta tehtyjä pönttöjä.** (Kuwa 1 ja 2)

Kuwa 1.

Kuwa 2.

Metsätienoilla, missä kuusen kuorta on saatawana huokeasta hinnasta, on edullista käyttää siitä tehtyjä pönttöjä. Semmoisia pönttöjä warten tehdään ensin kaksi pyöreätä puulewyä, noin 2 ½—3 ½ sm. paksuista ja suuruuteen nähden sen linnun mukaisia, jonka waralle pönttö tehdään. Wielä hankitaan hiljakkoin kuorittuja, kuumassa wedessä pehmitettyjä, sopiwan suuruisia kuusen kuoria, jotka pienillä litteäpäisillä rautanauloilla, tahi karkeilla rautalankanastoilla kiinnitetään äsken mainittuihin puisiin pohja- ja kattolewyihin, niin että seinät saadaan sopiwan tiukoiksi. Sopiwan suuri lentoreikä leikataan seinään ja reijän siwulle hiukan edemmäksi istumanappula. Tämän nappulan pitäisi oikeastaan kulkea läpi pöntön ollakseen tarpeeksi luja, sillä muussa tapauksessa siitä on enemmän haittaa kuin hyötyä, ja näistä pöntöistä woi sen haitatta jättää kokonaan pois. Puulewyihin pannaan ylä- ja alapuolelle wahwasta rautalangasta silmukoita, joista pönttö naulataan kiinni. Niitä sopii parhaiten kiinnittää puiden runkoon.

Kuwassa 2 näemme tällä lailla walmistettuja awonaisia harmaan paarmalinnun waralle tehtyjä pönttöjä, jommoisiin sanotaan puukiipijänkin pesiwän. Näitä pönt-

töjä woi kiinnittää puistoissa ja puutarhoissa, ja myöskin rakennuksien läheisyydessä olewiin puihin.

Tuohestakin kuuluu syntywän warsin mukawia pönttöjä. Muodolleen on sellainen pönttö jotakuinkin korkean laatikon näköinen, jossa lentoreikä on siwulla. Pönttö on kokonaan tuohesta tehty, sekä seinät, katto ja pohja. Tällaisissa pöntöissä sanotaan tiaisten mielellään pesiwän.

Tähän kuuluwia pönttöjä warten (kuwa 1) owat seuraawat mitat huomattu sopiwiksi:

	Korkeus.	Ulkopuol. läpileikkaus.	Sisäpuol. läpileikkaus.	Lentoreiän läpileikkaus.
A	25 sm.	14 sm.	11 sm.	4 sm.
B	18—20 „	$11^1/_2$ „	9 „	3 „
C	16—17 „	10 „	8 „	2,5 „

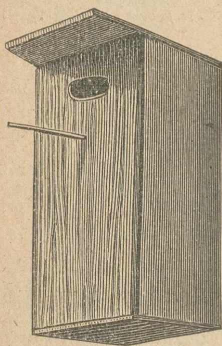
Ensimmäiset pöntöt (A) soweltuwat parhaiten leppälinnulle ja puukiipijälle; toiset (B) pakkastiaiselle ja kirjawalle paarmalinnulle; kolmannet (C) useammille tiaisille, niinkuin esim. mustatiaiselle, sinitiaiselle, hömötiaiselle ja töyhtötiaiselle.

Tämänlaisia pönttöjä woi asettaa mitä erilaisimpiin paikkoihin, riippuen tämä sen linnun tawoista, jonka waralle näitä pönttöjä on tehty. Jos pönttö pannaan puistoon, puutarhaan tahi lehtimetsään, owat nämä leppälinnulle, kirjawalle paarmalinnulle, talitiaiselle ja sinitiaiselle sopiwia olopaikkoja. Sitä wastoin lehtoihin ja lehtimetsiin, joita tapaa hawumetsien läheisyydessä, on pantawa hömötiaisen, mustatiaisen ja lapintiaisen waralle tehtyjä pönttöjä. Yksinomaan niihin pönttöihin, joita on pantu hawumetsään (harwemmin sen likitienoille) tekee töyhtötiainen pesänsä.

2. **Laudanpätkistä tehtyjä pönttöjä.** (Kuwa 3.)

Nämä owat muodolleen neliskulmaisia ja parhaiten harmaista käyttämättömistä laudoista tehtyjä. Jos niitä

taas tehdään höylätyistä laudoista, on wälttämätöntä panna ne paikoilleen jo syksyllä, jotta ilman waikutuksesta ennättäisiwät muuttua harmahtawiksi, sillä tätä wäriä linnut tuntuwat suosiwan pöntöissä, johon rohkenewat tehdä pesänsä. Katto tehdään taaksepäin kaltewaksi ja etupuolella hiukan ulkonewaksi. Lentoaukko tehdään etupuolelle ja alapuolelle tätä kiinnitetään pöntön läpi kulkewa istumanappula. Ylöspanosta pidetään huolta siten että takalauta tehdään hiukan muita pitemmäksi, jolloin pönttö siitä naulataan kiinni rakennuksen seinään. Jos pönttö taas on pantawa puun oksahankaan, woi näihin pönttöihin naulata poikkipuu takalautaan (niinkuin kuwassa 4 näkyy). Woi myöskin kiinnittää pöntön puun runkoon, jossa tapauksessa takalauta tehdään muita pitemmäksi sekä ylä- että alapuolelta ja näistä ulkonewista kohdista naulataan pönttö puuhun kiinni. Jos taas pönttö on asetettawa katon harjalle, tehdään sekä etu- että takalauta alapuolelta pitemmäksi. Nämä ulkonewat laudat leikataan sitte samaan winkkeliin kuin katonharja, jotta pöntön saisi lujasti kiinnitetyksi.

Kuwa 3.

Tällaisiin pönttöihin pesiwät: leppälintu, kiwitasku, kirjawa paarmalintu, wästäräkki, talitiainen, sinitiainen, kottarainen, telkkä ja isokoskelo.

L e p p ä l i n t u, k i w i t a s k u ja w ä s t ä r ä k k i pesiwät pönttöihin, jotka suuruudelleen wastaawat edellisessä mainittua A mittaa; m u s t a n k i r j a w a p a a r m a l i n t u ja t a l i t i a i n e n sellaisiin, jotka wastaawat, B ja s i n i t i a i n e n C kokoa. Kottaraista ja telkkää warten sitä wastoin on käytettäwä ihan toista kokoa. Alempana on muutamia suuruussuhteiden lukuja, joista edelliset (I) owat kottaraiselle ja jälkimäiset (II) telkälle sopiwat:

Korkeus.	Leweys	Lentoreijän korkeus.	Lentoreij. leweys.
I 30—38 sm.	$13^3/_4$—15 sm.	4,7 sm.	5,5 sm.
II 65—75 „	30—35 „	13 „	15 „

Nämäkin pöntöt asetetaan eri lintujen waralle erilaisiin paikkoihin. Muutamien lintujen, niinkuin mustankirjawan paarmalinnun, leppälinnun, talitiaisen ja sinitiaisen olopaikoista puhuttiin jo äsken. Muista linnuista pesii wästäräkki mieluummin pönttöihin, jotka on asetettu ulkohuoneiden, latojen, riihien y. m. räystäiden alle tahi näiden rakennusten läheisyydessä kaswawiin puihin. Kiwitasku taas pönttöihin, jotka riippuwat hywin syrjäisissä paikoissa, rakennusten nurkissa tahi sen semmoisissa ei kowin korkealla maasta (1—$1^1/_2$ metriä riittää). Kottaraisen waralle on pantawa pönttöjä sekä puistojen ja puutarhojen puihin että rakennusten räystäiden alle. Telkän pöntöt taas pantakoon järwien rannoille, mitä enemmän piiloon sitä parempi, ja noin 1—3 metrin korkeudelle maasta.

3. Ontoiksi kowerretuista puunrungoista tehdyt pöntöt.

(Kuwa 4).

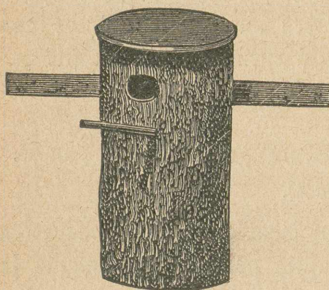
Koska nämä pöntöt enin owat lintujen luonnollisten asumusten kaltaisia, owat ne muita pönttöjä sopiwampia ja linnulle mieleisempiä. Niitä woi walmistaa eri tawalla. Tawallisesti käytetään kuorimattomia puunrunkoja, joita woi sahata miten milloinkin noin 15, 18, 25, 30, 37 ja 45 sm. pituisiksi kappaleiksi, jotka siten kowerretaan ontoiksi, että toinen pää jää koskemattomaksi. Sehän on selwää, että jota pitemmäksi puukappale sahataan, sitä awarammaksi on tila sen sisässä tehtäwä ja sitä suuremmaksi lentoreikäkin. Koskematon pää pölkystä tulee olemaan pöntön pohjana. Siwulle tehdään lentoreikä ja ontoksi kowerrettuun päähän naulataan pyöreä laudanpätkä reijän peitoksi. Nämä pöntöt kiinnitetään samalla tawoin kuin puunkuorista tehdyt pöntöt.

Tälläisia pönttöjä woi walmistaa silläkin tawalla että poikkisahatut pölkyt pituudelleen halkaistaan kahtia ja kum-

pasetkin erikseen kowerretaan ontoiksi ja sitte lujasti naulataan yhteen. Tämmöisiin pönttöihin tehdään sitte tietysti eri pohja ja katto. Niitä woi myöskin warsin hywin tehdä wanhoista kouruista, jotka sahataan yhtä pitkiksi kappaleiksi, ja näistä sitte aina kaksi kiinnitetään yhteen.

Wielä woi näitä pönttöjä tehdä sellaisista puunrungoista ja oksista, jotka sisästä owat lahoja. Niitä saa warsin helposti kowerretuiksi tahi puhdistetuiksi sen werran että kelpaawat tähän tarkoitukseen. Myöskin wanhoista pumppuputkista woi niitä helposti walmistaa.

Näiden pönttöjen yhteydessä on mainittawa, että Ruotsissa jo kauan on tehty lintupönttöjä pahwista, joka on kostutettu tahi woideltu kiwihiiliterwalla y. m. Nämä on huomattu warsin tarkoituksen mukaisiksi ja pikkulinnuille mieleisiksi. Sitä paitsi ne owat erittäin huokeahintaisia (70 p. kappaleelta) sekä keweytensä takia helposti muutettuja paikasta toiseen ja sukkelasti asetetun nauhan awulla woi niitä saada lujasti kiinnitetyksi.

Kuwa 4.

Tämänlaatuisiin pönttöihin pesii suurin osa linnuista, nimittäin leppälintu, mustankirjawa paarmalintu, tali- musta- sini- hömö- lapin- ja töyhtötiainen, puunkiipijä, palokärki, harmaapäinen- walkoselkä- iso- pikku- ja kolmiwarpainen tikka, käenpiika, sininärhi, metsäkyyhkynen ja helmipöllö.

Suuruussuhteista ja paikoista, joihin pöntöt sopiwimmin owat asetettawat, on jo enemmäkseen edellisessä puhuttu. Mutta wielä mainittakoon seuraawat hywäksi huomatut mitat alla olewien lintujen pönttöjä warten:

	Korkeus. sm.	Sisuksen laajuus. sm.	Lentoreijän suuruus. sm.
Palokärki . . .	40	15—20	10
Harmaapäinen tikka	40	15	10
Walkoselkä „	40	13—15	9—10
Kolmiwarpainen „	35	12	7,5
Iso „	35	12	7,5
Pikku „	25—30	10	5
Käenpiika . .	20—30	10	5—7
Helmipöllö . .	40	20	10
Sininärhi . .	30—45	19—25	8—9
Metsäkyyhkynen .	30—40	15—20	8—10

Pöntöt kaikkia näitä wastamainituita lintuja warten owat asetettawat metsään, hawumetsään walkoselkä- ja kolmiwarpaista tikkaa warten; lehtimetsiin (etenkin aukeihin) sininärhiä ja metsäkyyhkystä warten; kaikenlaisiin metsiin isotikkaa warten, samaten kuin puistoihin, ehkäpä suurempiin puutarhoihin pikku tikan waralle; puistoihin, puutarhoihin ja aukeihin metsiin käenpiikaa warten. Mainittakoon kuitenkin että poikkeustiloissa wain saa tikkoja pesimään pönttöihin.

Yllämainitut pöntöt owat mielestämme meidän oloihimme soweliaimmat ja tärkeimmät, mutta woihan siltä jokainen itse keksiä uusia muotoja. Jos joku woi keksiä muita huokeampia ja käytännöllisempiä muotoa, tulewat linnut warmaan niihinkin tekemään pesänsä, sillä ne yleensä eiwät ole turhan tarkkoja pesäpaikan walinnassa. Suureksi hyödyksi olisi warmaankin, jos kansakouluissa lapsia opetettaisiin walmistamaan lintupönttöjä, joita sitte saisiwat asettaa koulun läheisyydessä olewiin puistoihin, lehtoihin ja metsiin. Tämän kautta tulisi lasten huomio entistä enemmin kiintymään luontoon ja sen ilmiöihin. He tulisiwat tämän

kautta paremmin huomaamaan ja seuraamaan lintujen hert=taista perhe=elämää ja warmaankin moni kaunis kohta siitä painuisi lasten kaikenmoisille waikutuksille herkkään mieleen ja tekisi sen helläntuntoisemmaksi. Wieläpä oppisiwat pitä=mään lintusia ystäwinään, joita kyllä kannattaa rakastaa ja suojella ja joiden mukawuudesta olisi pidettäwä huolta. Tällä tawoin warmaankin suuressa määrin saataisiin poistumaan tuo wälinpitämättömyys, joka maassamme monessa paikoin wielä tulee pikkulintujemme osaksi. Ja tästä koituisi todel=lista hyötyä ja etua ei ainoastaan yksityiselle, waan koko yhteiskunnallemme.

Kansanwalistus-seuran toimituksia ilmestyi wiime wuonna seuraawat wihkoset:

91. **Kuwia Raja-Karjalasta.** Kirjoittanut O. A. Forsström. 8:o 174 siw., 13 kuw. Hinta 1 mk 50 penniä.

92. **Suomen perustuslakien historiallinen kehitys.** Kirjoittanut Jef. Suutarla, entinen waltiopäiwämies. 8:o 83 siw. Hinta 1 markka.

93. **Juha Pynninen ja kansakirjastot.** Wiisikymmenwuotinen muisto. Kirjoittanut A. M. 8:o 24 siw. Hinta 25 penniä.

94. **Maantieteellisiä kuwaelmia XX. Italia II.** Kirjoittanut E. Nerwander. 4:o 25 siw., 18 kuw. Hinta 1 mk 25 penniä.
Wuosikerran hinta yhteensä 4 mk. Seuran jäsenille 3 mk.

Tällä wihkosella aletun uuden wuosikerran toisena wihkona ilmestyy piakkoin:

Maantieteellisiä kuwaelmia XXI. Italia III. Kirjoittanut E. Nerwander. Sisältää kuwia ja kertomuksia Napolista, Etelä-Italiasta ja Sisiliasta.

Syksyllä ilmestyy m. m. uusi wihko J. Häyhän kuwaelmia Itä-Suomalaisten wanhoista tawoista.

Kansakirjasto,

Kansanwalistus-seuran toimittama,

on sarja suuren yleisön luettawaksi tarkoitettuja kirjasia, joita tähän asti on ilmestynyt seuraawat osat:

1. **Runeberg, J. L. Wänrikki Stoolin tarinat.** Suomennoksen tarkastanut Paawo Cajander. 1890. 193 siw. 12:o. Hinta pahwikansissa 1 mk, waatekansissa 1 mk 50 penniä.
Sisältää tekijän muotokuwan ja tietoja mainituista henkilöistä ja paikoista y. m. selityksiä.

2. **Apraham Lincoln.** Kirjoittanut A. W. Grube. Saksankielestä suomentanut Aro. Sisältää A. Lincolnin muotokuwan. 1883. 101 siw. 12:o. Hinta pahwikansissa 1 mk, waatekansissa 1 mk 50 penniä.

3. **Kultala.** Hyödyllinen ja huwittawa kertomus. Yhteiselle kansalle luettawaksi annettu. Kirj. Heinr. Zschokke. Kolmas korjattu A. Reinholmin ja R. Åkerblomin piirustamilla (29) kuwilla warustettu painos. 1888. 154 siw. 12:o. Hinta pahwikansissa 1 mk 50 penniä, paperipäällyks. 1 mk 25 p:iä.

4. **Robinson Nuorempi.** Jaakkima Heikki Campe'n mukaan Suomen kansalle ja nuorisolle kerrottu. 50 kuwaa. 1889. 215 siw. 12:o. Hinta pahwikans. 2 mk.

5. **Punainen kansa.** Kertomuksia Intiaaneista. Nuorisolle ja kansalle. Kirjoittanut A. Gripenberg. 1894. 11 kuwaa. 163 siw. 12:o. Hinta pahwikans. 1 mk 50 penniä.

6. **Wuosituhansien takaa. Raamatun historiallinen totuus,** Egyptin, Palestinan, Assyrian ja Wähän Aasian muinaislöytöjen walossa. Kirjoittanut A. H. Sayce. Suomensi E. H. 1895. 30 kuwaa. 162 siw. 12:o. Hinta pahwikans. 1 mk 50 penniä.

Kansakirjastoja warten hankkii Seura huokeihin ehtoihin muidenkin kustantamia suom. ja ruots. kirjoja. Luettelo tähän tarkoitukseen sopiwasta kirjallisuudesta on Seuran kautta saatawana.

Seuran toimisto: Helsinki, Wuorikatu 9.

Hinta 1 markka 25 penniä.

